

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

KÖY ENSTİTÜLERİ HAKKINDA
DEĞERLENDİRMELER (1940-1950)

Cenk MISIRLIOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
YRD. DOÇ.DR. ALİ ÜREMİŞ

Konya- 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Adı Soyadı: Cenk MISIRLIOĞLU

Numarası: 148302041019

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: İlköğretim Anabilim Dalı/Sosyal Bilgiler
Eğitimi Bilim Dalı

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Tezin Adı: Köy Enstitüleri Hakkında Değerlendirmeler (1940-1950)

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Adı Soyadı: Cenk MISIRLIOĞLU

Numarası: 148302041019

Öğrencinin

Ana Bilim / Bilim Dalı: İlköğretim Anabilim Dalı/Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bilim Dalı

Programı: Tezli Yüksek Lisans

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali ÜREMİŞ

Tezin Adı: Köy Enstitüleri Hakkında Değerlendirmeler (1940-1950)

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Köy Enstitüleri Hakkında Değerlendirmeler (1940-1950)” başlıklı bu çalışma 29/12/2017 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Yrd. Doç. Dr. Ali ÜREMİŞ	Danışman	
Prof. Dr. Cemal GÜVEN	Üye	
Doç. Dr. Muhammed SARI	Üye	

ÖNSÖZ

Köy Enstitüleri, yakın dönem tarihimizde Türk Eğitim Sistemimiz üzerinde oldukça derin etkiler bırakan kurumların başında gelmektedir. Kapatılmalarının üzerinden yarım asırdan fazla bir zaman geçmesine rağmen bu konu, olumlu-olumsuz yönleriyle ve farklı görüşler çerçevesinde tartışılmaya devam eden bir ilgi alanı olmayı sürdürmektedir.

Başta eğitim olmak üzere sosyal, ekonomik vb. alanları da etkilemiş bulunan Köy Enstitüleri, objektif ve bilimsel ölçütlerle değil çoğunlukla taraflı ve siyasi hatta ideolojik yaklaşımların gölgesinde değerlendirilmektedir. Dolayısıyla bu kurumlarla ilgili bunca bilimsel faaliyet gerçekleştirilmesine rağmen birbirileriyle çelişen görüşler devam etmektedir.

Bahsedilen kurumlar hakkında kaynaklar ve olumlu görüşler pek çok olduğu halde konuyla ilgili bilgilerin değerlendirilmesi esnasında karşılaşılan önemli sıkıntılardan birisi, meşhur Amerikalı eğitimci Dewey'nin, "hayalimdeki okullar; Türkiye'de kurulmuştur." dediği Köy Enstitülerinin kapatılmasına niçin ihtiyaç duyulduğu sorusunun, hâlâ muğlaklığını sürdürmesidir.

Çalışmada, bahsedilen sorunlar göz önüne alınarak Köy Enstitüleriyle ilgili farklı görüşlerle olumlu ve olumsuz değerlendirmelerin ışığında bu kurumları kapanmaya götüren süreç, bir başka ifadeyle buraların durduk yerde kapatılıp kapatılmadıkları hususu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Araştırmanın her safhasında destek ve katkılarını esirgemeyen Hocam Yrd. Doç. Dr. Ali Üremiş'e teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca beni her zaman büyük bir sabırla destekleyen fedakâr anne ve babama da şükranlarımı sunarım.

Cenk MISIRLIOĞLU

Konya- 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı: Cenk MISIRLIOĞLU
	Numarası: 148302041019
	Ana Bilim / Bilim Dalı: İlköğretim Anabilim Dalı/Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
	Programı: Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali ÜREMİŞ
	Tezin Adı: Köy Enstitüleri Hakkında Değerlendirmeler (1940-1950)

ÖZET

Bilindiği üzere Cumhuriyetin ilanından sonra “muasır medeniyetler seviyesine erişme” hedefi doğrultusunda birçok alanda atılımlar gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Dolayısıyla bu hedefe ulaşmanın en önemli aracı olan eğitimin; ülkenin her köşesine yayılması amacıyla, 1930’lardan sonra Mustafa Kemal Atatürk’ün desteğiyle Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan tarafından proje uygulamaya konulmuştur. 17 Nisan 1940’ta bu tasarı yasalaşarak “Köy Enstitüleri” adını almıştır. Bu kurumlar ilk başlarda ülkedeki eğitim sorununa alternatif çözüm olarak görülmüştür. İşlevlerini yerine getirirken dönemin iç ve dış gelişmelerine bağlı olarak 1944’ten itibaren bu müesseseler gerçek amacından uzaklaşıp siyasi gelişmelerin etkisinde kalmışlardır. Devrin yöneticilerinin birçoğu da bahsedilen duruma seyirci kalmışlardır. Fakat İsmet İnönü Köy Enstitülerindeki olumsuzlukları görüp devrin MEB Bakanı Hasan Ali Yücel ve İGM İsmail Hakkı Tonguç’u görevlerinden almıştır. 1946 senesinde bu gelişmelere duyarsız kalmayan Reşat Şemsettin Sirer’i MEB Bakanı yapmıştır. Sirer zamanında bu yapılar komünizm faaliyetlerinden arındırılmış ve bunlarla ilgilenenler hakkında Bakanlık gerekli işlemleri yapmıştır. 1948 yılında o da görevden alınca yerine Tahsin Banguoğlu geçmiştir. Bu okullarda komünizm düşüncesi de tekrardan canlanmaya başlamıştır. 1950 yılında DP iktidara gelince ülkede büyük bir değişim havası oluşmuştur. Maarif Bakanı olan Tefik İleri, daha önceki yaşanan bir kısım olumsuz örnek ve değerlendirmelerin de etkisiyle Köy Enstitülerindeki bozulmaların üstüne kararlıkla giderek bu müesseseleri 1954 yılında kapatmıştır. Tezde olumsuz yaklaşımların bu kurumların kapatılma sürecini nasıl etkilediği ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, Eğitim, Kurum, Öğretmen, Öğrenci

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı: Cenk MISIRLIOĞLU
	Numarası: 148302041019
	Ana Bilim / Bilim Dalı: İlköğretim Anabilim Dalı/Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı
	Programı: Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Ali ÜREMİŞ
	Tezin İngilizce Adı: Assessments On Village Institutes (1940-1950)

SUMMARY

As it is known, after the Republic was declared, many breakthroughs were made in order to achieve the target of reaching “the level of contemporary civilisations”. Therefore, Saffer Arıkan, the Minister of National Education, put this project into practice after 1930s with the support of Atatürk in order to make education, which was the most important means for achieving that target, widespread all over the nation. On 17 April 1940, this project was enacted and named “Village Institutes”. These institutions were initially regarded an alternative solution to the educational problem across the nation. As these establishments fulfilled their functions, they remained under the influence of political developments from 1944’s by drifting away from their original purposes depending domestic and overseas phenomena of the era. Additionally, majority of the then-administrators were not involved in the said fact. However, İsmet İnönü noticed some negative aspects of Village Institutes and dismissed Hasan Ali Yücel, the then Minister of National Education, and İsmail Hakkı Tonguç, the then General Director of Primary Education. In 1946, İnönü assigned Reşat Şemsettin Sirer, who was not indifferent to such developments, as the Minister of National Education. At the time of Sirer, such structures were cleared of communist activities and the Ministry took necessary actions against those engaged in such activities. Sirer was replaced by Tahsin Banguoğlu after being dismissed in 1948. The idea of communism revived at these schools. With DP coming to power in 1950, a great spirit of change arouse across the nation. Tefvık İleri, the Minister of National Education, closed these establishments in 1954 by dealing with Village Institutes with resoluteness as a result of the effect of a number of actual negative cases and assessments in the past. The thesis attempted to set out how such negative attitudes affected the closure of these institutions.

Keywords: Village Institutes, Education, Institution, Teacher, Student

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
SUMMARY	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
1. KÖY ENSTİTÜLERİ	5
1.1. Köy Enstitüleri Sistemi Yapısı Ve İşleyişi	5
1.1.1. Enstitü Yerlerinin Seçimi Konusu	5
1.2. Enstitülerin Ödenekleri	5
1.3. Enstitülerin Öğretmenleri	5
1.4. Enstitülere Öğrenci Seçme	6
1.5. Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programları ve Sosyal Bilgiler Dersi	7
1.5.1. 1943 Öğretim Programı	7
1.5.1.1. 1943 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi	7
1.5.2. 1947 Öğretim Programı	9
1.5.2.1. 1947 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi	10
1.5.3. 1953 Öğretim Programı	11
1.5.3.1. 1953 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi	12
1.6. Yüksek Köy Enstitüsü	14
1.7. Köy Enstitülerinde Öğrencilerin Durumu	16
1.8. Enstitülerin Günlük Çalışma Programları	16
1.9. Belli Başlı Enstitüler	17
1.9.1. İzmir-Kızılcıllu Köy Enstitüsü	17
1.9.2. Eskişehir- Çifteler Köy Enstitüsü	18
1.9.3. Trakya-Kepirtepe Köy Enstitüsü	18
1.10. Enstitülerde Ölçme ve Değerlendirme	18
1.11. Köy Enstitülerinde Yönetim	19

1.12. İsmet İnönü ve Enstitüler	20
1.13. Köy Enstitülerinin Kapatılması Süreci	23
1.13.1. Yıpratıcı Eleştiriler	23
İKİNCİ BÖLÜM.....	32
2. OLUMLU DEĞERLENDİRMELER.....	32
2.1. Yabancı Uzmanların Gözüyle Köy Enstitüleri	32
2.2. Enstitülerin Eğitim Sistemimize Katkıları	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	42
3. KÖY ENSTİTÜLERİNE OLUMSUZ ELEŞTİRİLER.....	42
3.1. Enstitülerdeki Komünizm Faaliyetleri	42
3.2. Köy Enstitülerinde Okutturulan Zararlı Neşriyatlar	50
3.3. Köy Enstitüleri Kuruluş Yerleri ve İşleyişi.....	54
3.4. Köy Enstitüleri ve Din	57
3.5. Köy Enstitülerinde Ahlak Durumu	60
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	64
4. SONUÇ.....	64
BEŞİNCİ BÖLÜM	66
5. TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	66
KAYNAKÇA.....	68
EKLER.....	74
Ek-I. Köy Enstitüleri Kanunu	74
Ek-II. Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun	80
ÖZGEÇMİŞ	83

KISALTMALAR

CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DTCF	: Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi
İGM	: İlköğretim Genel Müdürü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim, Kültür Kurumu

GİRİŞ

Araştırma İle İlgili Genel Bilgiler

Araştırmanın Amacı

Köy Enstitüleri, Cumhuriyet Dönemi eğitim çalışmalarının en önemli projelerinden biridir ve günümüzde halen bu konuyla ilgili tartışmalar devam etmektedir. Çalışmanın amacı, yöneltilen olumlu olumsuz eleştirilerde siyasi, ekonomik, sosyal vb. etmenlerin ne denli etkin olduğunu belirleyerek bu kurumlar hakkında nitelikli bir değerlendirme yapmaktır. Bunu gerçekleştirmeye çalışırken de kapatılma sürecini daha iyi ortaya koyabilmek için fazla yekûn tutmayan olumsuz görüşlere tekrara düşmeksizin daha ziyade yer verilmiştir.

Araştırmanın Önemi

Günümüzde bu müesseselerle ilgili bir takım çalışmalar yapılmıştır. Değerlendirmelerde siyasi, ideolojik vb. nedenlere bağlı kalındığından nitelikli ve objektif bir yaklaşım çoğunlukla sergilenememiştir. Köy Enstitüleri hakkında olumlu-olumsuz önyargıların ve bu çerçevede yapılan tartışmaların güncelliğini koruyor olması; yapılan değerlendirmelerde de ekseriyetle tarafgir davranıldığıının tespit edilmesi sürecin anlaşılmasını zorlaştırdığı gibi konunun önemini de artırmaktadır.

Araştırmanın Konusu

Genel hatlarıyla Köy Enstitülerinin kuruluşuna neden olan faktörler, buraların tarihsel gelişimi, sistemin yapısı, işleyişi gibi hususlar dikkate alınmıştır. Ağırlıkla bu kurumlarla ilgili farklı görüşler olumlu ve olumsuz değerlendirmeler kapatılmaya ya da dönüştürülmeye sürükleyen gelişmeler incelenmeye çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, nitel araştırma yöntemiyle literatür çalışmasına dayalı kaynak taraması (Tez, kitap, makale, bildiri vb.) şeklinde yapılmıştır.

Araştırmanın Sınırlılığı

1940-1950 yılları arası Köy Enstitüleriyle ilgili farklı görüşler ve olumlu-olumsuz değerlendirmelerle sınırlıdır.

Mustafa Kemal Atatürk ve ekibi Milli Mücadeleyi gerçekleştirip 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşmasını imzalayarak yeni Türk Devletini kurmuşlardır. Bağımsızlık kazanılmış ve ülke düşmandan temizlenmiştir; artık ülkenin tekrar ayağa kalkıp yeni bir Türkiye yaratılabilmesi için en öncelikli mesele, bunu sağlayabilecek bir eğitim sisteminin tesis edilmesidir (Çakmak, 2007: 222).

3 Mart 1924 yılında çıkarılan Tevhidi Tedrisat Kanunu, Cumhuriyet dönemi eğitim politikaları için önemli bir adım teşkil etmiştir. Bu yasayla medrese mektep çekişmesi ortadan kalkmış ve tüm okullar Milli Eğitim Bakanlığına bağlanmıştır (Kapluhan, 2012: 179). Ancak 1927 yılındaki nüfus sayımına göre ülke nüfusunun %80'i, kırsal nüfusun ise %90'ı okur-yazar değildir. Bu durum ülkeyi çağdaş medeniyet seviyesine çıkarmak isteyen devlet adamları açısından en önemli etken olmuştur.

Düşünülen eğitim kurumlarının amacı, köyden gelen yetenekli öğrencilerin nitelikli eğitimle yetiştikten sonra memleketlerine dönüp okuma yazma fırsatı bulamamışları eğitmeleri ve ülkenin okuryazar oranının artırılmasıdır (Esen, 2013: 1).

1930'lu yıllarda köylerdeki eğitim ile ilgili yeni bir dönem başlamıştır. İlköğretim davasını kökten halletmek için 1935 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına getirilen Saffet Arıkan'a¹ bir rapor yollanmıştır. Bu raporda memleketinde ciddi bir okur yazma sorunu olduğu belirtilmiştir. Bakan Ankara'nın Çubuk, Ayaş, Polatlı, Eskişehir, Afyon Aziziye, Erzincan Kelkit, Tercan, Pasinler gibi yerlerde çalışmalar başlatmıştır. 1936'da Atatürk'ün desteğiyle köy öğretmen kurslarını açmıştır. Bu kursların çalışmaları sonucunda köylerdeki okuma yazma oranı artmış, kır ilke kent dengesi sağlanmış ve birkaç yıl sonra açılacak olan Köy Enstitülerine zemin hazırlamıştır (Sarı ve Uz, 2017).

1936 yılında Bakan Arıkan, öğretmen okullarından her sene 650 mezun verildiğine fakat emeklilik, ölüm, istifa gibi nedenlerden dolayı bu sayının 300-350 arasında bir karşılığa denk geldiğine ve durumun böyle sürmesi durumunda ciddi bir öğretmen açığı olacağına dikkat çekmiştir. 1937 yılında Mustafa Kemal Atatürk,

¹ 1888 yılında Erzincan'da doğmuş; Harp Akademisi'ni bitirdikten sonra 1911'de Kurmay Yüzbaşı olarak Yemen'de komutanlık yapmış; Çanakkale ve Kurtuluş Savaşına katılmış, Berlin Büyükelçiliğinde bulunmuştur. 1935-1938 arasında Milli Eğitim Bakanı olarak görev yapmıştır (Sorguç, 1982: 54).

Bakan Arıkan'ın görüşlerini de alarak Eskişehir Çifteler ve İzmir Kızılcıllu'da köye öğretmen yetiştirme fikrine sıcak bakmıştır. 1938 yılında Edirne Karaç (sonra Lüleburgaz Kepirtepe'ye) köy öğretmen okulları açılmıştır. 1938 senesinde Hasan Ali Yücel² Milli Eğitim Bakanı seçilince tasarlanan bu kurumların açılma süreci hızlanmıştır (Çakmak, 2007: 223-224).

17-29 Temmuz 1939 Birinci Maarif Şûrasında³ planlanan Köy Enstitülerin açılması konusu her yönüyle tartışılmaya açılmıştır. Ancak köylüye eğitim olarak yalnızca okuma-yazma belleten bir öğretmenin kâfi gelemeyeceği, öğretmen yetiştirecek kurumların çok yönlü eleman sağlaması gerektiğine karar verilmiştir. Yeni açılacak bu müesseselere “Köy Enstitüsü”⁴ adının verilmesi uygun bulunmuştur (Aysal, 2005: 273).

² Hasan Ali Yücel (1897-1961); eğitimci, yazar ve siyaset adamıdır. 1921'de İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesini bitiren Yücel çeşitli yerlerde öğretmenlik yapmış, 1935'te İzmir milletvekili seçilerek TBMM'ye girmiştir. 1938-1946 yılları arasında MEB yapmıştır. Bu görevi sırasında enstitülerin kurulmasında ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır (Çıkar, 1997: 13-25).

³ 17-29 Temmuz 1939 tarihleri arasında yapılmıştır. Ülkenin eğitim politikası ve köy davası için oluşturacağı kamuoyu ve adı “Köy Enstitüleri olacak yeni kurumlara ışık tutması için tarihsel bir önem taşımaktadır (Türkoğlu, 2004: 151).

⁴ Köy Enstitüleri 1940-1948 yılları arasında sırasıyla aşağıdaki 21 okul açılmıştır:

1940'da kurulanlar:

1. İzmir-Kızılcıllu Köy Enstitüsü
2. Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü
3. Lüleburgaz-Kepirtepe Köy Enstitüsü
4. Kastamonu-Gölköy Köy Enstitüsü
5. Malatya-Akçadağ Köy Enstitüsü
6. Antalya-Aksu Köy Enstitüsü
7. Lâdik-Akpınar Köy Enstitüsü
8. Adapazarı-Arifîye Köy Enstitüsü
9. Vakfıkebir-Beşikdüzü Köy Enstitüsü
10. Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü
11. Bahçe-Düziçi Köy Enstitüsü
12. Isparta-Gönen Köy Enstitüsü
13. Balıkesir-Savaştepe Köy Enstitüsü
14. Kayseri-Pazarören Köy Enstitüsü

1941'de kurulanlar:

15. Ankara-Hasanoğlan Köy Enstitüsü
16. Konya-Ereğli-İvriz Köy Enstitüsü

1942'de kurulanlar:

17. Yıldızeli-Pamukpınar Köy Enstitüsü
18. Erzurum-Pulur Köy Enstitüsü

1944'de kurulanlar:

19. Ergani-Dicle Köy Enstitüsü
20. Aydın-Ortaklar Köy Enstitüsü

1948'de kurulanlar:

21. Van Erciş Köy Enstitüsü

Son safhada da Köy Enstitülerinin yasal zemini 19 Mart 1940 tarihinde TBMM'ye sunulup 17 Nisan'da kabul edilen kanun tasarısıyla ⁵ (Şeren, 2008: 210; Özkan, 2010: 196; Akyüz, 1997: 339; Güven, 2010: 363) sağlanmıştır. Tasarının gerekçesinde ülkenin ancak %23'ünün, kadınlarının ise %8,2'sinin okuma yazma bildiği belirtilmiştir. Bu durumun memlekette ciddi bir ilköğretim eksikliğine yol açtığı, tabiatıyla bunun da kırsalda öğretmene olan ihtiyacı daha da arttırdığı vurgulanmıştır.⁶

Köy Enstitüleri mezunlarından bu okullar için öğretmen ve müfettiş yetiştirip enstitülere rehberlik etmek üzere Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde “Yüksek Köy Enstitüsü” adıyla 3 yıl süreli bir okul daha açılmıştır. Bahis konusu bu kurum 1945'ten itibaren 3 ayda bir, çalışmada da sıkça başvuru alan Köy Enstitüleri Dergisini çıkarmıştır (Akyüz, 1997: 339-340).

⁵ 3803 sayılı yasa tasarısıdır. Tasarıda büyük bir tartışma olmuştur. Örneğin birçok milletvekiline göre köylere bu kanun ilköğretmenlerinden önce okullarını bitiremeyenlere verilmeliydi. Yasada böyle bir ayırım yoktur (Kirby, 2012: 277-278). Tasarıda 426 milletvekili oy kullanır bunlardan 148'i oy kullanmaya katılmamıştır ve yasa tasarısı 278 oyla kabul edilmiştir. Buna oy vermeyen mebuslar arasında Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü gibi DP'nin kurucu isimleri vardır (Esen, 2013: 20).

⁶ “Türkiye’de nüfusun büyük çoğunluğunun yaşadığı kırsal kesimde ilköğrenimi hızla ve kolaylıkla yaymak, aynı zamanda köylerimize köy sanatlarını öğrenmiş elemanlar kazandırmak ihtiyacı hükümeti, Köy Enstitülerini kurmak ve bitirenlerini görevlendirebilmek üzere kanuna dayanan yetki istemek durumunda bırakmıştır. Bu amaçla düzenlenen yasa tasarısında, ülkemizde okuma yazma bilenlerle bilmeyenlerin karşılıklı oranına, ilköğrenimin bugünkü umumi durumuna, köylerimizdeki yayın derecesine ve bunu yaymak için yürünecek yolların genel doğrultusuna göz atmak, enstitülerin kurulmasındaki zorunluluğu aydınlatır” denilmiştir (Goloğlu, 1974: 65).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KÖY ENSTİTÜLERİ

1.1. Köy Enstitüleri Sistemi Yapısı Ve İşleyişi

1.1.1. Enstitü Yerlerinin Seçimi Konusu

Enstitülerin nerelerde kurulacağı konusunda uzun süre düşünülmüştür; tarıma elverişli olan merkezi bir yerde tesisi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Fakat bu kadar doğal ve sade bir düşünce bile pek çok sorun içermiştir.

İzmir ile Balıkesir arasında bulunan Savaştepe köyü, demiryolu güzergâhı üzerinde bir yerdir. Savaştepe halkı burada bir enstitü kurulursa gerekli kolaylığı sağlayacaklarına dair söz vermişlerdir. Ama Müdür Sıtkı Aktay işe başlamak üzere geldiğinde beklenmedik bir sorunla karşılaşmıştır. Köyde, yanında getirdiği malzemeyi indirip taşıyacak kimse bulamamıştır. Bu durum üzerine enstitü, verimli topraklara değil bakımsız ve sahihsiz arazi üstüne yapılmıştır (Kirby, 2012: 281-282).

1.2. Enstitülerin Ödenekleri

Buraların giderleri; devlet bütçesi, insan emeği ve ekonomik örgütlenmelere dayanmıştır. Savaş ve kıtlık yıllarındaki bütçe yetersizliğinden dolayı üreticinin bir kısım talepleri eğitim yoluyla giderilmeye çalışılmıştır. Enstitülerin en önemli sorunu ekonomi yani para meselesi olmuştur. Bu durumun nedeni (Esen, 2013: 24)

- Türkiye'deki mali yöntemlerden kaynaklanan zorluklar.
- TBMM'deki bütçe ödeneğinin yasallaşmasıyla ilgili sorunlar.
- Verilen ödeneğin alınıp kullanılmasıyla ilgili yöntemlerdir.

Enstitü çıkışlı öğretmenlere ayda verilen maaş 20 lira ile sınırlandırılmış; altı yıl sonra 30, 15 yıl sonra 40 liraya yükselmiştir. Maaşların düşük olması göz önüne alınarak öğretmenlerin ihtiyaçlarını giderebilmesi için tarıma elverişli köy arazileri verilmiştir (Akdoğan, 2016: 77).

1.3. Enstitülerin Öğretmenleri

1940 tarihli kuruluş kanununda enstitülere; fakülteler, yüksekokullar, sanat okulları, Gazi Eğitim Enstitüsünden vb. öğretmen tayin edileceği belirtilmiştir. Bu kaynaklardan bir kısmı kullanılarak onların ataması yapılmıştır. Fakat 2. Dünya

Savaşının etkileri nedeniyle bu konuya yeterli önem verilememiş ve siyasi faaliyetlerinden dolayı muallimler görevlerinden alınmışlardır (Akyüz, 1997: 341).

3803 sayılı köy enstitüleri yasınının 17. maddesine göre şu kurumlardan mezun olanlar, Köy Enstitüleri ve öğretmenliğine seçilebilirler (Gedikoğlu, 1971: 69)

- 1- Yüksekokullar ve üniversitelerin fakülte mezunları
- 2- Gazi Terbiye Enstitüsü mezunları
- 3- Öğretmen okulları mezunları
- 4- Ticaret liseleri ve orta ziraat okulları mezunları
- 5- Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları
- 6- Köy Enstitüleri mezunları
- 7- İnşaat usta okulları mezunları
- 8- Bunlardan başka her türlü teknik ve mesleki okullardan başvuranlar çalışabilirler.

1.4. Enstitülere Öğrenci Seçme

Köy Enstitülerine kuruldukları tarihten itibaren köylü çocukları alınmıştır. Önceleri beş sınıflı köy ilkokullarını bitirenlerin alınması gerektiği düşünülürken, enstitülerin sayısı arttıkça üç sınıflı eğitimli ve dört sınıflı köy okullarını bitirmiş olanlar da alınmıştır.

Bu kurumlara öğrenci seçiminde bazı ölçütler konulmuş ve bunlara uyanlar alınmıştır. Bu özellikler şunlardır:

- Köylü çocuğu olmak
- Sağlıklı ve sağlam olmak
- Zeki ve çalışkan olmak
- Kendi yaşlarına göre bilgili ve başarı düzeyi daha iyi olmak.

Aranan bu niteliklere göre seçimlerin iyi olabilmesi için öğrenci seçim fişi oluşturulmuştur. Müfettiş ve gezici başöğretmenler köylere giderek vücut, bilgi, zekâ durumları uygun olanların bilgilerini doldurarak Milli Eğitim Müdürlükleri ve enstitülere göndermişlerdir. Bu kurumlara gelen bu fişler komisyonca incelenmiş ve uygun görülenlerin listesi Milli Eğitim Müdürlüklerine yollanılmıştır. Bu müesseselere gelen adaylar bilgi ve anlayış bakımından tekrar bir komisyon tarafından

da kontrol edilmiştir. Ayrıca sağlık durumları da bahsedilen bu yerlerin doktorları tarafından bir raporla incelenmiştir (Şeren, 2008: 214).

1.5. Köy Enstitülerinde Uygulanan Öğretim Programları ve Sosyal Bilgiler Dersi

1.5.1. 1943 Öğretim Programı

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücelin onayıyla yürürlüğe girmiştir; bu program hazırlanırken belli başlı temel ilkelerin dikkate alındığı görülmektedir:

- Öğrenim süresi beş yıl olan enstitülerde bu sürenin 114 haftası kültür derslerine, 58 haftası ziraat dersleri ve çalışmalarına, kalan 58 haftası da teknik dersler ve çalışmalarına ayrılmıştır (Esen, 2013: 36).

- Tarih, coğrafya, Türkçe, yurttaşlık bilgisi, fizik, kimya, matematik, tabiat ve okul sağlığı, yabancı dil (uygulanmamıştır), el yazısı, resim-iş, beden eğitimi ve ulusal oyunlar, müzik, askerlik, kızlar için ise; ev idaresi ve çocuk bakımı, öğretmenlik bilgisi, zirai işletmeler ekonomisi ve kooperatifçilikten oluşan kültür dersleri.

- Bahçe ve tarla ziraatı, sanayi bitkileri ziraatı, zootekni, kümes hayvanları bilgisi, arıcılık ve ipekböcekçiliği, balıkçılık ve su ürünleri, ziraat sanatlarından oluşan tarım dersleri ve çalışmaları

- Köyde ihtiyaç duyulabilecek meslekler için demircilik, dülgerlik, el sanatlarından oluşan teknik derslerinin programda yer aldığı görülmüştür (Yiner, 2012: 311).

- Bu kurumlar öğretim ve uygulama çalışmalarını kültür, tarım ve teknik alanlarla ilgili dersleri yarım gün, tam gün veya hafta esasına göre yapmakla özgürdürler.

Yukarıda açıklanan özelliklere bakıldığında bu müesseselerin programında geniş bir esneklik var olmuştur (Esen, 2013: 36-37).

1.5.1.1. 1943 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi

1943 öğretim programında sosyal bilgiler tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri adı altında verilmiştir. Tarih dersi I. ve II. sınıflarda 2 saat, III. ve IV. sınıflarda birer saat olarak okutulmuştur. Tarih dersinin amaçları şunlardır: (Maarif Vekilliği, 1943: 25).

- 1- *“Çocukları buldukları çevrenin tarihsel eser ve olayları ile temasa getirerek onlara bu olanları doğdukları zaman ve şartlar içinde incelemek suretiyle tarihsel zaman fikir ve kavrayışını vermek.*
- 2- *Ulusal tarih ve insanlığın ileri atılışları bakımından önemli savaşları, ihtilalleri, reform hareketlerini; sebepleri, ereklere ve şartlarıyla incelemek suretiyle talebeye mensup olduğu ulusun ve insanlığa hizmeti dokunmuş ulusların fedakârlık ve kahramanlıklarını tanıtmak.*
- 3- *Talebeye, Türklerde ve onların münasebetlerde bulunduğu uluslarda; devlet teşkilatının ana yapısını, ekonomi ve teknik evrimin kendiliğini, tarihsel zamanların karakteristik olaylarını öğretmek onların bilgilerini artırmak ve ulusal duygularını kuvvetlendirmek.*
- 4- *Tarihsel olaylarla ilgili kurumların evrimlerini ve bozulmalarının sebeplerini talebeye incelemek ve onların kazandıkları bilgilerle toplulukların yapılarını kavrayabilecek duruma getirmek”* şeklinde ifade edilmiştir

Tarih dersinin amaçlarına bakıldığında öğrencilere milli tarih öğretiminin sağlanarak milli duygularının kuvvetlenmesi ve Türklerin diğer devletlerle ilişkilerini inceleyerek öğrencilerin bakış açılarının genişletilmesi hedeflenmiştir (Akdoğan, 2016: 119).

Coğrafya dersi ise I. ve II. Sınıflarda ikişer saat, III. ve IV. sınıflarda ise birer saat okutulmuştur. Coğrafya dersinin amaçları şunlardır: (Maarif Vekilliği, 1943: 44-45).

1- *“Talebeye buldukları yakın çevreden başlamak suretiyle, insan topluluklarının içinde doğup büyüdüğü tabiata ne suretle uyduklarını öğretmek, insanla yerküre arasındaki münasebetleri tanıtmak, insanların buldukları çevrelere esir kalmaya mahkûm olmadıklarını, bu çevrelerin şartlarını daha iyi bir hayat için elverişli bir hale getirmek yeteneğinde bulduklarını telkin etmek.*

2- *Türlü ihtiyaçları giderme bakımından ulusların üzerinde yaşadıkları veya idareleri altına aldıkları topraklardan faydalanma için kurdukları teşkilatı, koydukları emeği ve bunların verimlerini talebeye incelemek suretiyle onlara birbirleriyle münasebette bulunan ulusların durumlarını, bu ulusların hayat standartlarını*

tanıtmak. Ulusların müşterek menfaatlerini ve karşılıklı olarak birbirlerine bağlı ve muhtaç olduklarını gösteren konuları incelemek

3-Üstünde yaşadığımız yerküreyi türlü ihtiyaçlarımız için hayat kaynağı oluşu bakımından inceleyerek talebeye iyice öğretmek, yerküre üzerine dağılmış türlü ulusların sosyal, ekonomik, politik ve kültürel durumlarını ana çizgileriyle tanıtmak.

4-Talebeye her zaman karşılaşılabilecekleri türlü coğrafya olaylarını manzaralarını açık olarak tanıma, anlama ve okuma yeteneğini vermek.

5-Türk yurdunu her gün biraz daha bayındır, verimli, zengin ve başka ülkeler arasında seçkin bir yer sahibi görmek ülküsünü aşılama” şeklinde ifade edilmiştir.

Coğrafya dersinin amaçları analiz edildiğinde öğrencilere Türkiye'nin doğal zenginlikleri, ziraat, endüstri vb. özellikleri belirtilmiş ve ülkenin coğrafi konumunun önemi vurgulanmıştır.

Yurttaşlık bilgisi dersi ise II. Ve III. sınıflarda birer saat olarak okutulmuştur. Yurttaşlık bilgisi derslerinin amaçları şunlardır: (Maarif Vekâleti, 1943: 68).

1-“Talebeye ulusal devletin kuruluş şeklini, hükümet organının işlevini, vatandaşa devlet, devletle vatandaş arasındaki karşılıklı ödevlerin mahiyetini anlatıcı bilgiler kazandırmak.

2- Bu bilgileri elde etmiş olan talebeye, aile, okul, köy ve şehir hayatının türlü alanlarında gerekli gözlem ve incelemeleri yaptırmak suretiyle vatandaşlık haklarını, ödevlerini ve soravlarını öğretmek, talebeyi bu haklardan faydalanabilecek, ödevleri eksiksiz bir şekilde yapabilecek, soravları duyabilecek duruma getirmektir” şeklinde ifade edilmiştir.

Yurttaşlık Bilgisi dersi ile Cumhuriyet ve demokrasiyi öğrencilere tanıtmak ve bu yönetim biçimiyle elde edilen hak ve görevlerinin bilincinde olan bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir (Akdoğan, 2016: 146).

1.5.2. 1947 Öğretim Programı

1947 programında kültür dersleri genel bilgi dersleri, adında hemen hemen 1943 öğretim programına yakındır. 1947 programı 1943 öğretim programı kadar ayrıntıya girmemiştir. Ziraat dersi ve çalışmaları, tarım dersi ve uygulamaları adı altında birleştirilmiştir. Bu dersler tarla tarımı, bahçe tarımı, zootekni, tarım işletme

ekonomisi ve pratik çalışmalar şeklinde bölümlere ayrılmıştır. Teknik ders ve çalışmaları ise “sanat dersleri ve atölye” çalışmaları adı altında erkekler için; “demircilik, dülgerlik, yapı ve duvarcılık, pratik elektrik”, kızlar için; “çamaşır, nakış, biçki-dikiş, ev idaresi, yemek pişirme, çocuk bakımı ve dokumacılık” dersleri şeklinde düzenlenmiştir (Akdoğan, 2016: 107).

1.5.2.1. 1947 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi

1947 öğretim programında sosyal bilgiler tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi dersleri adı altında verilmiştir. Tarih dersi I. ve II. sınıflarda 2 saat, III. IV. ve V. sınıflarda 1 saat olarak verilmiştir. Tarih dersinin amaçları şunlardır: (Maarif Vekâleti, 1947: 47).

1-“Millî tarih ve insanlığın ileri atılışları bakımından önemli savaşları: ihtilâlleri; reform hareketleri; sebepleri, ereklere ve şartlarıyla birlikte incelettirmek suretiyle öğrenciye, mensup olduğu milletin ve insanlığa hizmeti dokunmuş milletlerin fedakârlık ve kahramanlıklarını tanıtmak,

2-Öğrenciye; Türklerde ve onların münasebetlerde buldukları milletlerde, devlet teşkilâtının Anayasasının ekonomi ve teknik evriminin kendiliğini, tarihsel zamanların karakteristik olaylarını öğretmek onların ilgilerini artırmak ve millî duygularını kuvvetlendirmek,

3-Tarihsel olaylarla ilgili kurumların evrimlerini ve bozulmalarının sebeplerini öğrenciye incelemek ve onları; kazandıkları bilgilerde, toplulukların yapılarını kavrayabilecek duruma getirmek” şeklinde ifade edilmiştir.

1943 öğretim programıyla karşılaştırıldığında ifadelerde değişim gözlenmiştir. Tarih dersinde milli duyguları kuvvetlendirmek ve başka milletleri öğrencilere tanıtmak amaçlanmıştır (Akdoğan, 2016: 126).

Coğrafya dersi I. ve II. sınıflarda 2 saat, III. IV. ve V. Sınıflarda 1 saat olarak verilmiştir. Coğrafya dersinin amaçları şunlardır: (Maarif Vekâleti, 1947: 59-60).

1-“Öğrencilere; buldukları yakın çevreden başlayarak insan topluluklarının içinde doğup büyüdüklere tabiata ne suretle uyduklarını öğretmek, insanla yerküre arasındaki münasebetleri tanıtmak, insanların buldukları çevrelere esir kalmaya

mahkûm olmadıklarını, bu çevrelerin şartlarını daha iyi bir hayat için elverişli bir hale getirmek yeteneğinde bulduklarını telkin etmek.

2- Türlü ihtiyaçları giderme bakımından ulusların üzerinde yaşadıkları veya idareleri altına aldıkları topraklardan faydalanma için kurdukları teşkilatın, koydukları emeği ve bunların verimlerini öğrencilere inceleterek onlara birbirleriyle münasebette bulunan milletlerin durumlarını, bu milletlerin hayat standartlarını tanıtmak. Milletlerin ortak menfaatlerini ve karşılıklı olarak birbirlerine bağlı ve muhtaç olduklarını gösteren konuları incelemek

3-Öğrencilere her zaman karşılaşılabilecekleri türlü coğrafya olaylarını manzaralarını açık olarak tanıma, anlama ve okuma yeteneğini vermek.

4-Türk yurdunu her gün biraz daha bayındır, verimli, zengin ve başka ülkeler arasında seçkin bir yer olarak görmek ülküsünü aşılacak” şeklinde ifade edilmiştir. 1943 programıyla kıyaslandığında sözcüklerin bir kısmında değişiklik olmuştur.

Yurttaşlık bilgisi dersi II ve III. Sınıflarda 1 saat olarak okutulmuştur. Bu dersin amaçları şunlardır: (Maarif Vekâleti, 1947: 85).

1-“Öğrencilere ulusal devletin kuruluş şeklini, hükümet organının görevlerini, vatandaşa devlet, devletle vatandaş arasındaki karşılıklı ödevlerin niteliğini anlatıcı bilgiler kazandırmak.

2- Bu bilgileri elde etmiş olan öğrenciye, aile, okul, köy ve şehir hayatının türlü alanlarında gerekli gözlem ve incelemeleri yaptırmak suretiyle vatandaşlık haklarını, ödevlerini ve sorumluluğunu öğretmek, talebeyi bu haklardan faydalanabilecek, ödevleri eksiksiz bir şekilde yapabilecek, sorumlulukları duyabilecek duruma getirmek” şeklinde ifade edilmiştir. 1943 programıyla farklılık ifadelerin bir kısmında değişiklik olmuştur.

1.5.3. 1953 Öğretim Programı

İlköğretim Okullarını kapsayan ortak bir program, Köy Enstitülerinde uygulanan üçüncü programdır. Bundan dolayı adı geçen öğretim programı Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüsü olarak adlandırılmıştır. Bahsedilen programda tarım ders ve uygulamalarına ayrılan saat sayısı büyük ölçüde azaltılmıştır. Daha önceki

programların önemli bir bölümünü oluşturan sanat dersleri ve atölye çalışmaları da ortadan kaldırılmıştır (Esen, 2013: 38).

1953 programında amaç öğrenciyi bilgiyi iş için değil, sınıf ortamında öğretmeye çalışmaktır.

1.5.3.1. 1953 Öğretim Programında Sosyal Bilgiler Dersi

1952 yılında MEB tarafından hazırlanan “Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Taslak Programında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri sosyal bilgiler başlığı altında oluşturulmak istenmiştir. 1953 yılında uygulamaya konulan bu program üçer yıllık iki devre şeklinde ele alınmış ve birinci devrede Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin program adı Sosyal Bilgiler olmuştur. İkinci devrede ise Tarih ve Coğrafya derslerine yer verilmiş, Yurttaşlık Bilgisi dersi programda yer almamıştır (Akdoğan, 2016: 134).

1953 Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri programı Türkiye’de “Sosyal Bilgiler” kavramının kullanıldığı ilk programdır. Bu programın Sosyal bilgiler programı olarak tanımlanmış ve amaçları, uygulama şekilleri detaylı olarak ele alınmıştır. 1952 taslak programında Sosyal Bilgiler tek ders değil Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerini derleyen bir konu alanı olmuştur (MEB, 1952: 99).

Bu programın yapılmasının amaçları şunlardır: (MEB, 1953: 106).

- a. *“Çeşitli ders konuları arasında daha tabii ve iyi bir kaynaşma sağlanacak,*
- b. *Geniş mefhumlar, genellemeler ve hareketler öğrenciler tarafından daha iyi ve daha kolay kavranacak,*
- c. *Bilgi ile günlük hayat arasında daha yakın münasebet kurulacak,*
- ç. *Bu cinsten konuları öğrenciler daha büyük ilgi ile öğrenecek ve benimseyecek,*
- d. *Öğrencilerin beraberce plân yapma, bunu değerlendirme yolunda beraber zevkle çalışmalarına ve üzerlerine mesuliyet almalarına imkân verilecek ve nihayet,*
- e. *Aynı konular ayrı ayrı derslerde tekrar tekrar alınmayacağı için büyük bir enerji ve zaman tasarruf edilmiş olacaktır”* şeklinde ifade edilmiştir.

Bu hedefler ölçüsünde Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin Sosyal Bilgiler adı altında toplanmasının sebebi bu üç dersin geçmişteki ve bugünkü kültürü ile insan topluluklarını incelemesidir (MEB, 1952: 99).

Sosyal Bilgiler programının genel amaçları şunlardır: (MEB, 1953: 106-107).

1. *”Öğrencileri, kuvvetli, refahlı, hür ve müstakil Türkiye ülkesine ve bunun icaplarına ön plânda yer veren, memleket işlerine istekle katılan münevver yurttaşlar olarak yetiştirmek;*

2. *Onlara, milletler ailesi içinde Türk milletine düşen insanlık vazifelerini duyurmak; “Yurtta sulh, cihanda sulh” fikrini ve Birleşmiş Milletler ülkesünü benimsetmek*

3. *Demokrasiyi kavratmak;*

4. *Başka milletlere ve insanlara karşı müsamaha ve saygı gösterme alışkanlığı vermek;*

5. *İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını bilerek, grup faaliyetlerine katılmanın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir ettirmek;*

6. *Müspet karakter özelliklerini geliştirmek, mesuliyet alma ve aile saadetine her yönden hizmet etme duygularını geliştirmek.*

7. *Sosyal Bilgilerle ilgili yazıları anlayışla ve alâka ile okuma, sosyal olaylara nüfuz etme, tenkidli düşünme kabiliyetlerini geliştirmek;*

8. *Servet kaynaklarını korumayı öğretmek;*

9. *Estetik değerlerin zevkine vardırarak”.*

1.6. Yüksek Köy Enstitüsü

Yüksek Köy Enstitüsü 1942 yılında Ankara Hasanoğlan'da⁷ kuruldu (Çoban, 2011: 451). Fakat sağlam bir başlangıcı olmamıştır. Adı geçen kurumlar bu dönemde çok kritik evrelerden geçmiş ve parasal sıkıntı da baş göstermiştir. Ayrıca buraların kurulmasını öngörececek bir yasa bile yoktur. Bu olumsuzluklara rağmen eğitim-öğretim faaliyetlerine başlamışlar ve olumlu anlamda çalışmalar⁸ yapmışlardır.

1942 ve 1943'de Yüksek Köy Enstitüsü öğrencilerinin bir kısmı bazı dersler için Ankara'ya bir kısmı da Yüksek Teknik Eğitim Okulu'na gönderilmişlerdir. Adı geçen bu okul ilk ilerlemelerini 1944-1945 yılında yapmıştır. Bu sene içinde diğer yerlerden talebeler gelmiş ve izlenceler düzene girmiştir. Bahsedilen bu kurumların öğrenim süresi 3 yıldır. Tüm öğrenciler bu zamanda edebiyat, yabancı dil, tarih, sosyoloji, psikoloji, eğitim, tabiat bilgisi ve fizik bilimleri gibi dersleri almışlardır (Kirby, 2012: 329-330).

Bahsedilen müesseselerin görevleri şunlardır: Buralarda çalışacak öğretmenler ile gezici başöğretmen ve bölge ilköğretim müfettişleri yetiştirmektir. Ayrıca muallimleri buralarda yetiştirip, köy okullarını ve enstitüleri ilgilendiren konular üzerinde gereken araştırmalar yapmalarını sağlamaktır (Tonguç, 1970: 256-257). Bu kurumlar çeşitli alanlara ayrılmıştır ve görevlendirmeler yapılmıştır.

Yüksek Köy Enstitüsünde bulunan kollar ve kimlerin devam edebileceği belirtilmiştir:

- Güzel Sanatlar Kolu (Kız ve Erkek)
- Yapıcılık Kolu (Erkek)
- Maden İşleri Kolu (Erkek)
- Hayvan Bakımı Kolu (Erkek)
- Kümes Hayvancılığı Kolu (Kız)
- Tarla ve Bahçe Ziraatı Kolu (Erkek)
- Zirai İşletme Kolu (Kız ve Erkek)

⁷ Hasanoğlan Ankara'ya 32 km uzaklıkta Kayseri tren yolu üstünde ve Elmadağ taraflarında bir köydür. Bu ad Köy Enstitülerinin simgesi olduğu için hala gündemdedir (Türkoğlu, 2004: 415-416).

⁸ Yüksek Köy Enstitüsü ile diğerleri arasında sürekli bir ilişki kurulmuştur. İlkinin birinci sınıf öğrencileri buralarda iki ay kalıyorlardı. İkinci yıl ise gezici öğretmenlik yapıyorlardı. Bu görevlerinde kırsaldaki okul yapım işleriyle ve buradaki hareketin genişlemesi konularıyla ilgileniyorlardı (Kirby, 2012: 331-332).

- Köy Ev ve El Sanatları Kolu (Kız)

Ayrıca bunlara katılacak öğrencilerin ortaklaşa göreceği genel kültür dersleri (tarih, Türkçe, yabancı dil, askerlik bilgisi gibi) ve öğretmenlik bilgisi (toplumbilim, eğitimbilimi, öğretim metodu ve ders tatbikleri, eğitim ve iş eğitimi gibi) dersler belirtilmiştir (Özkan, 2010: 208-209).

Bahsedilen bu yerlerde iki yeni memurluk türü düşünülmüştür. Bunlar için ilköğretim müfettişlerinin işlevlerinde bölünmeler, ekler yapılacak ve bu göreve tümüyle yeni bir yön verilecektir. Eğitim danışmanı olarak adlandırılan kişiler de olacaklardır. Ayrıca burada bu işleri yürütecek bir idare ortaya çıkmış ve 1946'da iş başı yapmışlardır.

15 Haziran 1946'da Yüksek Köy Enstitüsü yönetim kurulu görevine başlamıştır. Bakanlığın 10 maddelik kararıyla kurulmuş, on beş kişiden oluşmuş ve bu kurum ile diğer müesseseler arasındaki ilişkileri düzenlemeyi hedeflemektedir. Kurul üyelerinin tespiti şöyledir (Yiğit, 1992: 81)

- 1- Yüksek Köy öğretmenleri aralarından seçilmek üzere iki öğretmen altı ay süre ile seçilir.
- 2- Bakanlık tarafından 3 ay süre ile okul müdürü ve iki eğitim başı atanır.
- 3- Buranın öğrencileri 6 ay süre ile kendi aralarında 3 öğrenci seçerler.
- 4- Bakanlık temsilcisi olarak kurula bir kişi katılır.
- 5- Her dönem için bu kurumdan bir danışman ve bir denetmen altı ay süreliğine seçilir.
- 6- Kurul üyeleri kendi aralarında bir başkan ve raportör seçerler.

Yüksek Köy Enstitüsünde Köy Enstitüleri Dergisi⁹ adıyla bir dergi çıkarılmıştır. Adı geçen bu dergi 1945'te Hasanoğlan'da yayımlanmıştır (Başaran, 2008: 73).

⁹ Adı geçen dergide yazılan şiirlerden bazıları şunlardır:

“YETER

I

*Yüzyıllarca çektin bitmedi derdin;
Gitmedi alnından çamurlaşan ter.
Sesin duyulmadı, göğsünü gerdin;
Yeter artık bugün, çaktığın yeter.
Her sabah yol aldın, türkü dilinde;
Tırpan omuzunda, orak belinde;
Ektin, biçtin nasır kaldı elinde
Yeter eller için ektiğin yeter.*

Sebahattin Eyuboğlu rehberliğinde çıkarılmıştır. Derginin birinci bölümünde incelemeler, ikinci bölümünde çeşitli enstitülerden gelen öyküler, şiirler, denemeler, kitap zetleri vb. yazılar yer almaktadır. nc bölümde bu yerlerin haberleri yer almıştır. Bahsedilen bu konuda ilgili çalışmalar anlatılmıştır (Türkoğlu, 2004: 445-446).

1.7. Köy Enstitülerinde ğrencilerin Durumu

Buralara 5 yıllık ilkokulu bitiren köy ocukları¹⁰ sınavla alınırlardı. 3 yıllık öğrenimi bitiren öğrenciler ise, kalan 2 yıllık eksikliği tamamlayarak talebe olmaya hak kazanırlardı. Bu kurumlarda karma eğitim uygulanmış ve uzun süre devam etmiştir.

Adı geçen bu yerlere ğrenci seçilirken itina gösterilmeye çalışılmış ve bunlara mülakatta başvuru formu doldurulmuştur. Bu yazıda öğrencinin duygu ve düşüncelerini kapsayacak bilgiler vardır. Bu form ve dilekçeler ğretmen kurulundan geçerse adaylar enstitülere ağrılırlardı (Esen, 2013: 31).

Enstitülere kız ğrenci alınmasına önem verilmek istenmiştir. Fakat bunlar uyum sorunu çekmişler, hatta aile özlemiyle aylarca ağlayıp kaçanlar olmuştur. Erkek ğrenciler ise daha kolay uyum sağlamışlardır. Ayrıca idarenin ve muallimlerin yaklaşımları yüzünden bu yerlerden soğumalar da olmuştur (Koç, 2013: 242).

1.8. Enstitülerin Günlük alışma Programları

1943'e kadar uygulanan eğitim programları bu kurumlarca düzenlenmiştir. Günlük alışma planları sınıflara ve iş çeşitlerine göre ele alınmıştır. İlk kademe öğrencileri günde 5-6 saat, orta kademe öğrencileri 7-8 saat arası ders ve işleyişlere

II

*Yazlar geldi orağını biledin,
Biemedin, bahtım böyledir dedin;
Buğday ektin arpa ekmeği yedin;
Yeter artık arpa yediğin yeter.
On koyunun oban oldun peşinde
Baharın da dağda kaldın, kışın da;
Boyun eğdin daha küçük yaşında,
Yeter beyim, paşam dediğin yeter” (Arman, 1990: 158).*

¹⁰ Bu müesseselere alınan çocuklar bilgi ve donanım açısından yetersizdir; birçoğu da kullanılan aletlerin isimlerini bile bilememektedirler (Akdoğan, 2016: 45).

katılmışlardır. Kalkma ve yatma zamanları mevsimlere göre düzenlenmiştir. Sabahın altısında kalkan öğrenciler temizlik, spor, kahvaltı ve sabah okuması yaparlar ve 12’de yemekte toplanırlardı. Öğle sonu çalışmaları 13’den 17.45’e kadar sürerdi. Akşam en az iki saat okuma yapıp sonra 22’de yatarlardı (Gedikoğlu, 1971: 76). Günde 8, haftada 44 saat olan dersin, yarısı kültür derslerine, 11 saati tarım dersleri ve çalışmalarına, geriye kalan 11 saatte ise teknik dersler ve uygulamalarına ayrılmıştır (Demircan, 1997: 243).

Öğrencilerin günlük çalışmaları konusunda İvriz Köy Enstitüsü talebesi Mahmut Makal’ın ¹¹ anıları dikkat çekicidir ki çalışmaların ve şartların ağırlığını şöyle anlatmıştır:

“Kışın üç ay ders yapardık. Günde 8 saat. Yılın diğer 9 ayında elimiz, yüzümüz harç, kireç içinde, ameleden aşağı bir şekilde çalışırdık. Üç senede koca koca 25 bina meydana geldi, sırf öğrenci emeği ile. Çalışmanın aleyhinde bulunduğum sanılmasın; öğlene kadar zeytin, öğleye kadar kuru bulgur pilavı ile temelimiz kurudu. Yarım yamalak bir kitaplığımız vardı. Henüz okuma bilmeyen köy çocuklarıydık” demektedir (Akdoğan, 2016: 53-54).

1.9. Belli Başlı Enstitüler

1.9.1. İzmir-Kızılçullu Köy Enstitüsü

01.11.1937’de daha önce Amerikan Koleji olan bina teslim alınarak çalışmalara başlanmıştır. İki ay sonra öğretime geçmek ve yeniden inşa etmek için harekete geçilmiştir. Buralara İzmir, Aydın, Manisa ve Muğla Vilayetlerinden öğrenci alınır. Kızılçullu Köy Enstitüsü 200 dönümlük alanda ve dağınık bir şekilde kurulmuştur. Bu kurumlarda 400 kız ve erkek öğrenci, 22 öğretmen vardır.

Erkek öğrencilere nalbantlık, kalaycılık ve arabacılık gibi dersler verilir. Kız öğrencilere de biçki-dikiş, dokumacılık ve örmecilik, ev idaresi ve ziraat sanatları gibi dersler verilir.

Kızılçullu’da müfredat okulun talim ve tedris heyeti tarafından yapılmıştır. Bunun nedenlerinden biri uygulanacak programla ilgili ne bir kitap ne de müfredatın

¹¹ 1 Ocak 1930 tarihinde Aksaray’da doğmuştur. İlköğrenimini köy okulunda, mesleki öğrenimini İvriz Köy Enstitüsünde ve Gazi Eğitim Enstitüsünde yapmıştır (Makal, 2009).

bulunmasıdır. Diğeri sorun da bu işleri yapacak elemanların olmayışıdır (Koç, 2013: 244).

1.9.2. Eskişehir- Çifteler Köy Enstitüsü

Bu yapı 1937'de Eskişehir'e 45 kilometre uzakta bulunan Mahmudiye ve Hamidiye köylerinde kurulmuştur. Burası biri Mahmudiye'de, diğeri Hamidiye'de olmak üzere ikiye bölünmüştür. Arazisi boldur ve tarım ve hayvancılık yapılıdır. 500 dönüme yakın da toprağı vardır (Gedikoğlu, 1971: 41-42).

1.9.3. Trakya-Kepirtepe Köy Enstitüsü

Kepirtepe Köy Enstitüsü önce Trakya Köy Öğretmen Okulu adıyla 1938'de Edirne Karaağaç'ta terk edilmiş bir arazide zabıt okulunda açılmış, daha sonra Alpullu'ya nakledilmiş, yer darlığı ve çevre koşulları yüzünden Lüleburgaz'a taşınmıştır. Buranın yeri Lüleburgaz'a 4,5 km uzaklıkta ağaçsız susuz bir yerdedir. 1941'de tekrar Kepirtepe'ye taşınmıştır.

8 Kasım 1947'de Kepirtepe Köy Enstitüsünde göreve başlayan Halit Ağanoğlu, buranın yerleşmeye hiç elverişli olmadığını ifade ederek yerinin seçilmesinde pek çok egoist nedenler bulunduğunu söylemektedir (Koç, 2013: 247).

1.10. Enstitülerde Ölçme ve Değerlendirme

1940'lı yıllarda Köy Enstitülerine ilişkin özel bir ölçme ve değerlendirme yoktur. Bu sebeple öğrencinin başarısını değerlendirme öğretmenlere bırakılmıştır. Muallimler zamanı önceden belirlemeden yazılı yoklama sonuçları, sözlü yoklama sonuçları, sınıfta ve sınıf dışı yaptığı faaliyetleri değerlendirip öğrencilerin notlarını vermişlerdir. Bahsedilen her kurum ölçme ve değerlendirme faaliyetlerinde serbest olmuştur. Örneğin Akçadağ Köy Enstitüsünde ölçme, sınıf geçme, değerlendirme, sınavlar gibi aktivitelerde, eski sistemden kurtulmaya çalışılmıştır (Akdoğan, 2016: 68).

1945 yılı itibariyle talebelerin başarılarını ölçmek için muallimlere yoklama ve gözleme defterleri verilmiş, içerik şu şekildedir:

Birinci bölümde yoklama bölümünde dersler ve işleniş sıralanmış, karşılıklarına ilgili değerlendirmeleri (iyi, orta ve zayıf) yazılmıştır.

İkinci bölümde ise gözlem ile ilgili şu bilgiler yer almıştır (Türkoğlu, 2004: 400-401).

- 1- Verilen işlere karşı ilgisi ve işe yatkınlığı
- 2- Kendiliğinden iş yapma ve yaratma gücü
- 3- Araç-gereç ve eşyalara olan bakımı
- 4- Tertibi ve güzellik sevgisi
- 5- Yeniliği ve ileri görüşlülüğü benimsemesi
- 6- Arkadaşlarına karşı olan davranışı
- 7- Cesaretliliği ve engellerden yılmazlığı
- 8- Özgeciliği
- 9- Kişisel bakımı ve temiz olmasıdır

1.11. Köy Enstitülerinde Yönetim

Köy Enstitülerinin en etkili kurumu yönetim kuruludur. Adı geçen bu kurul müdür, eğitim başı, müdür yardımcısı, tarımbaşı ve yapı- sanatbaşından oluşur. Bununla beraber sağlıkbaşı, müzikbaşı, sporbaşı, denizcilik ve balıkçılıkbaşı, teknik işlerbaşı, işlikbaşı ve kümebaşları vardır. Yönetim kurulunun başkanı okul müdürüdür; buranın eğitim-öğretim çalışmalarının sorumlusu ve amiridir. Yetki ve sorumlulukları en üst düzeydedir

Müdürden sonra yer alan eğitimbaşı, müdür yardımcısı, tarımbaşı gibi personelin görevleri şunlardır: (Akdoğan, 2016: 63-64).

Eğitimbaşı: Müdürden sonra en yetkili isimdir. Onun verdiği görevleri uygulamakla yükümlüdür ve ayrıca disiplin kurulu başkanlığı yapmaktadır.

Müdür yardımcısı: Bahsedilen bu kurumların mali işleri, bunlarla ilgili kanun ve yönetmeliklerle ilgilenir. Ayrıca satın alma işlerini yapar ve ilgili komisyona başkanlık eder.

Tarımbaşı: Öğretim programında saptanan ilkelere göre tarım işlerini yürütmeden sorumludur.

Yapı-sanatbaşı: Talebelerin teknik derslerin konularıyla ilgili ve iş hayatında içinde seçtiği sanatı başarıyla getirebilecek duruma getirebilmek için, gerekli tedbirleri almaya çalışır.

Müzikbaşı: Enstitülerde müzik, temsil, milli oyunlar ve törenlerle ilgili günlük, haftalık ve aylık çalışma planını, eğitimbaşı ile işbirliği yaparak hazırlar.

İşlikbaşı: Kendisine verilen birkaç işliğin işlerini düzenli olarak yürütmeye çalışır.

Sporbaşı: Bu kurumlarda spor sevgisini canlandırmaya çalışır ve spor disiplini ahlakını öğrencilerde uyandırmaya çalışır.

Denizcilik ve balıkçılıkbaşı: Bu müesseselerin deniz işlerini, balık avcılığını ve üretimini ilgilendiren bütün işlerini planlayarak yapar.

Teknik işlerbaşı: Motorları, motorlu ulaştırma araçlarını, sinemayı, elektrikli işlik aletlerini, elektrik ve telefon tesislerini işlemeye hazır bulundurur. Bu aletlerde meydana gelen arızaları gidermeye çalışır

Bu yerlerin bürolarında lüzumundan fazla personel kullanılmamaya çalışılmıştır. Bir kitap ve daktilo, bir hesap memuru, döner sermaye sorumlu saymanı gerekli bütün işleri görmeye çalışmışlardır.

1942’de yürürlüğe giren Köy Enstitüleri Yönetmeliğinin çıkmasıyla, görevli elemanların her zaman buralarda kalmaları ve işe hazır bir durumda bulunmaları gerekiyordu (Kaplukan, 2008: 219).

1.12. İsmet İnönü ve Enstitüler

Mustafa Kemal Atatürk’ün 10 Kasım 1938 tarihinde ölümünden bir gün sonra 11 Kasım 1938’de TBMM tarafından İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir. 35 gün sonra da CHP’nin yaptığı olağanüstü Kurultay sonucunda “Değişmez Genel Başkan ve Milli Şef” ismi verilmiştir (Eraslan, 2014: 519-520).

İnönü’nün cumhurbaşkanı seçilmesinden 1,5 ay sonra Hasan Ali Yücel Milli Eğitim Bakanı olmuştur. Bakan Yücel ile İlköğretim Genel Müdürü olan İsmail Hakkı Tonguç¹² enstitülerin açılması konusunda İnönü’nün desteğini almışlardır. 17 Nisan 1940 tarihinde bu kurumlar¹³ faaliyete girmiştir (Turan, 2003: 206-209).

¹² 1897’de Silistre’de doğmuştur. 1940 tarihinde İGM olmuştur. Köy Enstitülerinin temel ilkelerini belirleme, eğitim kursları ve köy öğretmen okulları açma gibi birçok faaliyette önemli rol oynamıştır. 1946 yılında görevinden alınmıştır (Yalçın, 2012: 119).

¹³ İnönü enstitülerin açılış konuşmasında eğitim-öğretim faaliyetine başlayan 14 enstitüde toplam 6.000 öğrenci olduğunu ve 15 yıl içinde ülkede ilköğretim sorununun tam olarak çözülmesi imkânının doğduğunu söylemiştir (Turan, 2003: 206-209).

İnönü 1942 yılında Samsun Halkevinde buralarla ilgili şunları söylemiştir: *“Samsuna gelinceye kadar Köy Enstitülerinden üçünü gördüm. Kız ve erkek köylü çocuklarımız hem müesseslerini görüyorlar; hem de ileride ifa edecekleri yüksek vazifeleri için hazırlanıyorlar. Yapıcı, çare bulucu, çalışkan bir ruh bu kurumların hayatına hâkim olmuştur. Bu durumu görmekten pek memnun oldum, pek de ümitliyim. Türk kızlarının müstesna haysiyeti ve ciddi vazife severliğin bütün mekteplerimizde olduğu gibi, bu yerlerde de göze çarpmaktadır. Öğretmenler ve bu kurumların müdürleri Türk köyünün geleceğini sağlam temellere istinat ettirmek için aşk ile çalışıyorlar. İktidarlı, fedakâr ve vatansever köy öğretmenleri yetiştirmek bu eğitim kurumlarının mukaddes emelleridir. Şüphe yoktur ki enstitü öğretmenlerine ve müdürlere düşen vazife her vatansever için imrenilecek heves edilecek bir vazifedir. Şimdiki tutumları iyi netice alacağımız ümidini bende çok kuvvetlendirdi. Köy Enstitüleri hakkında bu müspet görüşlerimi vatandaşlarıma söylemekten zevk alıyorum”* (Koç, 2013: 138).

1944 yılında 19 Mayıs'ta İnönü enstitülerle ilgili olarak ise şu yorumları yapmıştır:

“İlköğretim hiçbir devirde bugünkü ölçüsü ile ele alınmamıştır. Bu seneden itibaren binlerce sayıda köy okulları açılmak işine giriyoruz. Hazırlık tamamdır; makineler kurulmuştur. Yakın uzak, toplu dağınık, büyük küçük bütün köylerin, kız ve erkek bütün çocukların, çok değerli öğretmenlerinin karşısında dersaneleri dolduracaklardır. Nihayet 10 sene zarfında bütün Türkiye’de ilköğretim meselesinin halledilmiş olacağını, açık ve kesin olarak görüyoruz” (Aydemir, 1991: 382).

1946 yılında CHP içindeki muhafazakâr kesimin gücü artmıştır. Köy Enstitülerle ilgili rejimi tehlikeye düşürecek sistemli sol politikanın yapıldığına dair iddialar ortaya atılmaktadır. Tonguç bu durumun farkındadır. Önemle durulan bir konuda Hasanoğlu Köy Enstitüsü Müdürü Rauf İnan’ın görevden alınması isteğidir. Bir gün Tonguç Çankaya köşküne davet edilir. Bu davette Başbakan Saraçoğlu vardır. Tonguç İnan’ın görevden alınmamasını İnönü’den rica eder. İnönü ise Rauf İnan’ı görevden almak istemektedir. Tonguç İnönü’ye davette şu sözü söyler: *“Bir defa kelle vermek yolunu tutacak olursanız günün birinde sıra sizin kellenize gelecektir”*. Bu durum İnönü’nün Tonguç’u artık desteklemediğinin göstergesidir (Tonguç, 1970: 291-292).

1946 yılında yapılan genel seçimlerden sonra Recep Peker Milli Eğitim Bakanlığına Reşat Şemsettin Sirer¹⁴'i getirmiştir. Sirer bakan olunca bu kurumlarda komünist eylemler ilgili şikâyetler çoğalmıştır (Vural ve Kerimoğlu, 2011: 602-603). Hatta bu ihbarlar TBMM Başkanı Kazım Karabekir'e kadar gelmiştir. Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak "buralarda komünist eğilimleri destekledi" diye Yücel'i eleştirmiştir. Bu durum Hasan Ali Yücel Kenan Öner davasına ¹⁵dönüştürmüştür. Sirer İnönü'nün desteğini alarak 21 Eylül 1946'da Tonguç'u İGM görevinden almıştır (Turan, 2003: 211-212). Buralarla ilgili süreçte bir kısım çevreler İnönü'yü suçlu göstermişlerdir.

Fakir Baykurt Gönen Köy Enstitüsü öğrencisi iken öğretmenlerinden Güngü Karamuz buralarla ilgili olan süreçte sorumlu olarak İnönü'yü gösterip şu sözleri sarf etmiştir:

Öğretmen: "Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un yerine gelen kadro değişiklik yapıp yapıyı bozabilirler. Bunu yapmak için dalkavuk sürüleri var. Önde böyle olurken arkada çıkarlar bölüşülür. Bu savaş çıkar savaşıdır gerçekte... Savaş, toprak yasası uygulanırsa çiftliklerine el konacak beylerle yoksullardan yana olan Hasan Ali Yücel, İsmail Hakkı Tonguç gibi aydınlar arasında görünüyor. Ama asıl savaş az topraklı, ya da hiç topraksız köylülerle çiftlik sahipleri arasında sürüyor".

Fakir Baykurt: "Ya İsmet İnönü ne yanı tutuyor?"

Öğretmen: İnönü denge uzmanı; sıkışınca gücünün yanını tutar...

Fakir Baykurt: Gücünün yanını tutsa çıkartır mı Toprak Yasasını?

¹⁴ İnönü 1953 yılında trafik kazasında ölen Sirer için 1953 yılında ulus gazetesindeki "Pek Acı Bir Kayıp" adlı köşe yazısında "Memleket hesabına onulmaz bir yaranın acısını çekiyoruz. Yetişmiş, vatana hizmet için ilim ve insanlık vasıflarını kazanmış bir evladından memleketimiz ansızın mahrum kalmıştır. Siyasi hayatımızda böyle temiz karakterli ve idealist vatanperverlerin rolleri günden güne pek ehemmiyetli bir yer tutmaktadır" (Turan, 2003: 214).

¹⁵ Çok partili geçiş döneminde Köy Enstitüleri sistemine yönelik komünistlik suçlaması Öner – Yücel davası ile ortaya çıkmıştır. Dönemin siyasi atmosferinden dolayı eski Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak'a komünistlik suçlaması yapılmış, bu durum üzerine kendini savunup "Ben bu ülke için komünistliği muzır görenlerdenim. Ben daha işbaşında iken eski bir milli eğitim bakanının bu işleri destekleyen hareketinden dolayı hükümeti resmen uyardım. İkaz ettim. Kimse kulak asmadı" sözlerine karşılık Hasan Ali Yücel'in sözü geçen bakanın kendisi olup olmadığının ısrarla sorulması üzerine DP İl Başkanı Kenan Öner "Evet o bakan sizsiniz" deyince konu mahkemeye taşınmıştır (Öner, 1947).

Öğretmen: Yetkiler elindeyken çıkartmak istedi. Çünkü demokrasiyi yerleştirecek. İlk dengeleri elverişli görüyordu. Sonra baktı durumu zayıflıyor, boşlayıverdi. İnönü büyük politikacıdır” (Koç, 2013: 469-470).

İnönü bahsedilen bu kurumlarla ilgili faaliyetleri kuruluşun yılından 1945’e kadar desteklemiştir. Fakat dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İGM olan İsmail Hakkı Tonguç bu büyük eğitim projesini amacından saptırmışlardır. İnönü bu duruma seyirci kalmamıştır. Bunların faaliyetlerinin devleti sıkıntıya sokacağını hissettiğinden bu kişileri görevden alıp, yerine 1946 yılında parti içindeki ılımlı bir kesim olan Reşat Şemsettin Sirer’i bakan yapmıştır. Sirer bu müesseselerdeki zararlı faaliyetleri yok etmeye çalışmış ve buraların hedeflerinden saptığını, dönemin iç ve dış politika gelişmelerine bağlı olarak komünizmin buralarda etkisinin giderek arttığını görmüştür. Lakin Sirer’in yaptığı çalışmalar bir takım kesimleri rahatsız etmiş ve görevden alınmıştır.

1.13. Köy Enstitülerinin Kapatılması Süreci

1.13.1. Yıpratıcı Eleştiriler

Köy Enstitüleri, kuruluşundan kapatılma sürecine kadar çeşitli tartışmaların odağında yer almıştır (Akdoğan, 2016: 81). Kazım Karabekir TBMM’de 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasa görüşülürken şu görüşleri ileri sürmüştür: (Köstüklü, 2001: 98-100).

- 1- Enstitüler üretim içinde eğitim yapmalıdır.
- 2- Köy Enstitüleri lüzumsuz masraflara boğulmamalı; tasarruf yapılmalıdır.
- 3- Eğitim metodu iş esnasında eğitim esasına dayalı olmalı ve uygulamaya önem verilmelidir.
- 4- Köy Enstitüleri programında beden, ruh ve ahlak terbiyesine önem verilmelidir.
- 5- Kanun projesinin 3. maddesinin 1. fıkrasında “Köy Enstitülerine yalnızca köy ilkokullarını bitiren köy çocuklarının alınması” köylü-şehirli farkı oluşturacağından bu yasayı eleştirmiştir.

Tartışmalara rağmen Köy Enstitüleri 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı kanunla resmen kurulmuştur. Yaygınlaştıktan sonra bu kurumlara eleştiriler giderek

çoğalmıştır. Özellikle enstitü binalarının tamamının öğrenci ve öğretmenler tarafından tesis ve teşekkülü, bunun yanında binanın diğer yapı işlerinin de öğrenciler tarafından yapılması, kültür derslerinin önemini azalttı tarzında tenkitler yoğunlaşmıştır.

Amerikalı eğitimci K.W. Wofford'un hazırlamış olduğu çalışma da bu tenkitleri destekler niteliktedir. *“Enstitü öğrencilerinin tarım ve atölye derslerindeki çalışmalarından kurtarılmasını ve bu tip etkinlikleri azaltmalarını sadece derslerde kullanılan basit aletler yapmalarını” önermektedir* (Akdoğan, 2016: 81-82).

Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilatı kanununun, 19 Haziran 1942'de kabul edilen tasarısı görüşmeleri sırasında Besim Atalay; *“Enstitü kelimesi enstü oluyor, enistü oluyor, kılıktan kılığa giriyor, değişiyor, değişmiyor... Ya enistü diyeceksin yahut demeyeceksin. Bütün milletlerde böyledir. Eğer başka memleketlerden kelime alacaksan onun üstüne damgasını basacaksın. İlk Okutun Yurdu yahut Okutma Yurdu dersin... Bunun adını da güzelleştirelim”* demektedir.

Demokrat Parti mebusu Rasih Kaplan ise din eğitimi konusuna değinerek *“Enstitüleri ikmal etmezden evvel köylerdeki yavruları yetiştirmek üzere din dersleriyle de teçhiz etsinler. Buna ihtiyaç vardır. Mücerret olarak köyleri bırakmayalım. Buralarda hususi olarak din derslerini öğrenmeye imkân yoktur. Onun için göndereceğimiz enstitüler köyün her şeyi olacaktır. O ihtiyacı dahi onlardan öğrenecektir. Şimdiden Sayın Maarif vekilimiz lazım gelen kitapları versinler ve tedbirlerini alsınlar”* demiştir.

Kanun tasarısındaki diğer tartışmalardan biri de köy öğretmenlerinin görev ve sorumlulukları olmuştur. Bu maddeyi tenkit edenlerden biri olan dönemin CHP milletvekili Emin Sazak maddenin kaldırılması gerektiğini öne sürerek görüşlerini şöyle savunmuştur: *“Bu madde muallimlere o kadar salahiyet veriyor ki, hâkim, hekim, ne bileyim mürşit, peygamber hepsi. Yani bunlar köyün ziraatını temin edecek, askeri işlerde akıl verecek, hülasa her şeyi yapacak... Köye gidecek muallim ben köyde muhtarım diyecek, o zaman da köyün kalkınması yerine herkes dağa kaçacak... Kanun çok güzeldir, fakat bu maddesi yanlıştır... Öğretmen hangi işi yapacak? İçtimai işe bakacak, şu işe bakacak, bu işe bakacak; mektepte ne vakit çalışacak? Muallim köylülere gelin bakalım konferans vereceğim, sizi adam edeceğim, has dur, selam dur derse, o muallime ısınmanın imkânı yoktur. Bendeniz bu itibarla böyle bir salahiyet*

verilmesine taraftar değilim... Bunlara verdiğimiz salahiyet Başvekilde yoktur. Bunlardan köylü ne öğrenecek? Büyük mekteplerden çıkan ziraat memurlarımızın hâlâ köylüye faydalı olmadığını görüp dururken nihayet bilgisi bir aşu aşılıyıp ağaç dikmeye ve tohum temizlemeye münhasır olan bir genç tasavvur ediniz ki oraya vardı; biz ona diyoruz ki sen öyle bir şahıssın ki Allah tarafından köyleri ıslaha memur edilmişsin". Emin Sazak'ın bu ifadeleri, ilerleyen dönemde Köy Enstitülerinin toplum tarafından neden büyük bir eleştiri aldığıın en güzel özetini oluşturmaktadır (TBMM Zabıt Ceridesi, 1942: 58-63).

1943'te toplanan 2. Eğitim Şûrasında tenkitler gelmeye devam etmiştir (Aysal, 2005: 277). Ahlâk alanına değinilmiş, genel konu bu sorun üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu şûrada Anadoluocular ve Kemalistler olmak üzere iki grup ortaya çıkmıştır. Kemalist görüşteki eğitimcilere göre eğitim ve ahlak sorunları, laiklik ve hümanizmin konularıdır. Anadoluocular ise bakanlığın tarih ve edebiyat öğretimi programını eleştirmişler ve bu durumu ulusal ahlak bunalımının başlıca sebebi olarak görmüşlerdir (Kirby, 2012: 446).

İsmail Hakkı Tonguç gelen eleştirilerden çok rahatsız olmuş ve konu üzerindeki hassasiyetini şöyle ortaya koymuştur: "*Kaydı ihtiraz ile özür dileyerek, arz edeceğim ki bu okulların bir kısmını idare eden birisi sıfatıyla, mesela Köy Enstitülerinde çocukları tamamen istenilene uygun bir şekilde çalıştırmaktayız. Fakat muhterem komisyon müzakerelerinden ve ifadelerinden şüpheleniyorum ve bu tarz çalışma alanlarına mayın dökme gibi bir hadise seziyorum*" demiştir (Çakmak, 2007: 231).

1946 seçimlerinden sonra Köy Enstitülerinde önemli değişiklikler yapılmıştır. Dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İGM İsmail Hakkı Tonguç görevlerinden alınmıştır. Yerlerine, Milli Eğitim Bakanlığına sırasıyla değişime açık R. Şemsettin Sirer¹⁶ ve Tahsin Banguoğlu, İGM'de Y. Kazım Köni getirilmişlerdir (Uygun, 2010: 156).

1946 yılında toplanan Üçüncü Milli Eğitim Şûrasında enstitülerle ilgili önemli kararlar alınır. Bunlar: "*Köy Enstitülerinin bilgi dersleri öğretmenleri üniversite,*

¹⁶ Eğitimci ve siyaset adamıdır. Yükseköğrenimini tamamladıktan sonra 1943'ten ölümüne kadar Sivas Milletvekili olarak mecliste bulunmuştur. Recep Peker Hükümetinde 1946-1948 arasında MEB ve bir arada Çalışma Bakanlığı yapmıştır. Köy Enstitülerinin kapatılmasında önemli rol oynamıştır ("Reşat Şemsettin Sirer" *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi*, C.XX, 1986: 10584).

yüksek öğretmen okulu ve eğitim enstitüsü mezunlarından seçilmelidir. Bu kurumların kadın ve erkek sanat dersleri öğretmenlerinin yetiştirilmesi için kız ve erkek meslek öğretmen okulunda üç yıllık öğrenim veren özel bir şube açılması ve buraya köy enstitüsü mezunlarından öğrenci alınması uygun görülmüştür. Tarım dersleri öğretmenlerinin de aynı usul dâhilinde Tarım Bakanlığının ilgili okullarında yetiştirilmeleri isabetli bir tedbir olarak mütalaa edilmiştir” (Aydoğan, 2006: 179).

Köy Enstitüleri konusunda yeni fikirler ortaya konmuştur. Bu fikir sahiplerinden biri de buranın müdürü olan M. Emin Soysaldır ki 1945 te yayınladığı “İlköğretim Okulları ve Köy Enstitüleri” adlı kitabı büyük ilgi görmüştür. Soysal 1946 tarihinde Maraş Milletvekili olarak meclise girerek, Köy Enstitülerinin düzenlenmesi çalışmalarında şu görüşleriyle önemli bir rol oynamıştır:

- 1- Köy Enstitüleri öğrencileri, nitelikli bir öğretmen olmaları için mesleki ve kültürel yönden gelişmelidirler.
- 2- Mezunları için 20 lira ücret ve 20 yıl mecburi hizmet mantıklı değildir.
- 3- Köylerde başöğretmenliğin yalnız enstitü mezunu öğretmenlere verilmesi haksızlığa neden olacaktır.
- 4-Öğretmen köyde üretim işiyle uğraşmalıdır fakat bu durum onun mesleğini aksatmasına neden olmamalıdır (Uygun, 2010: 156-158).

Milli Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer’in gayretleriyle 19.2.1947 tarihli 5012 sayılı çıkarılan yasada, kadınlar; eğitim seferberliği yükümlülüğü dışında tutulmuş ve eğitim seferberliği kentlere yayılmaya çalışılmıştır (Kirby, 2012: 471).

1947’li yıllarda Köy Enstitüleri komünistlikle suçlanırken dönemin siyasi-ideolojik gelişmelerine bağlı olarak din eğitimi konusu da güçlenmeye başlamıştır. CHP’nin yapılan Yedinci Kurultayında okullara yeniden din derslerinin konulması, imam hatip yetiştirecek kurslar açılması ve ilahiyat fakültesi kurulması gündeme getirilmiştir.

1947 yılının Ağustos ayında Emin Soysal dönemin Milli Eğitim Bakanı Şemsettin Sirer’e enstitülerle ilgili çeşitli sorular yönelmiştir. Hasanoğlu Köy Enstitüsünde Bela isminde bir Yahudinin, İngilizce öğretmenliği yapıp yapmadığı; dört beş sene önce Rusça dersi konulmasına rağmen okutulmasından neden

vazgeçildiği; Markopaşa adlı dergide Köy Enstitülerinin medreselere çevrileceği iddiası ortaya atıldığı halde neden bunlara hâlâ cevap verilmediği sorulmuştur.

Reşat Şemsettin Sırer ise adı geçen öğretmenin enstitüde elektrik ve makine teknisyeni olarak atandığını ve İngilizce dersini verdiğini 1946 yılında ise okuldan ayrıldığını söylemiştir. Rusçanın ise okullarda hiç okutulmadığını ve bahsedilen ders için kimsenin tayin edilmediğini ifade etmiştir. Adı geçen dergiyle ilgili soruya ise *“Markopaşa’yi¹⁷ kimlerin çıkardığını bilirsiniz. Onu çıkaranların Köy Enstitülerimiz ile diğer tahsil müesseselerimizin nasıl bir hava iktisap etmesini istediklerini de bilirsiniz. Onun için Markopaşa'nın muharrirleri ve onlar gibi düşünenlerin ve duyanların canını sıkkan bir şeyler yapıyorsak bundan ferahlık duyabiliriz... Köy Enstitülerimiz ne Markopaşayı çıkaranların ne de benzerlerinin istedikleri gibi müesseseler olmayacaklardır.”* cevabını vermiştir (TBMM Tutanak Dergisi, 1947: 541-546).

24 Mayıs 1948’de ise Köy Enstitüleri Teşkilatı Yasasında bazı değişiklikler olmuştur (Esen, 2013: 57). Bu kanuna göre eğitimci personelin yetiştirilmesi, okulların inşa edilmesi, tesisat ve ders araçlarının temin edilmesi Bakanlık tarafından gerçekleştirilecektir (Gedikoğlu, 1971: 210).

1949 yılında CHP iktidarının son hükümeti olan Şemsettin Günaltay kabinesinde Milli Eğitim Bakanı olan Tahsin Banguoğlu döneminde çıkartılan 5541 sayılı yasa ile enstitülere yalnızca köy çocuğu alınması sisteminden vazgeçilmiştir. Bundan böyle köy çocuklarının yanında kasabalardaki ilkokul mezunları da enstitülere alınması kararlaştırılmıştır (Aysal, 2005: 280).

14 Mayıs 1950 ilk serbest seçimiyle DP’nin dört yıllık muhalefetin ardından iktidara geçmesiyle ülkede büyük bir değişim süreci başlamıştır (Tangülü, 2012: 391). DP döneminde enstitülerle ilgili sınıf geçme yönetmeliğinde değişiklikler olmuştur. Buna göre ilk dört sınıfta başarılı olamayanların ilerisine devamları, son sınıfta bir dersten başarılı olamayanların 4274 sayılı kanununun 63 maddesinin; *“Başarısızlıkları yüzünden üst üste iki ders yılı kalanlarla ayrı ayrı sınıflarda iki defa kalanlar enstitüden çıkarılırlar”* yargısına aykırı olmamak şartıyla bir dersin yoklamasına

¹⁷ Markopaşa 1946 ile 1950 arasında yayımlanan Sabahattin Ali ve Aziz Nesin’in çıkardığı haftalık mizah gazetesidir (Çakmak, 2007: 236).

sonraki yıllarda girmeleri uygun görülmüştür. Bunlar dışında öğrencilerin kıyafetlerinin düzgün, temiz olması ve saç sakal bırakmamaları istenmiştir (Gedikoğlu, 1971: 218).

1950’li yıllarda DP’nin iktidara gelmesiyle din ve ahlak konularına daha fazla önem verilmiştir. MEB’in bütçe görüşmelerinde söz alan DP milletvekili Fahri Karakaya enstitülerle ilgili görüşlerini şöyle ifade etmiştir *“Biliyorsunuz ki köy enstitüsü öğrencilerinin içinden birtakım vatan hainleri çıktı; bir takım zararlı fikirleri ortaya atanlar çıktı. Şimdi görüyorum ki Milli Eğitim, bunları bazı kurslara çağırıyor. Bu kurslar çok lazımdır. Bilhassa ruhi bakımdan, ideoloji bakımından; üzerinde ehemmiyetle durmak lazımdır”*.

DP mebusu İbrahim Arvas aynı görüşmede Köy Enstitülerinin alternatifi olarak algılanabilecek şekilde din eğitimi konusunda önerilerde bulunmuş ve görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir. *“Bizim halk partisi grubunun malumu ihsanınız bir kararı vardı. Pek yerinde bir karar. İlk mekteplerde din tedrisatını kabul ettik... Bu iş; bendeniz, hatta ekseriyetin kanaatine meşum Bolşevizm karşı yegâne silahtır... Onun için bakanımdan rica ediyorum, buna biraz lüzumu kadar önem versin”*.

DP milletvekili Osman Ocak da *“Ortaokul ve liselerde ahlak eğitimine müessir olacak şekilde din öğretimi yapılmalıdır. Çocuk benliğini ancak ortaokulda bulur, şahsiyetini orada kazanır. Benliğini ve şahsiyetini idrak ederken kendisine ahlak eğitimi mahiyetinde din fikri vermek elbette ki lazımdır. İlkokullarda henüz küçük yaşlarda iken verdiğimiz bu pek cüzi ve basit bilgi, diğer yaşlarda ve okullarda da devam etmezse unutulmaya mahkûm değil midir? Ortaokullarda yapılacak bu nevi öğretim bazı talebelerde imam ve hatip kurslarına gidecek bir temayül yaratır. Liselerdeki öğretim ise ilahiyat fakültesine girmek arzusunu uyandırabilir”* (TBMM Tutanak Dergisi, 1950: 814-826).

1951 yılında Amerikalı eğitim uzmanı olan Wofford Köy Enstitüleriyle ilgili olarak hazırladığı raporda, okul yapımı programında bir gerileme olduğunu ve bu kurumlara yazılan öğrenci sayısının git gide azaldığını belirtmiştir. Bu okullardan mezun olanlardan çoğunun yükseköğrenime gidemediğini ve köy okulunu bitirenlerin ilköğretim imkânlarından yoksun kaldığını tespit etmiştir. Bu yüzden Wofford Kent

Öğretmen Okulları ile Köy Enstitülerinin programlarını¹⁸ birleştirmek ve bunları öğretmen meslek okullarına dönüştürmek önerisinde bulunmuştur (Kirby, 2012: 495-496).

1951 yılında Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri Köy Enstitülerine yönelik eleştirileri yanıtlamış ve ilgili olumsuzluklara değinerek: *“Buralarda eksik yetiştirilmiş çocukların muayyen bir kurstan geçmek suretiyle memlekete daha hayırlı öğreticiler olma yolunu tuttuklarını, yakında Köy Enstitülerinin maddi ve manevi bütün hüviyetiyle öğretmen okullarına dönüştürüleceğini. Bu mekteplere sadece köy çocuklarının değil, muayyen bir nispeti mutlaka köyden olmakla beraber kasaba ve şehir çocuklarını da alacağız. Bilhassa bu memlekette köylü ve şehirli ikiliği davasını mutlaka kapatacağız”* demiştir (Çakmak, 2007: 243).

1952 yılının Kasım ayında DP mebusu Abdurrahman Boyacıgiller Köy Enstitülerini komünistlikle suçlayarak meclise soru önergesi vermiştir. Dönemin Milli Eğitim Bakanı İleri bu ifadeyi şöyle cevaplamıştır: (TBMM Tutanak Dergisi, 1952: 158-159).

1-*“Yurdun çeşitli bölgelerinde ve özellikle de Ege ve Güney Marmara bölgesindeki bu kurumların mezunlarını komünistlikle hedef tutmak bir vakadır. Ancak bütün müesseselerin birer komünist yuvası haline getirildiklerine dair olan iddiaların gerçek durumla ilgisi yoktur. Buralarda titizlikle seçip iş başına getirdiğimiz idare ve talim elemanlarımızın gösterdikleri uyanıklık, türlü cereyanlara karşı kapalı kalmasını imkân altına almış bulunmaktadır. Mezunların çalışmaları yakından ve büyük dikkatle takip edilmekte, teftişler, kurslar ve mesleki toplantılarla fikirleri gelişimleri artırılmaktadır.*

2- *Buraları bitirenlerden öğretmenliğe girenlerin sayısı 16677’dir. Bunlar arasında komünistlikle takibata uğrayanlardan biri meslekten ihraç edilmiş, beşinin vazifesine son verilmiş, dokuzu da bakanlık emrine alınmıştır. 1950 yılı ortalarından bugüne kadar komünistlikten takibata uğrayan yirmi altı ilkokul öğretmeninden yirmi*

¹⁸ Amerikalı adı geçen eğitim uzmanının görüşleri dikkate alınarak 1952 senesinde Talim Terbiye Kurulu kararıyla bu kurumların öğretim süreleri altı yıla çıkarılmıştır. Buna göre “Köy Enstitüleri Öğretim Programı Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Programı” olarak değiştirilmiştir. 1952-1953 öğretim döneminde bu izlence taslak olarak uygulanmıştır (Gedikoğlu, 1971: 219).

beşi köy enstitüsü mezunu, biri öğretmen okulu mezunudur. Bunlardan beşi beraat etmiştir.

3- Köy Enstitülerinden mezun öğretmenleri tenzih edici bir faaliyete mahal görülmemektedir. Bu hususta umumi efkârı aydınlatmak lazım geldiği zaman gerek Büyük Millet Meclisinde gerekse matbuat yoluyla açıklamalar yapılmaktadır” Meclisteki konuşmaları dikkate alan İleri bu yapılara kesin bir nizam vermek için bir yıl sonra şûra kararı alır.

Şubat 1953’de Tevfik İleri başkanlığında Beşinci Milli Eğitim Şûrası toplanmıştır. Bu şurada bu kurumlarla ilgili şu kararlar alınmıştır: (Deniz, 2001: 31).

1- İlkokul öğretmenlerinin Şehir Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri gibi iki ayrı kaynaktan yetiştirilmemesi sebebiyle, buraları kapatıp muallim mektebine dönüştürmek istenmiştir.

2- Köylerdeki eğitim ve öğretim Wofford’un önerisine göre dikkate alınacaktır

Şûradaki kararlarda dikkate alınıp DP iktidarı Köy Enstitülerine yönelik gerekli ön hazırlıkları yaptıktan sonra, yabancı uzmanların da görüşlerini dikkate alarak 27.01.1954 ve 6234 sayılı kanunla İlköğretmen Okulu haline dönüştürmüştür. (Tangülü, 2012: 404).

Bu yasayla getirilen ve beklenen sonuçlar şunlardır: (Gedikoğlu, 1971: 228).

- 1- İlkokul öğretmenliğinde farklılığın ortadan kaldırılacak ve meslekte eşitlik sağlanacaktır.
- 2- Nitelikli öğretmen yetiştirilecektir.
- 3- İlk yılsonunda öğretmen olamayacakları okuldan atılacaktır.
- 4- Yapılacak zorunlu hizmetin genel yargılara bağlanacaktır.
- 5- Diğer ilkokul öğretmenleri gibi yüksekokul olanağının sağlanacaktır.
- 6- Öğretmenlerin haftalık ders saatleri 17’ye indirilecek ve bu kurumlarda kargaşalık önlenecektir.
- 7- Kaynak birliğinin sağlanacaktır.
- 8- Son olarak da köy ve şehir farklılığının giderileceği hedeflenmiştir

DP döneminde Köy Enstitülerinin İlköğretmen okullarıyla birleştirilmesi öğretmen yetiştirme sistemindeki ikiciliği ortadan kaldırmıştır. Buralar Köy İlkokulu Mezunu öğrencileri almaya devam etmiş ve diğer üç yıllık öğretmen okullarıyla

birlikte program bütünlüğü oluşturmuştur. Böylece köy ve şehir ilkokullarına değişik kurumlardan öğretmen yetiştirme uygulamaları sona ermiştir (Tangülü, 2012: 402).

İKİNCİ BÖLÜM

2. OLUMLU DEĞERLENDİRMELER

2.1. Yabancı Uzmanların Gözüyle Köy Enstitüleri

Köy Enstitüleri, yabancı uzmanlar tarafından pek çok araştırma konusu yapılmıştır. Bunların kuruldukları yıllardan itibaren çağdaş eğitim sistemine büyük yenilikler getirdiğiyle ilgili yorumlar şunlardır:

Amerikalı bir eğitimci olan Dickerman; *“Köy Enstitülerinin eşsiz bir buluş olduğunu, Türk Eğitim Sisteminin bu yolda geliştirilmesi gerekmektedir”* (Aktaran: Esen, 2013: 46) demektedir.

Amerikalı meşhur Tarihçi Toynbee ise *“köy ve kent arasında uçurum açmışsınız. Birkaç Köy Enstitüsünü gördükten sonra anladım ki bu uçurum bu kurumlarla giderilebilir. Bu eğitim kurumları köy ile şehir, halk ile okumuşlar arasındaki uçurumu doldurmak için pek becerikli bulunmuş bir çaredir.”*

Ünlü Amerikalı eğitimci Dewey bu müesseseler için *“son yıllarda tasavvurumdaki okullar Türkiye’de kurulmaktadır. Bunlar da Köy Enstitüleridir”* demektedir.

Prof. Dr. Schwarz Kessler ise *“Buralarda kız ve erkek talebelerin oluşturduğu bir müzik topluluğu, bize verdikleri batı müziği konserinde Beethoven ve Mozart’ın parçalarını çaldılar”* diye ifade etmektedir.

Prof. Dr. H.R. Becher K. Klees ise *“Köy Enstitülerin metotları tüm okullarda uygulanmalıdır. Görüldüğü gibi bugüne dek hala eskimemiş, pratiğe uygulanabilir durumda olan bu düşünceler, öğrencilerin eğitim ve öğretimleri için çok önemlidir”* (Kaplan, 2002: 249-252) sözleriyle vurgulamaktadır.

Amerikalı eğitimci Kirby, Köy Enstitüleri ve Tonguç üzerine yaptığı çalışmasında, bu kurumların batılı eğitimcilerin fikir ve sisteminin benzerinin olmadığı, hiçbir parti ya da bakanın keyfine dayalı bir keşif olmadığını belirtmektedir. Ayrıca bu uygulamanın sadece eğitim sorununa çözüm bulmakla kalmayıp Türk toplumu üzerinde hiçbir eğitim müessesesinin yapamadığı etkiyi bıraktığını vurgulamıştır (Kirby, 2012: 20-21).

Portekizli gazeteci Manuel Rodrigues; *“Fikrim o dur ki bütün dünyada eşine hemen hemen hiç benzemeyen çok orijinal ve cidden cesaretli bir teşebbüstür. Burada*

yetişen köylü çocukları tekrar köylerine göndermek ve oradaki çocukları yetiştirmek üzere vazifelendirmek müthiş bir buluştur” tespitini yapmıştır.

Amerikan Meclisinin kadın milletvekili Miss Jeannette Rakin; “Siz demokrasiye ulaşmanın hakiki yolunu keşfetmişsiniz. Bu enstitüler bağdaşık, dengeli ve ahenkli bir toplum tipinin garantisidir. Bu kurumlarda, ülkenin her yerinden kendi bünyesinden fıskırma, kuvvetli ve sağlıklı bir gençlik buldum” (Gedikoğlu, 1971: 263).

“Yüzyılımızın Eğitime Türkiye’nin Katkısı” konulu bir çalışma yapan Hamburg Üniversitesinden Hausmann, Köy Enstitülerini şöyle değerlendirir: “Avrupa, örneklerine göre yön saptama faaliyetlerini sürdürürken, onlar kendi koşullarına uygun ve özgün yolu bulmuşlardır. Köyün eğitim yoluyla değiştirilmesi fikrinin tümü Türk kökenlidir. Bu özellik yüzyılımızın eğitime Türkiye’nin bir katkısıdır” (Aktaran: Esen, 2013: 47).

1965’te Sanfransisco’da toplanan sanayi kongresine katılan Dr. Nejat Eczacıbaşı’na, Birleşmiş Milletlerde görevli Hoffmann; “böylesine önemli ve bütün gelişmekte olan milletlere örnek olan Köy Enstitüleri sisteminin nasıl olup da terk edildiğini” sormuştur. O da cevap olarak “bazı aksaklıkların olduğunu” belirtmiştir. Hoffman bu yanıtı sinirlenmiş “Böyle şey olmaz, olumlu düşünülmüş bir düzende daima kusur görülebilir. Kusur düzeltilir, sistem kökünden yok edilmez” demiştir (İnan, 1988: 450).

Bu kurumlar kapatıldıktan sonra Türk-İsrail ortak projesi olarak 2 Ocak 1965’te “Şumullü, Çok Yönlü, Planlı Kalkınması Araştırmaları” yapılmıştır. Bu proje yıllar önce Köy Enstitülerinde düşünülmüş ve bir kısmı uygulanmıştır (Semerci, 1989: 398).

İsmail Hakkı Tonguç ve enstitülerin tanıtımı UNESCO tarafından da yapılmıştır. Bu toplantılarda kurumların Türkiye’nin kendi programında yokken, yabancıların bunlardan ve Tonguç’tan söz etmesine şaşılmıştır. 1980’li yıllarda UNESCO’daki toplantıda kalkınmakta olan ulusal kültürler konusu ele alınmış ve bu anlayışın yıllar önce Köy Enstitüleri tarafından uygulandığı belirtilmiştir.

Erdal İnönü, UNESCO Genel Merkezi Başkanı yardımcısı olduğu yıllarda burada şöyle bir rapor görmüştür. UNESCO Genel Müdürü olan Huxley şunu belirtmektedir: “Türkiye’de Köy Enstitüleri adı verilen eğitim sistemi bütün gelişmekte olan ülkelere örnek olabilecektir” (Türkoğlu, 2004: 602).

Bir kısmına yer verilen yabancı uzman ve eğitimcilerin görüşlerine bakılınca genel olarak Köy Enstitülerinin tüm dünyada tanındığı ve diğer ülkeler tarafından da örnek alınması gerektiği dolayısıyla bahse konu kurumlar hakkında olumlu düşüncelere sahip oldukları sonucuna ulaşılmaktadır.

2.2. Enstitülerin Eğitim Sistemimize Katkıları

Köy Enstitüleri sisteminin eğitim hayatımıza en önemli katkısı belki de okula, sınıflara giremeyen ilke ve yöntemleri, tabiatın içinde yaşantıya geçirmesi olmuştur. Bu kurumlarda binlerce muallim adayı bizzat yaşayarak öğrenmişler ve görevlendikleri okullara bunları taşımışlardır (Esen, 2013: 47-48).

Bu kurumlar devrim ilkelerini geniş halk yığınlarına ulaştırmışlardır. Buralarda uygulanan yöntem ve örgütlenme modeli Türkiye koşullarına uyan ve iyiye doğru geliştiren özelliklere sahiptir. Sistem sorunlara dar bir çerçeveden değil, geniş açıdan bakmıştır. Köylü çocukları yükseköğrenime daha kolay geçebilme fırsatını bulmuştur. Bilgi amaç değil araç olarak kullanılmıştır. Bu müesseseler maddi yetersizliği engel olarak ileri sürmenin geçersizliğini göstermiş ve yetenekli halk çocuklarının eğitimde üst basamaklara kadar okuyabilmesinin önünü açmıştır (Aydoğan, 2006: 203-204).

Köy Enstitüleri deneyimi eğitimimize şunları kazandırmıştır: (Altunya, 2005: 117-118).

- 1- En zor şartlarda bile çok yönlü yaratıcı bir eğitim yapılabilir.
- 2- Akılcı bir tasarıyla zor koşullarda eğitime kaynak yaratılabilir.
- 3- Rol ve sorumluluk verildiğinde eğitimcilerimiz halkın ihtiyaçlarına uygun eğitim modeli geliştirebilirler.
- 4- İyi bir öğrenim imkânı ve ortamı sağlandığında her insan kendine ve milletine yararlı bir vatandaş olabilir.
- 5- Evrensel kültüre, yerel ve ulusal değerler işlenerek ulaşılabilir.
- 6- Ahlak eğitimi soyut şekilde öğretilerek değil gerçek kavramları yaşatarak öğretilir.
- 7- Yurt ve doğa sevgisi, onları koruyup geliştirerek ve toprağı ekip dikmekle kazandırılabilir

Köy Enstitüleri uzun deneyim ve araştırmalardan sonra kurulmuştur. Bu yapılan işte katkısı olanlar hem ülkeyi tanımışlar, hem de hangi tür eğitimle insanın hızlı değişebileceğini kavramışlardı. İş içinde üretici eğitim, halkımız için benimsenen en iyi metot olmuştur. Diğer yandan da bu uygulama devletin ekonomik gücüne uygun olanıdır. Köy çocukları buna yabancı kalmamıştır. Bu iş, okumuş insanın çalışan kişiye yani emekçi insana uzaklığını engellemiştir (Apaydın, 1995: 177).

Bahis konusu kurumlar, ezberci eğitim anlayışı yerine köylere kültürel ağırlıklı eğitimi uygulamışlardır. Cumhuriyetin temel hedefi olan köylüyü, aydın birer çiftçi durumuna getirmişlerdir. Buralar ayrıca kişinin kendisinin farkına varabilmesini yani anlamasını, düşünmesini, sorgulamasını sağlamıştır (Ortaş, 2003: 4).

Köy Enstitülerinde ilk dönemlerdeki engeller aşıldıkça gerçekleştirilen sağlık yetiştirme programı oldukça başarılı olmuştur. Bu uygulamayla talebelerin sağlık ihtiyaçları karşılanırken köylüye sağlık taraması ve tedavisi yapılmıştır. Bu kurumlar, öğrenciye yekî ve sorumluluk verirken onların kişiliğinin gelişmesine büyük katkılar sağlamışlardır. Ayrıca onlara karşılaştıkları güçlükleri başarabilecek bir kabiliyet kazandırmışlardır. Tüm bu özelliklerle donanan talebeler mezun olduktan sonra köylerde eğittikleri öğrencilerden başlayarak ailelere kadar eğitim ortamını yaymışlardır (Aysal, 2005: 276).

Enstitülerin gücü milli olaylar ve gerçeklerden doğmuştur. Eğitim tarihimizde önemli bir yer edinmesi ve sık sık duyulması bu yüzdendir. Bu kurumların eğitim öğretim alanı, kültür ve sanat alanı, sosyal ve ekonomik alanlarda büyük etkileri olmuştur.

1- Eğitim ve öğretim alanında:

- Sistem, hazır program yerine ihtiyaçtan doğmuştur.
- Eğitim ve öğretimde amaca uygun bir şekilde herkese sorumluluk ve yetki vermeye çalışılmıştır.
- Köy Enstitüsü tecrübesini yeni nesle örnek oluşturmak
- Bahsedilen kurumlarda denenmiş eğitim ilkelerinden bazıları, bugünkü ilk öğretmen okullarında devam etmiştir.
- Öğretmen adaylarının köyle bağlantısı kesilmemiştir.

- Bu kurumların kuruluş yerleri sonraki yıllarda açılan öğretmen okullarına örnek oluşturmuştur.

- Buralarda uygulanan karma eğitim sistemi sonraki yıllarda (Galatasaray Lisesi, İstanbul Erkek lisesi gibi) okullara öncülük etmiştir (Tütengil, 1977: 920-922).

2- Kültür ve sanat alanında

- Ulusal kültürün yaratılmasında bu kurumların rolü önemlidir.
- Halk oyunları ve türkülerinin gördükleri ilgi bu yerler sayesinde Türkiye'nin dört bir yanına yayılmıştır.

- Köy Enstitüleri yeni bir aydın tipi yaratmıştır (Kirby, 2012: 357-362).

3- Ekonomi ve sosyal alanında:

- Bu müesseseler sayesinde ulusçuluk ve halkçılık anlayışı önem kazanmıştır.
- İsveçli iktisatçı G. Myrdal'ın "Büyük Uyanış" adını verdiği az gelişmiş ülkelerdeki canlanmayı ifade etmek için kullandığı terim, bu kurumlar sayesinde ülkemizde başka bir muhteva kazanmıştır.

- Köy-şehir farkını gidermeye çalışan Köy Enstitüsü denemesi bir yandan köyde yaşayanların istek ve ihtiyaçlarını artırmış, diğer taraftan da şehir hayatına karşı bir arzu uyandırmıştır.

- Kuruluş aşamasında öğretmen öğrenci işbirliği ile topraklar tarıma açılmış, işe yaramaz denilen yerler canlandırılmış, çevredeki tabiat ve tarihi zenginlikler bu enstitüler sayesinde korunmuştur (Tütengil, 1977: 924-925).

Köy Enstitülerinde imece geleneği ilkelikten kurtulup modernize edilmeye çalışılmıştır. İmece işlerin halkın tarafından ortaklaşa yapılmasıdır. Adı geçen kurumlar bu yöntemi hem kendi içinde hem de yakınlardaki köylülerin ekim ve harmanlarının kurtarılmasında önemli bir rol oynamışlardır.

Enstitülerin sağlık alanında yaptığı en büyük yenilik bölge dispanserleri kurulması tasarısıdır. Bu sebeple Hasanoğlan'da 60 yataklı dispanser yapılmıştır. Dispanserlerin kurulmasındaki amaç hem sağlık kolu öğrencilerinin uygulama yapmalarını sağlamak hem de bulunduğu ve çevre köylere sağlık hizmeti vermektir (Esen, 2013: 49-50).

Buralar buldukları çevreyi doğrudan ve dolaylı olarak ekonomik, kültürel ve sosyal yönden etkilemişlerdir. Yer aldıkları muhitlerde yeni ürün ve pazar olanağı

sağlamışlardır (Kartal, 2008: 26). Kuruldukları yerleri böylesine bir kısmı sayılan yönlerden ihya edip geliştiren enstitülerin teşekkülünde ve bu işlevlerinin ortaya çıkmasında devrin bazı yöneticilerinin katkıları elbette ki unutulamaz.

Devrin Milli Eğitim Bakanı Yücel ve İGM Tonguç bu kurumlar üzerinde derin tesirler bırakmışlardır. Bu müesseselerin kurucularından olan Tonguç “Büyük Eğitimci Sıfatını” ülkemizde hak eden bir insandır. Türk eğitimciliğine ve köycülüğüne büyük bir hizmeti vardır. “Köyde Eğitim” adlı kitabında ülkenin her yönden kalkınması için köylü çocuklarının eğitilmesinden başka çıkar yol görünmediğini ve buranın koşullarını tatlı bir dille anlatıp bunlara göre eğitim yapmanın özelliklerini vurgulamıştır. Bu temel araştırmasından sonra “Eğitim Yoluyla Canlandırılacak Köy” eserini yayınlamıştır (Makal, 2009: 117). Bu yapıtta “Köyü canlandırmaya eriştiğimiz gün, milletimizin her sahada kudretinin, bugün güç tasavvur olunacak kadar yüksek ve heybetli olacağına inanıyoruz. Bütün vatandaşları bu ülkünün yolcusu görmek istiyoruz” diyerek Enstitülerin köyün toplumsal kalkınmadaki önemli rolüne değinmiştir (Esen, 2013: 48). Tonguç 1940-1946 yılları arasında Köy Enstitüleri hareketine yenilik katmış ve Türk Eğitim Tarihinde önemli yer edinmiş bir eğitimcidir (Kafadar, 1997: 317).

İsmail Hakkı Tonguç eğitim ve ilköğretim işlerini en verimli şekilde birleştiren ilk eğitimcidir ve batılı uzmanların görüşlerini üreten okul anlayışını benimsemiştir. Bu okulda iş sözden önce gelir, öğrenciye bilgi verilmez ve onlar kendisi alırlar. Çocuk bu anlayışla bir öğrenme makinesi olmakla kalmaz, okula geldiği gün kendi kaderini yağurmaya çalışır. Eski okulda öğretmen çocuğa zorla ya da yalvara yalvara hap yutturma gibidir; yeni okulda ise kendi hayatını, bilgisini, üretme gücünü, deneyimini kazanan bir işçidir. Tonguç böyle bir modeli eğitim sistemimize hediye etmiştir (Eyuboğlu, 1999: 110).

İsmail Hakkı Tonguç’un bu kurumlar hakkındaki çalışmaları İsviçre’de yayınlanan Verlag- Bern Yayınevinin “Pedagoji Ansiklopedisi” yapıtında görülmektedir. Bu yapıtta Tonguç’un üç yüz kadar sözcük tanıtmadaki kabiliyetine değinilmiştir. Ayrıca Türk Eğitimine getirdiği katkı, ülkenin gerçeklerine uygun olarak kurduğu enstitülerden çıkardığı olumlu sonuçlar ve özgün özellikler anlatılmıştır (Türkoğlu, 2004: 601-602).

İsmail Hakkı Tonguç halk çocukları üzerinde eğitim sistemimizde yepyeni bir öğretmen tipini geliştirmiştir. Görevi sınıfın kapısında başlayıp kara tahtada biten, topluma arkası dönük biri değil; köylüye önderlik edecek yani ilacından, suyundan, ekmeğine kadar her şeyi ile ilgilenebilecek muallim yetiştirmektir. Bu özellikler sayesinde köylünün yaşamı değişecek ve altı yüzyıldır unutulmuş köylülerin uyanmasına yardımcı olacaklardır (Kaya, 2001: 6).

İsmail Hakkı Tonguç'u en çok etkileyen eğitim bilimci Sanayi Çağında yaşayan Johann Heinrich Pestalozzi olmuştur. Ona göre eğitim sorunları, sosyal, ekonomik, politik ve kültürelidir. Pestalozzi'nin amacı eğitim yoluyla, yeni bir toplumsal durum yaratarak, fakir halk tabakalarının kendi güç ve yeteneklerini geliştirmek, ekonomik büyüme ve ahlaki mükemmelleşmelerini sağlamaktır (Yalçın, 2012: 122).

Hasan Ali Yücel dönemi eğitim bakanları içinde en çok hizmet eden bir kişidir. Bakanlığı sırasında ekip çalışmasına önem vermiş, ezberci eğitim yerine öğretimin yaşamla birleşmesini sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca eğitim düzenini oturtmaya çalışmış, kitaplar yazılıp halka bu işin ciddiyetini anlatmıştır. Köy Enstitüleri, kız ve erkek teknik okulları, devlet konservatuvarı, klasiklerin dilimize çevrilmesi, köylere okul yapma seferberliğinin başlatılması vb. birkaç uygulamalardan biridir (Makal, 2009: 122).

Hasan Ali Yücel Birinci Maarif Şûrasında ilköğretim sorunlarını çözmek için şu hedefleri belirlemiştir: *“Köy öğretmenini; köyde doğmuş, yetişmiş, buranın hayat şartlarını yakından duymuş gençler arasından seçip canlı olarak yaşadıkları öğretmen okullarında yetiştirmeyi prensip olarak ele almış bulunuyoruz... Açılmış ve açılacak köy okullarını beş sınıf üzerine kurma esasını takip ediyorum ve bu hususta parti programının emrini yerine getirmeyi Maarif Vekilliğinin başlıca vazifelerinden sayıyorum. Ne kadar iyi şartlar altında kurulmuş olursa olsun bir köy okulunun. Sadece üç sınıf halinde kaldıkça rolünü hakkıyla ifa edemeyeceğine kanaatimiz vardır. Onun için bugün mevcut üç sınıflı köy okullarını, partimiz maarif programının da tespit ettiği esaslara uygun olarak, beş sınıfa çıkarmak düşüncesindeyiz. Bundan sonra kuracağımız bu okulları da beş sınıflı olarak açacağız. Bunu sağlamak için köy muallimini başka ülkelerde olduğu gibi, beş sınıftan birden muvaffakiyetle idare edecek*

kudrette yetiştirmek ve ona vazifesini başarı ile yapacak tekniği nazari ve ameli surette vermek zaruretindeyiz”.

Hasan Ali Yücel’in hazırlattığı Köy Enstitüleri Yasası ile köye öğretmen ve gerekli elemanlar yetiştirilmiştir. Buralar onun hümanist anlayışıyla hayat bulmuşlardır.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsünü ziyaret eden Bakan talebelere şu öğütlerde bulunur: *“Unutmayın yaptığınız bütün harcamalar, çabalar köyleri yaşanılır hale getirmek içindir. Amacımız oralardaki insanları kendi tarlasında ve çevresinde güçlü yapmak, üretim yeteneğini artırıp, yurdun sosyal ve ekonomik düzeyini yükseltmektir. Bu seviyeye gelmek için birincil koşul ilköğretim davasını kazanmaktır; köylerde, şehirlerde okumayı, yazmayı yüzde yüz gerçekleştirmektir. Bugün memleketimizde öğrenim çağında bulunan ve okula giden çocuklardan %10’u ancak köylerdedir. Bu dengesizliği gidermedikçe ilköğretim davasını halletmek mümkün değildir”* (Koç, 2013: 175-177).

Köy Enstitülerinin parlak döneminde Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel hakkında şöyle bir tespitte bulunulur: *“Bir yandan Batı’nın kültür kaynaklarına, bir yandan Türkiye’nin insan kaynaklarına, kısacası bir yandan hümanizmaya ve köylüye girmektir. Karanlıklar içinde bir çoğunluk yarım yamalak bir Tanzimat aydınlığıyla Yeni Türkiye’nin kurulacağına inanmıyor, eğitim ve öğretim ilkelerinin bu acı gerçeğe çevrilmesini istiyordu. Köy Enstitüleri ve Dünya Klasikleri için yıllarca, gece gündüzlü, cenkleşe tartışa, TBMM’den köy kahvelerine her yerde giriştiği savaşın özü buydu”* (Başaran, 2008: 63). Yurtiçinden de enstitüler hakkında olumlu yorumlar yapılmıştır.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu’na göre *“Köy Enstitüleri köylüyü düşünce yönünden kalkındıracaktır. Bu kurumlar Türk demokrasisinin geleceğini hazırlayacaktır. Buralar zamanla gelişen aydınlık alanlar yaratacaktır. Bu aydınlık sönmemelidir. Bu halkı ileri mertebeye taşımak isteyen idealist ve milliyetçi kafaların adımları engellenmemelidir. Bu ülkeyi asıl gerçek sahibi olan köylü yükseltip, uyandıracaktır”.*

Ahmet Emin Yalmana göre *“bu okullar yurdun insanındaki yüksek istidatlara iman etmeyi öğretir. Enstitü engeller kalkınca ve atlara meydan verince ne kadar hızla, ne kadar zevk ve vakarla koşabileceğimizi ve ne güzel, ne asil, ne kadar feragatli bir*

ruh geliştirebileceğimizi belirtir. En büyük gerçekte bu memleketin insanları üzerindeki gücün cebir ve tazyikle değil, vatandaşın onur haysiyet ve namusuna güvenle; vatandaşlar arasında mesafeler ve mertebeler yaratmakla değil, birbirlerine sokulmalarıyla ve sevgi ile kurulabileceğinden ibarettir” (Koç, 2013: 472-473).

Faruk Sükan’a göre “lkemizin gelişmesini kökten çözecek olan köy kalkınmasına öncülük eden Köy Enstitülerinin sağlık bakımından milli değeri büyüktür”.

Mümtaz Soysal’a göre “Köy Enstitüleri fikri yalnız Türkiye bakımından değil gelişmemiş durumunda olan ve toplumsal yapıları değiştirmek isteyen bütün ülkeler bakımından önem taşımaktadır. Onun içindir ki bu kurumlara indirilen darbe Türk milletinin çok ötesine taşan bütün geri kalmış ülkelere yönelen bir ihanetin ifadesidir”.

zgen'e göre Köy Enstitülerinin yararları şunlardır (Aktaran: Akdoğan, 2016: 79).

- 1- Öğrencilere bireysel çalışma, araştırma yapabilme ve öğrenme yollarını öğretmişlerdir.
- 2- Talebeler gözlem ve tartışma gibi tekniklerden faydalanarak işbirlikçi çalışma yöntemini kavramışlardır.
- 3- Özgür tartışma ortamı ve etkileşim yaratılarak onların özgün düşünce yetenekleri gelişmiştir.
- 4- Öğrencilere sorumluluk yeteneğini benimseten kişilik eğitimi sağlanmıştır.
- 5- Bu yerlerde bireysel farklılıklara önem verilmiş ve bu durum sonucunda öğrencilerin bilgi becerilerine bağlı olarak öğrenme isteği kazandırılmıştır.

Enstitülerin kırsal kesimde oynadığı rolü Geray şöyle açıklamıştır (Geray, 1980: 200).

- 1- Bu kurumlar köy çocuklarına fırsat eşitliği sağlamıştır.
- 2- Köyün gelişmesi için gençlere yararlı beceriler kazandırılmıştır.
- 3- Milli kültürün gelişmesinde bu müesseselerin çok büyük yararı olmuştur.
- 4- Buralardan çıkan aydınlar ve yazarlar köy hayatının gerçeklerini anlatmaya çalışmışlardır.
- 5- Bu okullar çevrenin ekonomik ve kültürel hayatını etkilemiştir.

İlhan Başgöz bu müesseselerin demokratik olduğunu vurgulamaktadır. Öğrenciler her hafta sonu öğretmenleriyle buluşup onları sorguya çekip ve eksiklerini söylerlerdi. Başgöz ayrıca muallimin yaptığı görevleri şöyle belirtmiştir (Başgöz, 2005: 13-14).

Öğretmen köyde okul binasının ve bahçesinin yapımında çalışacaktır. Muallim enstitüde demircilik, marangozluk, arıcılık vb. işleri öğrendiği için bu becerilerinden yararlanmıştı. Alet ve edevat devlet tarafından verilmiş, köylünün tarım aletlerini tamir etmiş, suyollarının onarılmasına faydası olmuştur. Bu kurumlar sağlık eğitimi verdiği için hastalık ve salgınla mücadeleden onlardan yararlanmıştı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. KÖY ENSTİTÜLERİNE OLUMSUZ ELEŞTİRİLER

3.1. Enstitülerdeki Komünizm Faaliyetleri

17 Nisan 1940 tarihinde kurulan Köy Enstitüleri¹⁹ bir kısım kimselerin zannettiği gibi kötü emel ve gayelere alet edilmek düşüncesiyle kurulmamışlardır. Fakat açılıştaki zikredilen gayeler ve idealler zamanla terkedilmiş; Darendelioğlu'na göre dönemin bir kısım devlet adamları bu yerleri fesat yuvası haline getirmişlerdir. Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç İsmet İnönü'yü aldatmışlar ve buraları Cumhuriyetin en önemli kurumları olarak göstermişlerdir.

Dönemin Milli Eğitim Bakanı Yücel memleket düşmanlarına ve pek çok yanlışlığa²⁰ karşı kayıtsız kalmış; eski komünistlerden bazılarını bakanlığa almış ve hatta Nazım Hikmet'e tercüme yaptırılmıştır. Enstitülerin başına Tonguç'u getirmiş, bu kişi ne eğitim tahsili görmüş ne de pedagojiyle ilgili kitap yazmıştır²¹ (Darendelioğlu, 1973: 311-312). Yücel ve Tonguç'un bakanlıkta etkinlikleri arttıkça aşırı sol faaliyetler hızlanmış, bu durum emniyete kadar intikal etmiştir.

Ataer'in değerlendirmelerine göre 1943 yılında Çifteler Köy Enstitüsünde komünizm faaliyetleri görülmüştür. Buralardaki öğrenciler arasında komünizm propagandası ve faaliyetleri yapanlar tespit edilip emniyete ihbar edilmişlerdir. Yapılan soruşturmada, son sınıf öğrencilerinden Bekir Semerci, Hayrettin Özer,

¹⁹ Köy Enstitülerini kurmak Türkiye Gizli Komünist Partisinin ilk merkez komitesi azası olan Ethem Nejat'ın vasiyetidir. İsmail Hakkı Tonguç kitabında bu kişiyle ilgili şu bilgileri verir: “*Meşrutiyet devrinde eğitim alanında yeni fikirlere göre düzenleme yapanlardan biri de Ethem Nejat'tır. Bu kişi Manastır, Bursa Darülmüallimlerinde müdürlük yapmıştır. Aynı zamanda bu şahıs Azerbaycan'da ilk Türk Komünist Partisini kurandır. Ethem Nejat başlangıçta Ziya Gökalp ve Enver Paşanın kızıl elma düşüncesini benimsemiş, daha sonra komünist cephesini temsil edenlerin Robespiyer ve Blankuilerin tarafına geçmiştir. Bu zat enstitülerde partili veya partisiz komünistlerin yuvalanmalarına sebep olmuş, bir fesat yuvası haline getirmiştir*” (Sayılğan, 1966: 113-116).

²⁰ 1947 yılındaki Kenan Öner-Hasan Ali Yücel davasında tanık olarak dinlenen Emin Soysal bu kurumlardaki yolsuzluk faaliyetleri hakkında şunları iddia etmiştir. Soysal, “İlköğretim Olayları ve Köy Enstitüleri” adlı kitabında bunlara sebep olanın aslında İsmail Hakkı Tonguç değil, Hasan Ali Yücel olduğunu ifade etmiştir. Muzaffer Şerif, Behice Boran, Niyazi Berkes, Adnan Çemgil'i ve Pertev Nail'i Boratavla Hasan Ali Yücel'in yakın ilişkiler içinde bulduklarını ve hatta evlerine Yücel'in gittiğini Kenan Öner zikretmiştir (Öner, 1948: 18-49).

²¹ İsmail Hakkı Tonguç Almanya'da öğretmen okulunda okumuş ve yüksek olmayan bir diploma almıştır. Bu yüzden devrin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı İhsan Sungu, Tonguç'u İGM vekili olarak atanmıştır. Tonguç seçilince enstitülerde kendisine yakın sol propagandası yapan kişileri seçmiş ve buralarda Aydınlik, Kurtuluş gibi komünizmi besleyen dergilerin bulunmasına izin vermiştir (Kısakürek, 1962: 28-31).

Mustafa Ünal, Talip Apaydın, Turan Aydoğan, Veli Demiröz, Ahmet Ertaş, Mehmet Üner, İhsan Arıkan, Mustafa Oytan, Numan Köseoğlu ve Niyazi Baykal; komünistliğe ait Solcular ve Kızılılar, Stalin, Kadın, Kızıl Faaliyet ve Marks'ın kitaplarını okumaları ve bunlara dair yazılar yazmaları sebebiyle emniyet tarafından suçlu bulunmuşlardır. Dikiş öğretmeni, bu eserleri okumayı öğrencilere teşvik ettiği için hapis cezasına çarptırılmıştır (Ataer, 1976: 187).

Şefik Hüsnü'nün ele geçen mektubunda bu sene içinde, Hamidiye'de komünistler bir tahkikat yuvası kurmuşlardır. 1944 yılında ise bu olaylar İstanbul ve Ankara'daki yedek subay okulunu tetiklemiştir (Binark, 2012: 68). Eskişehir'de müsamerede kaymakam yuhalanmış ve hatta Türk bayrağı yırtılmıştır. Buralar devlet içinde devlet gibi olmuşlar, her bürokrasiyi aşarak doğrudan Ankara ile görüşebilmişlerdir (Ataer, 1976: 220-221). Hadiseler ve çeşitli olumsuzluklar²² daha da artmış, devrin başmüfettişlerinden birisi bakanlığa şikâyet yazısı yollamıştır.

Milli Eğitim Bakanlığı Başmüfettişi Fethi İsfendiyaroğlu 6 Ocak 1947 tarihinde Pulur Köy Enstitüsü hakkında bir rapor yollayıp şunlara değinmiştir:

“Pulur Köy Enstitüsünün iç hayatını incelemekle meşgul olduğum sırada bir yandan öğretmenlerle öğrencilerin okudukları kitapları ve dergileri inceliyor bir yandan da İlköğretim Genel Müdürlüğü ile bu yerler arasındaki muhabereyi gösteren kâğıtları gözden geçiriyordum. Bu neşriyatlardaki yazıları birer birer inceledim. Neticesinde bunların yüzde yirmisinin muhtelif konularda, yüzde sekseninin ise rejimimize, milli ahlakımıza, duygularımıza külliyen aykırı, bünyemizi sömüren ve

²² Adana Köy Enstitüsü'nde Tonguç'un şerefine içkili bir ziyafet düzenlenmiş ve genç köylü kızlara sarkıntılık yapılmıştır. 1949 yılında Haruniye Köy Enstitüsünde ise burada bir heyet bulunduğu anda gizlice Türk bayrağı indirilip yerine Sovyetler Birliğinin bayrağı çekilmiştir (Kısakürek, 1962: 32-34). Hasanoğlu Köy Enstitüsünde Yurt ve Dünya, Adımlar, Ant, Pınar, Gün, Ses gibi komünist dergileri öğrenciler rahatlıkla okumuşlardır. Düziçi Köy Enstitüsünde Türk bayrağının içindeki ay yıldız yerine orak ve çekiç çizilmiştir (Darendelioğlu, 1973: 313). Düziçi ve Yüksek Köy Enstitüsünde okuyan İbrahim Türk Hasanoğlu'nda milli inanışların yıkılmaya çalışıldığı, Sabahattin Ali ve Karl Ebert'in öğrencileri komünist olmaya zorladıkları, burada her akşam öğrencilere Aydınlik Dergisinin yazıları okutturulduğu, ilmi çalışma yapan öğrenciler otçu, taşçı ve böcekçi gibi isimlerle alay edildiği ve müdürün gözü önünde komünist partisinin manifestosunun dolaştığı (Dilipak, 1989: 104-108) göz ardı edilmemelidir. Tanınmış komünist olarak bilinen Emin Türkelçin karısı Asiye Çifteler Köy Enstitüsüne yerleştirmiştir. Türkelçin tercüme ettiği bir sol yayında: “Siz bu davanın askerlerisiniz; biz de size yardım etmeye çalışıyoruz” demiştir. Öğrenciler bu durumdan rahatsız olmuşlar da okul bu olayı kendi arasında örtbas etmiştir (Binark, 2012: 2309).

bütünlüğümüzü yıkmak amacını güden birtakım muzır ve menfur yazılar olduğunu hayret ve esefle gördüm” (Tevetoğlu, 1967: 590-591).

Olaylar daha da şiddetlenmiş, dönemin en büyük eğitim kurumlarından olan Hasanoğlan Köy Enstitüsü buna en iyi örneği oluşturmuştur. Burada aşırı sol faaliyetler yaygın bir şekilde görülmüştür. Nedeni ise DTCF hocalarından yararlanılması ve bu enstitünün başkente yakın olmasıdır²³. Söz konusu okulda yüksek mevkie atanan Recep Gürel, derslerinde solculuk propagandası yapardı. Buralarda İsmail Hakkı Tonguç, İbrahim Yasa, Mualla Eyuboğlu, Sabahattin Eyuboğlu, Mehmet Öztekin ve DTCF’den Behice Boran²⁴, Niyazi Berkes²⁵, Pertev Naili Boratav²⁶Mediha Berkes gibi kişiler burada ders vermişlerdir (Demir, 1959: 8-9).

Kars civarındaki bir köy okulunda öğrencilere “Ukrayna” adlı şarkı dinletilmiştir. Durum öğretmenlere sorulmuş, onlar ise bu şarkının, bestesinin kolay olduğu için Hasanoğlan’da öğretildiğini söylemişlerdir (Binark, 1999: 2309).

²³ DTCF ile Hasanoğlan Köy Enstitüsü arasında iletişim olmuş ve bu sebeple kurumlar arasında karşılıklı öğrenci ziyaretleri olmuştur. DTCF’nin etkisi altında Şefik Hüsnünün “Adımlar” mecmuası buraya gönderilmiş ve sol propaganda gitgide artmıştır (Binark, 2012: 68).

²⁴ Behice Boran (1910-1987), Kazan kökenli bir ailenin çocuğudur. Orta öğrenimini Arnavutköy Amerikan Kız Kolejinde (şimdiki adıyla Robert Koleji) okumuştur. Amerikan Kız Kolejinin orta kısmını 1927’de birincilik ve 1931’de lise kısmını da yine birincilikle tamamlamıştır. Daha sonra Manisa Ortaokulu İngilizce öğretmenliğine atanır. Amerikan Kız Kolejindeki tarih öğretmeni referans olup onu ABD’deki Michigan Üniversitesine yollar. Burada doktorasını tamamlayıp 1939 yılında yurda döner ve DTCF Sosyoloji bölümünde doçent olarak göreve başlar. Aynı dönemde Yurt ve Dünya, Adımlar Dergilerinin yayın işlerine katılır. 1948’de siyasi görüşleri nedeniyle üniversiteden uzaklaştırılır. 1950 yılında Menderes Hükümetinin Kore’ye asker göndermesini eleştirir ve 15 ay hapis cezasına çarptırılır. 1962’de TİP’e üye olur, 1965 seçimlerinde Urfa’dan milletvekili olur. 1970 yılında TİP Genel Başkanı Mehmet Ali Aybar’a karşı başarı kazanır ve genel başkan olur. 1971 yılında muhtıra olur, tutuklanır ve partisi kapatılır. 15 yıl hapis cezası alır. 1974’de genel af sonucu serbest bırakılır ve 1975 yılında tekrar partisinin başına geçer. 1980 yılında askeri darbe olunca yurtdışına kaçır.

²⁵ Niyazi Berkes (1908-1988), Orta öğrenimine Lefkoşa’da başlamıştır. Lise öğrenimini ise İstanbul Erkek Lisesinde tamamlamıştır. 1931 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirir. 1935’te İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde Sosyoloji asistanı olur. Aynı yıl Behice Boran ile birlikte ABD’ye gider. 1939 yılında DTCF’de Sosyoloji doçenti olarak işe başlar. Okuldaki solculuk ve komünizm faaliyetlerinden dolayı 1948’de DTCF’den uzaklaştırılır. 1952 yılında Kanada’da McGill Üniversitesinde öğretim üyeliğine başlar. 1975 yılında emekli olur ve İngiltere’ye yerleşir.

²⁶ Pertev Naili Boratav (1907-1998), Türk halk folkloru, halk bilimi ve halk edebiyatındaki çalışmalarıyla tanınmıştır. 1927 yılında İstanbul Erkek Lisesini. 1930 yılında ise İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü bitirir. Daha sonra Fuat Köprülünün asistanlığını yapar. DTCF’de Halk Edebiyatı Kürsüsünde profesör olarak çalışırken komünizmi yaydığı gerekçesiyle kürsüsü kapatılır (1948). Yurt dışına gider. ABD, Almanya ve Fransa’da çalışır. Fransa’da ölür (Kurnaz, 2016: 54-70).

Hasanoğlan Köy Enstitüsüne Prof. Dr. Kadri Olcar adında Amerika’da eğitim görmüş ve komünizmle mücadele eden bir kişi atanmıştır. O zat buraya giderken yolda komünizm propagandası yaptığı için İzmir’e gönderilen bir kız öğrenciyle tanışır. Kız talebe burada Olcar’a bu olay üzerine şunu söyler: “Bana şu bu vız gelir; ben ancak Stalin için ölebilirim” (Demir, 1959: 29-30). Hasanoğlan’daki rahatlıkla devam eden sol propagandalar 1945’te çıkarılan Köy Enstitüleri Dergisini de etkilemiş ve orada Komünizm propagandasıyla ilgili olarak Köy Enstitüleri Dergisinin rolü de ifade edilmiştir (Gedikoğlu, 1971: 291).

Bahse konu dergide köylerin eksik ve bozuk taraflarını destekleyen yazılar, hükümetin faaliyetleri hakkında kötüleyici ifadeler, köy sefaleti ve açık saçık bir şekilde yazılmış, bu yıkıcı faaliyeti öven yazılar bulunmuştur. Bu neşriyat Bakanlık başmüfettişi Fethi İsfendiyaroğlu’na incelettirilmiştir. Adı geçen başmüfettiş Köy Enstitüleri Dergisinde rejimi yıkıcı komünizm yayınları olduğunu tespit etmiştir (Ataer, 1976: 174). Bahse konu olan dergilerin sayısında içten içe sistem kötülenmiş²⁷ ve hedefe ulaşmak istenen sistem anlatılmak istenmiştir.

Bahse konu olan derginin üçüncü sayısında komünizmin askerlik ve orduya karşı olan düşmanlığına rastlanır. Bizim Köy adlı piyeste bu duruma yer verilmektedir. Bu oyunda askerlik “korkunç olay” diye eleştirilerek köydeki çocuk doğumundaki azalışın sebebi babaların askerde bulunmasına bağlanmaktadır. Ayrıca dergide askerliğini yapan gencin bu görevden kurtulmak için ayağını trene çiğnettiği anlatılmaktadır (Sançar, 1966: 176-177). Bu oyunda askerlikle ilgili çirkin sözler²⁸ de yer almaktadır.

²⁷ Köy Enstitüleri Dergisinin 2. sayısının 313. sayfasında Hasanoğlan Köy Enstitüsü öğrencilerinden biri rejim aleyhine şunları yazmıştır:

*“Yeter artık bugün çektiğin yeter
Yeter artık eller için çektiğin yeter
Yeter artık arpa yediğin yeter
Yeter artık beyim, paşam dediğin yeter”*

Bu manzume öğrenciyi isyana teşvik etmektedir. Köylülerin şehirliler için ekip biçmesi değersiz görülmüş ve şehirlilere karşı bir kin gütmek hedeflenmiştir. Köylü ve kentli, ayrı olarak gösterilmeye çalışılmıştır (İsfendiyaroğlu, 1966: 42).

²⁸ “Bütün alayı gezdim üzüntümü azaltmak için yazacak hiç kimse göremedim. Bari gidip yüzbaşına yazdırayım dedim. Doğru daireye gittim. Yüzbaşı beni görünce:

- Ali ne var?

Dedi. Ben de:

- Affedersiniz yüzbaşım tam yedi senedir köyümden, vatanımdan ayrırım. Sağ olduğumu bildirmek için bana şu iki satırlık mektubu yazar mısınız? Dedim. Yüzbaşı dikkatlice yüzüme bakarak

Adı geçen derginin 4. sayısında İngiliz Profesör Laski “Demokrasi ve Sosyalizm” adlı eserini yayınlamış, Niyazi Berkes de dilimize çevirmiştir. Komünizmden başka her şeyin faşizm ve kapitalizmin kötü sonuçları olarak görüldüğü bu kitapta sosyalizm 5 bölümden oluşmuş, komünizm övülmüş ve şu neticeler çıkarılmıştır:

1- İkinci Dünya Savaşından sonra yeni bir hayat olacaktır. Bireyci sistemi anlatan kapitalizmin zamanı gelmiş ve hatta geçmiştir.

2- Bu savaş kapitalist demokrasinin zaafını ortaya koymaktır. Bu demokrasilerde iktidarı elinde tutanlar ekonomiyi de elinde tutmuşlardır.

3- Kapitalizmin sisteminde özel mülkiyet sahiplerine büyük ayrıcalıklar verilmiştir. Bu tekelleşen siyasi otorite çoğunluğun (fakirlerin) menfaatine değil zenginlerin çıkarına hizmet etmiştir.

Komünizmi içten içe övüp kapitalizmi eleştirmiş ve şunları vurgulanmıştır: (Köy Enstitüleri Dergisi 1945, S.4 589-591).

- 1- Kredi ve sermayenin devletleştirilmesi gerekir.
- 2- Millet ekonomisini elinde tutan üretim araçları ve üretim imtiyazları devletleşecektir.
- 3- Bütün tarım devletin eline geçmelidir.
- 4- Devlet ihracat ve ithalatı denetim altında bulundurmalıdır.
- 5- Devlet ulaşım araçlarını, enerji kaynaklarını elinde bulundurmalıdır.
- 6- Gaz, su, elektrik ve yiyecek gibi ihtiyaçlar devletleştirilecektir

- Şimdi işim var, biraz sonra gel!

Dedi. Ertesi gün yanına gittim yine dışarı çıkmamı söyledi. Bu sefer işinin olmadığı bir zamanı kolladım. Tekrar gidiyordum. Yolda arkadaşım Mehmet'e rastladım. Mehmet

- Nereye Ali?

Dedi. Ben de yüzbaşıya mektup yazdırmaya gittiğimi söyledim.

Mehmet:

- O yüzbaşı okuma yazma bilmiyor ki. Sana nasıl mektup yazsın? Dedi. Hayret ettim. Okuma yazma bilmiyorsa nasıl yüzbaşı olmuş dedim.

- Yahu Ali sen de nasıl adamsın? Bu devir ne devri? Ona kadar sayan mareşal oluyor da, bülbül gibi konuşmasını bilen neden yüzbaşı olmasın? Dedi ve gitti. Ben birkaç gün yüzbaşı takip ettim ve neticede Mehmet'e hak verdim”.

Bu diyalogda ordumuzdaki subaylarının okuma ve yazma bilmediği yalanı ortaya atılmıştır. Bu yazıda geçenler Osmanlı Devletine ait değildir. Çünkü mareşal kavramı cumhuriyet dönemine aittir. Bu sözcükle o zamanki genelkurmay başkanı merhum Fevzi Çakmak da eleştirilmiştir (Sançar, 1973: 137-138).

Ayrıca bahse konu dergide Sovyetler Birliğinin sistemi övülüp kızıl faaliyetler açıklanmış;

- 1- Kapitalist sistem ve sosyalist sistem farkı
- 2- Sınıf mücadelesi
- 3- Köy ve şehir ayrımı
- 4- Zengin ve fakir ayrımı
- 5- Milli geleneklerle alay etmek
- 6- Din aleyhtarlığı ve düşmanlığı
- 7- Askerliği ve savaşı yermek
- 8- Ahlak ve aile gibi kavramları yıkmak (Sançar, 1966: 61). Köy Enstitüsü dergisinin yanı sıra bu kurumlardaki sosyalizm faaliyetlerini, o dönem ki aydınlar da desteklemişlerdir.

Köy Enstitülerinde Stalin hayranı olan Nazım Hikmet'in şiirleri okunmuş; onu örnek olarak şunları anlatmışlardır: (Sançar, 1973: 129).

*“100 metreden
Çiftleşen iki sineği seçebilen iki gözüm
Elbette gördü
İki ayaklıların
İkiye ayrıldığını”*

Sabahattin Ali ve komünizmi benimseyenler diğer bu akımla ilgili şunları söylemişlerdir:

“Bugün biz hala rejimi yani (komünizmi) benimseyemiyorsak o rejimin kötülüğünden değil bizim kafamızın gericiliğindedir” (Darendelioğlu, 1973: 313).

Sabahattin Ali ayrıca komünizmle ilgili konuşmasına devam etmiş ve sınıfta ders verirken öğrenci şu notları tutmuştur : *“Bu günkü insanlık bu sistemi kabul edemiyorsa elli sene, yüz sene, hatta iki yüzsene sonra bu hayale kavuşacaktır. Bir gün aile, devlet ve mülkiyetin olmadığı bir dünya kurulacaktır”*.

Adı geçen akıma göre devlet eli ile bütün kurumlar Batılılaştıktan sonra, sözde kapitalist aşamadan Köy Enstitüleri vasıtası ile komünizm aşamasına geçilecektir. Devrimi halk adına gerçekleştirecek kişiler olacaktır. Çünkü henüz işçi sınıfı olmadığı için devrim köyde başlayacaktır. Sovyetlerin izinde bu insanlar politik fikirlerini

başarıya ulaştıracaklardır (Dilipak, 1989: 104). Sol aydınların bu görüşlerinin aksine milliyetçi ve muhafazakâr kesim enstitülerdeki yıkıcı faaliyetlere, sessiz kalmamışlar, fikirlerini şöyle öne sürmüşlerdir.

Öğretmen Osman Yüksel Serdengeçti: *“Bir kere bunlar, Türkiye’nin hakikatlerine uygun yerli kurumlar değildir ve Güney Amerika’dan getirilmişlerdir. İdeolojik bakımdan Türkiye’nin tarihi gelişimine zıt ve ülkemizin gerçeğinden uzak yarı ihtilalci kuruluşlardır. Bunlar Bolşevik taklidi olmuşlar ve ihtilal yuvaları haline getirilmişlerdir. Genç köylü çocukları nizama karşı kışkırtıp ve yolsuzlukları abartılı bir şekilde şişirerek, yeni bir nizamın gelişeceği (komünizm) hedeflenmiştir. Buralara çok miktarda silah getirilerek, ihtilal için kullanılacaktır”* demiştir.

Osman Turan enstitülerdeki sol faaliyetleri şöyle ifade etmektedir: *“Türk kültürü ve eğitiminde başlayan durgunluk solcuların işine yaradı ve maarif teşkilatındaki etkilerini artırdı. Bu müesseselerdeki bozgunculuk zamanla ortaya çıktı ve maarif bünyesinde işlenen hatalar kapatıldı. Cehaletin diplomalandırılması öğretim seviyesinin kalitesinin düşmesine neden oldu ve solcu faaliyetlere zemin hazırladı. Çavuş eğitim sükûtu ile buralar sistemleştirildi; memleketin maddi ve manevi gücü hesaba katılmadan, bu kurumların maarif üzerindeki ağırlığı artırıldı. Bu yerler adeta tembel ve kabiliyetsizlere göre ayarlanıp sonradan Türk gençlerine mezar olarak yapılmıştır”* (Turan, 1964: 16).

Köy Enstitülerindeki bahsedilen olumsuzluklar yüzünden buralara sol kesimden de eleştiriler yöneltilmiştir. Peyami Safa Hasanoğlu Köy Enstitüsünde komünist faaliyetlerin olduğunu doğrulamaktadır. Bu konudaki görüşleri şunlardır:

“Çocuklara Nazım Hikmetin şiirlerini ezberleten, Marksizm hakkında konferanslar veren, dergilerinde Marksizm ile ilgili makaleler yazılan Köy Enstitülerinin komünist yuvaları olduğunu bilmeyen şuurlu Türk aydını yoktur” (Bilecik, 2016: 334).

Aydınların yanı sıra devlet üst kademelerindeki kişiler de bu duruma tepki göstermişler, rejimi tehdit edici faaliyetleri önlemeye çalışmışlardır. Reşat Şemsettin Sirer 1946’da Milli Eğitim Bakanı olarak atanınca İsmail Hakkı Tonguç’u görevinden almıştır. Hasanoğlundaki komünizm faaliyetlerini ortadan kaldırmış ve geri plandakileri tasfiye etmiştir (Demir, 1959: 53). Sirer’in bu faaliyetleri üzerine bazı

yayınlar “gerici ve mürteci” ithamlarına maruz bırakılmışlardır (Kısakürek, 1962: 37). Sirerin bu çalışmaları bazı çevreler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.

1948 yılında Sirer’in yerine Milli Eğitim Bakanlığının başına Tahsin Banguoğlu geçmiştir. O’nun devrinde Hasanoğlu’daki milliyetçi kadrolar tasfiye edilmiş; yerine solcu kadrolar geçmiş enstitülerde yeniden sol faaliyetler artmıştır.

1950 yılında DP iktidara gelince bu kurumlardaki komünizm mücadelesi tekrar hızlanmıştır; Milli Eğitim Bakanlığına Tevfik İleri atanmıştır. Menderes hükümeti ve Tevfik İleri şu çalışmaları yapmışlardır (Demir, 1959: 54-55).

- 1- Bakanlığın merkez teşkilatı kadrosunda değişiklikler yapılmıştır.
- 2- Komünist olan öğretmenler atılmışlardır.
- 3- Vatan için muzır hale getirilmiş olan Köy Enstitüleri daha sonra kapatılmışlardır.
- 4- Belli parti adına siyaset yapanlar açığa alınmışlardır.
- 5- Bakanlığın teftiş kadrosu milletini ve vatanını seven elemanlarla takviye edilmiştir.

1951 yılında Köy Enstitüleriyle ilgili Orkun Dergisinde “Köy Enstitüleri Kördüğümü” adıyla yazılar yayınlanmıştır. Bu eleştiride *“buralara okumakta olan temiz ve milliyetçi köy çocuklarına asla bir sözümüz yoktur. Onları koruyor ve karalamak isteyenlerden hesap soruyoruz. Bu kurumlarda milli bilincin gelişebilmesi için kuruluş döneminden bu zamana kadar bütün kadrolar emekli edilmeli, yerlerine milliyetçi kadrolar atanmalıdır. Bu yerlerde badana ve boya işleri yeniden gözden geçirilmelidir. Bu müesseseler öğretmen okulu haline gelmeli, Türk çocuğunu ve köylüsünü eğitecek milliyetçi öğretmenler atanmalıdır. Bu okulların ambar ve kitaplarındaki bölücü kitaplar yok edilmeli, yerine Türk tarihi ve kültürünü anlatan eserler konulmalıdır. Müfredat konuları tamamen kişisel değil genel olmalıdır”* (Tangülü, 2012: 401).

1951 yılında mecliste Tevfik İleri’yi gericilikle suçlamışlardır. İleri ise onlara: *“Biz bazı insanlar için hakikaten gericiyiz. Vazifeli oldukları halde Köy Enstitülerine gidip memleketin dört yanından toplanan tertemiz köy kızlarına, yarının mürebbisi olacak insanlara içki ve meze ikram ettiren insanlara göre biz geri insanlarız”* sözleriyle cevap vermiştir (Demir, 1959: 45).

1952 yılında Bakan İleri Mecliste Köy Enstitüler hakkında yaptığı konuşmada: *“Buralarda öğrencilere serbest saatlerde komünist fikirler aşılacak istenmiş ve bu hususta güya ilmi olan konferanslar verilmiştir. Bu arada Marks’ın eserleri ve fikirleri hakkında da konferanslar verilmiştir. Komünizmin tatbikatı diye kız öğrencilere tecavüzler vuku bulmuş, hatta içki âlemlerine götürülmüşlerdir”* (Ataer, 1976: 298).

Adı geçen Bakan, 1952 yılında meclisteki bir oturumda Reşat Şemsettin Sirer’in enstitülerle ilgili mücadelesini övmüştür. Bakan İleri bu kurumları devraldıklarında buraların birçok hastalıkla malul olduğunu söylemiştir. Sirer’in Bakanlık dönemiyle Tonguç’un dönemi arasında büyük bir farklılık olduğunu iddia etmiş ve konu hakkındaki görüşlerini paylaşmıştır: *“Bir şeye temas edeceğim Tonguç iyi bir dava uğrunda İsmet İnönü’yü kandırmış ve onu yanlış yollara sevk etmiştir”*. Tevfik İleriye Köy Enstitülerini nasıl teslim aldınız diye soru sorulmuştur. İleri ise şunları söylemiştir: *“Komünizmin telkin unsurlarından birisi aile ve din mefhumunu yıkmaktır. Bu yerlerde ise böyle feci olaylar görülmüştür. Dağ başlarında kurulan Köy Enstitülerinde 500 erkek çocuğunun yanında, 60-70 kız çocuğu beraber okur, bunlar birlikte çapa çapalar ve horon oynarlar. Gece ise yan yana pavyonlarda yatarlar. Bu hadiseler yüzünden nice çocuk kötü yollara düşmüştür. Biz ise Reşat Şemsettin Sirerden devraldığımız bu kurumları kız ve erkek öğrenciler şeklinde ayırdık ve İzmir’de Kız Enstitüsünü açtık”* (Binark, 1999: 2327-2330).

Enstitülerdeki olumsuzlar ve komünizm faaliyetleri oralarda hazırlanan kitapları da etkilemiş ve eski geleneklerimiz inkâr edilmiş midir? Cevaplanması gereken önemli sorulardan birisi de budur.

3.2. Köy Enstitülerinde Okutturulan Zararlı Neşriyatlar

Köy Enstitülerinde talim ve terbiye kurulu bulunmasına rağmen İGM olan Tonguç bizzat öğrencilerin okuyacağı kitaplarla yakından ilgilenmiştir. Öğrencilerin okuyacağı zararlı neşriyatları desteklemiş; bütün öğrencileri bunları okumayı mecbur tutmuş ve özetler çıkarılmasını istemiştir.

Tonguç zamanında Arifiye Köy Enstitüsünden mezun olan Mediha Batu kendisine 22 adet kitap verildiğini ve Bakanlık tarafından bunların yasaklanıp dolaplarda muhafaza edildiğini söylemiştir. Batu’ya verilen hepsi komünist yazarlar

ve bunları destekleyen kaynaklardır. “Uyandırılmış Toprak, Ekmek ve Şarap, Ana, Şahika, Reaya ve Köylü, Sarı Esirler, Gölgeleler Ordusu, Ninka Abla, Sünger Avcısı, Fantomere, Resim Öğretmeni, Değişen Dünya” isimli kitaplar buna iyi bir örnektir.

İsmail Hakkı Tonguç kendisinin yazdığı İlköğretim kitabını, Remzi Kitabevi vasıtasıyla enstitülere satarak kendine maddi kazanç sağlamıştır (Ataer, 1976: 180-181). Devrin devlet adamları zararlı yayınları da desteklemekten çekinmemişlerdir. Hatta bu kurumlarda milli tarihi zedeleyici ifadeleri kullanıp sol propagandayı derslerde kullanmışlardır.

Köy Enstitülerinde derslerde milli şuur zedelenmiştir. Osmanlı Tarihi buna bir örnektir. Osmanlılarda önemli olaylardan biri olan Cezzar Ahmet Paşa'nın Fransa İmparatoru Napoleon Bonaparte'a karşı kazandığı zafer mağlubiyet olarak görülmüştür. Kahramanca mücadele verdiğimiz Plevne Savaşını Rus galibiyeti olarak kabul etmişlerdir. Ayrıca Çanakkale şehitlerinin kahramanlarını küçümsemişlerdir.

Enstitülerde okutulan kitaplarda, tarihi bilgilerle ilgili yanlış ve yeric ifadeler kullanılmıştır. Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ndeki “1661 yılında Erdel seferi için Tamişvar düzlüğünde çadır kurmuş olan orduda bir komutanın öldürülmesi” olayı anlatılmaktadır. Başka bir örnek olarak Aşık Paşaoğlu'nun tarihinden Çelebi Sultan Mehmet'in kardeşi Musa'yı öldürmesi ve Kanuni Sultan Süleyman'ın Şehzade Mustafa'yı öldürtmesi ve bunun üzerine Taşlıcalı Yahya'nın mersiyesine değinilmektedir.

Silahdar tarihinden örnekler verilmiş vezir Siyavuş Paşa'nın öldürülmesi ile yağmacılık ve eşkıyalık; adı geçen paşanın karısının kollarından bileziklerinin nasıl çıkarıldığı övüle övüle anlatılmaktadır.

Geçmişteki Türk tarihi kötülenmiş ve olumsuz olaylar bu tarihin tümüne mal edilmek istenmiştir Ayrıca edebiyat dersinde kültürümüz ihmal edilip geçmiş inkâr edilmiştir. Enstitüdeki edebiyat kitaplarının başında şu sözler yer almaktadır:

“Türk dili ve edebiyatının geçmişinde ortaöğretim çağındaki çocuklara düşünce, konuşma ve yazma örneği olabilecek klasik metinlerde doyurucu bir bilgi yoktur. Bu yüzden sadece kendi edebiyatımızdan alınacak metinlerle yeni kültür amaçlarına varamıyoruz. Eski metinlerimizi örnek olarak vermemeliyiz ancak kültürümüzü ve değerlerimizi tanımak için vermeliyiz. Edebiyat kültürünü yaşatmak için nazımdan çok

nesirden faydalanmalıyız. Bu kültürü eski eserlerde bulamayız. Dilimize çevirdiğimiz dünya klasikleriyle eksikliğimizi ancak tamamlayabiliriz” (Sançar, 1973: 149-151).

Hasan Ali Yücel’in Bakanlığı zamanındaki “Türkçe Metinler” adlı edebiyat kitaplarını hazırlayanlar, sol görüşte olan kişilerdir. Kitaplar hazırlanırken sayısız bilgi yanlışlığı yapılmıştır. Kitapların bir kısmında Göktürk Anıtları anlatılırken: “Bu yazıtlar Gök Türkleri Çin esirliğinden kurtaran ordunun komutanının yani Türk hakanı İltiş Kağan’ın ağzından, yaptıklarını anlatmaktadır” denilmektedir. Görülüyor ki Liseli öğrencilerin bile bildiği bu kitaptaki doğru tarihi bilgiden komisyonun haberi yoktur ve böyle pek çok ve bilgi yanlışlığı bulunmaktadır (Sançar, 1973: 146).

Kitaplarda durulması gereken önemli meselelerden biri de öğrencilere verilmesi gereken bazı eserlere yazarlara yer verilmemesidir. Türkçe dersinde Nazım Hikmet’in şiirleri okutulup ezberlettirilirken Namık Kemal ve milli edebiyat dönemi yazarları küçümsenmiştir (Demir, 1959: 14). Servetifünun döneminin önemli yazarlarından Süleyman Nazif ve Milli Edebiyat Dönemi yazarlarından Ahmet Hikmet Müftüoğlu’na komünizm düşmanı olduğu için kitaplarda yer verilmemiştir. Ayrıca 1908’den sonraki Türkçülük akımına kitaplarda hiç yer vermemişlerdir (Sançar, 1973: 147). Diğer derslerde de bu faaliyetleri aynen sürdürmüşlerdir.

Müzik dersinde şehveti kamçılaman türküler söylenmiştir ve Hasanoğlu’daki müzik sarayını orak tarzında yapmışlardır.

Sanat derslerinde talebeyi Volga mahkûmları gibi çalıştırmışlardır ve buraya ustabaşı olarak alınan öğretmenler işten anlamayan öğretmenler olmuştur.

Tarım derslerinde şarap hazırlanmıştır. Bu içkiyi Hasanoğlu’da İzzet Palamır’ın meyhanesine şarap olarak imal etmişlerdir (Demir, 1959: 13-14). Bakanlık bu faaliyetlerle de yetinmemiş devrin sol kaynaklarını okullarda okutmaya devam etmiştir.

Maarif Bakanlığı eliyle eski kültürümüz yok sayılmış ve milli kültürümüz inkâr edilmiştir. Buradan gönderilen muzır dergiler ve çeşitli eserler okul idaresi tarafından satın alınmıştır. Öğretmenler bu kitapları öğrencilere günde bir iki saat yüksek sesle okumuştur. Bu sol propaganda ve komünizm içeren eserlerin ana fikirleri öğretmenler tarafından açıklanıyor ve öğrencilerin bu eserleri anlamaları isteniyordu. Mesela komünist olan Rumen yazar Panat Istrati’den bahsedilmiştir. Onun realist ve idealist

olduğu belirtilmiş ve şahsiyeti göklere çıkarılmıştır. Hatta bizim yazarlarımız eleştirilmiş ve bu Rumen yazar gibi olmadıkları belirtilmiştir.

Hasanoğlan Köy Enstitüsünde ğretmenlere tanıtılmış olan bazı kitaplar eserler şunlardır:

- 1- Gövde değiştiren kafalar
- 2- Sarı Oğlan
- 3- Aganta Borina Borinata
- 4- Baraganın dikenleri
- 5- Yenidünya

Bu eserleri okumak için ğretmen ve öğrenciler zorlanmıştır. Enstitüde milliyetçi ve vatansever öğretmenler bu eserleri okumanın sakıncalı olduğunu ve öğrenciye bir faydasının olmayacağını söylemişlerdir. Bu durum sebebiyle enstitüdeki sol görüşlü öğretmenler, müdürler ve eğitim başı hiçbir zaman milliyetçi ve vatansever öğretmenleri desteklememişlerdir (İsfendiyaroğlu, 1966: 18-20). Ayrıca tanınmış sol aydınlar bu faaliyetleri desteklemiş, dış devletler örnek alınmış ve zararlı neşriyatlar okutturulmuştur.

Enstitüler rgtlenirken Sovyetler Birliğinden rnek alınmıştır. Okulda ders verenler sol hareketin içinde yer alan ünlü kişilerdir. Behice Boran, Sabahattin Ali, Niyazi Berkes, Korkut Boratavdır. Okulda en çok okunan dergiler Yurt, Dünya, Adımlar, Ant, Pınar, Gün, Ses gibi dergilerdir. Karl Marx ve Friedrich Engels kitaplarına da büyük önem verilmiştir (Dilipak, 1989: 103-104).

Grldği gibi bu kurumlarda komünizm propagandasının her türü, kitaplar, dergiler, yazılı basın vb. yollarla o günkü bir kısım devlet erknının ve aydınların da desteği sağlanarak gerçekleştirilmiştir. Acaba yer seçimi konusu ele alınırken bu tür faaliyetlerin daha kolay ve daha az dikkat çekecek yerlerde olması konusu da düşünülmüş müdür?

3.3. Köy Enstitüleri Kuruluş Yerleri ve İşleyişi

Köy Enstitüleri²⁹ şehir ve kasabadan uzak, kuş uçmaz, kervan geçmez, çorak ve susuz dağ başlarında kurulmuşlardır. Bu yerler Türk çocuklarını kültürden yoksun bırakmıştır. Bu kurumlar uzun zamandır denetlenmemişler ve öğretmen kadrosunun yetersizliğinden dolayı seviye düşmüştür.

Bahsedilen bu kurumları öğretmen ve öğrencilerle yapmamış, biz yaptık taşını, tuğlasını ördük iddiaları birer safsatadır³⁰. Köy Enstitülerinde öğrenciler kirli binalar bakımsızdır. Yeteri kadar hasta bakıcı, doktor, ilaç yoktur, sıtma ve verem hastalığına yakalanmış öğrenciler vardır. Milletin parası böyle boş işlere harcanmıştır. Bu müesseseler pahalıya mal olmuş ve ekonomiyi sarmıştır. Enstitülerdeki fiziksel özellikler ve ekonomi ile ilgili bilinenden farklı bilgiler verilmiştir. Öğretmenlere geçimlerini sağlayacak bir gelir verilmemiş, öğrencilere ise mezun olduktan sonra bir güvence verilmemiştir.

Öğretmen geçimini sağlayacak maaşa sahip değildir (20 lira aylık maaş). Aşağı yukarı bütün köylerde geçimlerini sağlayacak toprak bulunmamaktadır. Arazi ve tarım işiyle uğraşan muallim kendi mesleğini gerektiği gibi yapamamaktadır. Onlar kendi mesleği dışında hiçbir işe uğraşmamalıdır ve bundan dolayı geçim sıkıntısı çekmektedirler.

Köy Enstitülerine öğrenci seçilirken 17.04.1940 tarihli 3803 sayılı ve 19.06.1942 tarihli 4274 sayılı kanuna göre öğrenciler alınmış ve buralarda eğitim beş yıl olacaktır denilmiştir. Tamamı burslu öğrenim görecekteler mezun olduktan sonra, 20 yıl mecburi hizmete alınacaklardır. Başlangıçta 20 lira alacaklar ve bu fiyat daha sonra iki katına kadar çıkacaktır. İstifa edince çok ağır bir yaptırımla cezalandırılmışlardır. Yasaya göre ayrılırsa burs miktarının iki katını ödeyecekler ve hiçbir devlet kurumuna alınmayacaklardır (Dilipak, 1989: 108-109). Bu yerlere öğrenciler alırken eşitlik anlayışı güdülmemiştir.

²⁹ Bu kurumlar teori ile pratiği bir arada yürüten eğitim sistemini kabul etmiştir. Öğrenci bir taraftan Freud'u okur, Bach'ı dinler diğer yandan da nalbantlık, çilingirlik, duvarcılık gibi işleri öğrenir. Bu program Sovyetler Birliği pedagojisinin temel sistemidir (Sayılğan, 1966: 112).

³⁰ Köy okullarının yapımında devlet ayırım yapmıştır. Şehir ve kasabalardaki binaları devlet kendisi yaparken, buraları köylülere yaptırmıştır. Köylü bu durumun kendine maddi ve manevi külfet oluşturması sebebiyle devlete büyük bir tepki duymuştur (Akandere, 1998: 200-201).

Enstitülere öğrenci alınırken ayrımcılık yapılmıştır. Köylü çocuklar alınmış ve şehirli çocuklar alınmamıştır. Kırsaldaki çocukların alınmasıyla sınıf ayrımı oluşmuş ve bu durum milli bütünlüğü zedeleyici bir duruma yol açmıştır (Gedikoğlu, 1971: 265-280).

Çocuk yaşta köyden alınan ve öğretmen olarak yetiştirilen çocuklar, daha sonra şehir hayatına ve insanına karşı yabancılaşmış, uyum sorunu çekmişlerdir. Yirmi yıllık mecburi hizmet görevi yabancılaşmaya sebep olmuştur. Oysa kentler ülkenin medeniyet merkezidir ve nüfusun %80'ninin kırsal olduğu bir ülke için, yoğun olarak bu iki yerleşim merkezleri arasında iletişim sağlanması gerekir (Yiğit, 1992: 85-86). Buralara sınavla talebe alınırken siyasi faaliyetler de çok önemli rol oynamıştır.

Yüksek Köy Enstitüsü sınavına girmek serbest olmamıştır. Buraları bitiren her şahıs bu sınavlara giremez. Bu okullara kaç kişi alınacağını İlköğretimin Genel Müdürlüğü tespit etmiştir ve okul idarecileri kendi aralarında kararlaştırıp adayları seçmişlerdir. Bu müesseselere komünizm faaliyetlerine katılanlar genellikle alınmıştır. Bahsedilen bu kurumlara öğrenci alınırken materyalist ve Marksizm'le ilgili sorular sormuşlardır (Ataer, 1976: 183). Bu eğitim kurumlarındaki bozukluklara duyarlı aydınlar sessiz kalmamış, tavırlarını ortaya koymuşlardır.

Mümtaz Turhan "*Köy Enstitülerinin binalarının yapımında 13-14 yaşındaki öğrencilerin çalıştırıldığını ve milyonlar harcanarak iktidara yakın müteahhitlere yaptırıldığını*" söylemektir. Kanununun 25. Maddesine göre köylünün öğretmene yardım etmesi istenmiş, etmeyenlere çeşitli yaptırımlar uygulanmıştır. Dönemin ekonomik şartları göz önüne alınmamış, köylüye maddi külfet getirilmiş ve yaşam standartları düşmüştür.

Bahsedilen bu kurumların kuruluş gerekçelerinden biri de köylünün maddi açıdan kalkınmasını sağlamaktır. Atilla İlhan'a göre kalkınma dünyanın hiçbir yerinde buralardan başlamamış, kalkınma şehirlerde doğmuştur. İlhan ayrıca nüfusu köy de tutmanın gelişmeyi sağlamadığını bu durum sonucunda insanların köylü ve çiftçi olarak kaldıklarını iddia etmiştir. Bu müesseseler Türkiye'nin o yıllardaki sanayisini kuramamış, nitekim tarım toplumu yapılmak istenmiştir (Şeker, 2011: 37-51).

Köy Enstitülerinde uygulanan sistem hiçbir zaman gerçek öğretmen yetiştirmeye elverişli değildir. Çünkü bu okullarda daha çok marangozluk, sıvacılık gibi pratik

bilgiler önem kazanmıştır. Böyle bir programın muallim yetiştirmeye bir faydası yoktur. Öğretmen olmak için ilk şart bu mesleğin özellikleriyle yetişmiş olmaktır.

Eğitimci kol adamı değil fikir, ruh ve ülkü adamı olmalıdır. Türkiye’yi kalkındırmak istiyorsak, gerçek anlamda ilkokul öğretmenleri yetiştirmeliyiz. İyi çivi çakan, iyi tahta kesen, iyi sıva yapan, fakat Türklük duygusundan, fikrinden ve ülkesünden öğretmen mi daha iyidir yoksa pratik işleri beceremeyen Türklük duygusu, fikri ve ülkesüne sahip mi daha iyidir (Sançar, 1966: 235).

Köy muallimleri yetiştirme tarzında ıslahat yapılması gerekir. Buralarda görev yapacak öğretmenlere orta ve lise tahsilini bitirdikten sonra, iki veya üç sene eğitim enstitüsünde öğrenim görüp pedagoji ve ziraat tahsilini yapmalarını mümkün kılacak bir sistem olması gerekmektedir. Muallim bu sistem gerçekleştiğinde bir veya iki sene askerliğini yaptıktan sonra, daha olgun bir yaşla kırsalda okuluna başlar (Turgut, 1959: 42). Bu okullarda öğrenciye yapılan kötü muameleler yapılmış öğrencinin de tepkisini çekmiştir.

Düziçi Köy Enstitüsünde öğrenci enstitüdeki durumdan şikâyet olmuş ve bunu mektupla bildirmiştir. Talebe mektubunda şöyle demiştir: *“1.2.3 ve 4. Sınıflarda gördüğümüz dersler 8 ay sürmektedir; diğer zamanlar ise amele olarak çalışırdık. Ne zorluk geçirdik; başlangıçta 7-8 bina iken sonra 18-20 bina oldu. Nice kanallar yaptık arkadaşlarımız bunlar yüzünden fitik hastalığına yakalandılar. Bazıları delirip kaçtılar. Bazıları ise sağlam olarak geldikleri halde çürük raporu aldılar. Bazı arkadaşlarımız ise yapılan bu zorluklar sebebiyle hayata gözlerini kapadılar. Fitik olanların sayısı 50’yi geçti. Arkadaşlarımdan Mehmet, Şerif, Kadri, Uyuğ, Ali Atındaş vb. Diğer arkadaşlarım Mustafa Toraman, Mehmet Gülsün, Burhan, Muzaffer gibi arkadaşlar sağır oldular. İsa ismindeki dostumuzda revirde hasta yattı. Müdür arkadaşımızla dalga geçti. Arkadaşım Diyarbakır Hastanesine gitti. Bir gün sonra ölüm haberi geldi. Dört sene okumadık inşaatta çalıştık. Sene sonunda bizi toptan sınıf geçirdiler. Geçtikten sonra Gazi Terbiye Enstitüsünden mezun öğretmenler bizden bu dersleri istiyorlar. Temel almadan bu dersler nasıl verilir. Ancak 9-10 kişi geçebiliyor. Bende bu zorluklar sebebiyle okuldan kaçtım. Geri dönmek istedim, fakat beni almadılar. Şimdiye kadar köyümde ziraatta çalışsaydım kendime bir şeyler temin eder, çiftçiliği öğrenirdim. Bilgi almadım, bir sanat öğrenemedim, şimdi hiçbir iş yapamam*

ve emir verin beni okula alsınlar veya 2,5 senelik amele yevmiyemi verin, hiç olmazsa bununla bir iş tutayım” (Uygur, 1966: 152). Köy Enstitülerdeki bu bozulmalar din konusunda da etkisini göstermektedir.

3.4. Köy Enstitüleri ve Din

“Büyük Ekonomistler ve Sosyalizmin ve Sosyal Mücadelelerin Umumi Tarihi” adlı kitaplarını dilimize çeviren Zühtü Uray, 1943 yılında “Tanrı” adıyla bir eser yayınlamıştır. Bahse konu bu kitapta ilmi bir etüt bulunmamaktadır. Din, geri inanış olarak tanımlanmış ve bu durum talebeleri de etkilemiştir. Öğrenciler çevrelerindekiilerden aldığı birikimlerle öğretmenlere çeşitli sualler sorarlar. Mesela:

- “Öğretmenim Allah nedir, var mı yok mu? ? Cennet cehennem var mı? vb.” diye sorular sorarlar. Ama bu suallerin cevaplarını bir türlü net olarak alamazlar. Dinle ilgili olumsuz tutum Köy Enstitüleri Dergisinde de geçmiştir.

Köy Enstitüleri dergisinin ikinci sayısında din kötülenmiş ve maddeci bir anlayış olarak verilmiştir (Tevetoğlu, 1967: 600-601). *“Tanrıların sonuncusu, en verimli si Muhammedin haber verdiği tanrıdır. Bu tanrının diğer ilkel tanrılara benzeyen tarafları vardır. Miraçta da Muhammed’le görüşmesi, kurban kesmesi, günah işleyenleri cezalandırması bunun kanıtlarıdır. Çok tanrıcılıkta olsun tek tanrıcılıkta olsun, tanrılar insanların sayıları kadar boldur. Çünkü dün olduğu gibi bugün de insanlar zekâ, bilgi düzeyi, ahlak ve sıhhat bakımından birbirinden farklıdır. Bu durum sonucunda tanrı kavramı bireylerin yorumlarına göre değişir. Bu yüzden ilkel insanla günümüz insanı arasında hiçbir ayırım yoktur. Tanrının doğması hakkında ilk insanın bildiğinden daha fazla bir şey bilmiyoruz. Çünkü o malzemesi tasavvur, harcı da fizikötesidir. Tanrılar din müesseseleri bugün yürüyen insanlığı ve onların biyolojik enerjisini yakalayamamaktadır. İnsanlık tarihinin ne acınacak anlayış kabiliyetsizliğidir ki ilk zamanlar en basit hatta hayvan derecesindeki iptidai bireylerin hayallerinde beliren minnetarlık veya korkunun mahsulü olan tanrı fikrine, sonradan gelen daha müttekâmil insanlar büyük bir değer ve önem vermişler, bu uğurda birbirlerinin kanını içmekten bile kaçınmamışlardır. Ümit edelim ki yarının dünyası imanın göklerden gelecek görünmez kuvvetlerle ve fizik ötesi tikilerle beslenmesin. Eğer onun kuvvetli ve mesut temeli olmasını istiyorsak biz insanlar*

yenidünyaya şamil, ihtirassız, yalansız, insani, rasyonel ve reel taze bir din vermeliyiz” (Köy Enstitüleri Dergisi, 1945: S.2 304).

Adı geçen mecmuada din konusu, komünizme uygun şekilde ele alınmıştır. İkinci sayısında “Tanrı” başlıklı yazı yayınlanmıştır. 1945’te neşredilen bu dergide din her türlü kötülenmiştir. Dini inanışlara geri inanış denilmiştir. Buna inanan aydınlar eleştirilip devrimlere karşı olan ilgisiz, kör ve sağırlar olarak ifade edilmişlerdir. Aydınların, sanatçıların ve ilim adamlarının ibadet etmelerini kınamışlardır. Dergideki yazıda din ile ilgili değişik örnekler de vermişler ve şu sözleri sarf etmişlerdir: *“Kalkınma savaşına yeni girmiş toplumumuz için çok zararlı, gaflettir. Hristiyanlığın dini kurumları bugün bir fantezi olarak vardır. İslami kurumlar ise kitle üzerindeki tesirlerini halen devam ettirmektedirler”* (Sançar, 1966: 67-68). Enstitülerdeki bu bozulmalar derste okutulan kaynakları tetiklemiş, öğrenciler ve öğretmenler ister istemez bu durumdan etkilenmişlerdir.

Köy Enstitülerinde dinin yer bulamamasında okutulan kitaplar arasında XIV. yüzyılda Arapçadan çevrilmiş dini inanış ve yaratılışı anlatan parçanın altında bulunan şu sorular son derece açıklayıcıdır: *“Coğrafya, tarih ve hayat bilgisi derslerimizde dünyanın yaratılışı ve doğa olaylarının oluşu hakkında okuduğunuz ilmi bilgilerle bu dini inanış birbirine uyuyor mu? Bu inanışlar hangi keşiflerden sonra sarsılmıştır? Bu tür inanışlar arasında bugün hala yaşayanlara rastlar mısınız? Bunlar hangi çevrede yaşamaktadır?”*. Görüldüğü üzere dini inanışlar ile bilimsel bilgiler (Sançar, 1973: 153) karşılaştırılarak dini yerer tarzda³¹ tartışılmıştır.

³¹ Hasanoğlu Köy Enstitüsü öğrencilerinden Hasan Turan dini yermiş ve dinin olmadığını düşünmüştür. Bu şiiri de şudur:

NİYE

*“Gizli bir el çaldı demir kapıyı
Tak, tak, tak...
Açıldı kansız kollar havaya!
Ya hak... Ya hak...
Nerdesin?
Ne gölgen var, ne sesin,
İnanayım mı varlığına
Çocuğun, gencin, ihtiyarın, gelinin, dulun
Sözde sahibi sensin saydığım bütün kulun
Kiminin başı siyah, kiminin ki top top ak
Bak...
Kimi okuyorken sağır
Kimi bakıyorken kör
Onları da gör onları da gör*

Hasanoğlan'da öğretmen Bayan, Nazım Hikmet Şiirlerini okumuştur. Bir gün kesim müfettişi ve müdürle birlikte toplu olarak köylünün evine giderler. Akşam namazını kılıp gelen köylüye muallim: “Allah ile devlet olmasa bütün insanlık saadete kavuŐurdu” demiŐler (İsfendiyaroğlu, 1966: 27-28). Bu tür ileri geri tenkitler devam etmiş okunan türküler ve Őiirlere de yansımıştır.

Bahse konu müesseselerde dinsizlik vurgulanmıŐ ve okunan türkülerden birinde Şu rnek verilmiştir (Demir, 1959: 31).

“Allaha isyan rneği:

Bir giyimlik Őal mı verdi

Bir tutacak dal mı verdi

Yok, bir kucak mal mı verdi

Nem alacak tanrı benim”

Köy Enstitülerinde ađdaŐ olabilmek ve ilerici sayılmak için dini reddetmek gerektiğini belirtmiŐlerdir. Sosyal gerçekçilik, akılcılık ve bilim gibi konulara önem verip inanıŐları eleŐtirmiŐlerdir. Bahsedilen bu konuyla ilgili söylenen Őiirlerinin birkaç mısraında Şunu belirtmiŐlerdir: (Dilipak, 1989: 105).

“Behey

Berkley!

Behey bir karıŐ boyuna bakmadan

Karpatları inkâr eden cüce

Bilmiyoruz ne hikmettir bu

Őununla Şu

Aynı günde geldiler dünyaya

Biri hala yerde sürünür

Öbürü uçmak ister aya

Öteki cirit oynar yağız atın üstünde

Beriki hep yaya hep yaya

Yrr dikenli yolda gününü saya saya

Ve bitmeyen ömrüne ağlaya ağlaya

Aynı ananın evladı Şunlar

Birinin tozuna ulaŐamazsınız ağzı sütten kokarken

Aksakallı hala yerde emekler

Kurtulmadı veli dayı tutmalıktan

Şu kadın böyle hep el koynunda bekler

Şu ocuk günlerden beri ağlar bir lokma ekmek diye”

Bu Őiir 17 Nisan 1949'da Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'un huzurunda okunmuŐtur (Demir, 1959: 27-29).

*Ahrete gittiysen eğer
Oradan bir taç gönder
Süslemek için Allah'ının başını
Binip Allah'ın sırtına
Soldan geri kaçyorsun”*

Bu eleştirilere aydınlardan bir kısmı kayıtsız kalmamış ve tepkilerini ortaya koymuşlardır. Muhafazakâr çevreden olan Abdurrahman Dilipak da buralarda dinin yer bulamadığını şu sözlerle ifade etmektedir: “*Köy Enstitüleri aslında modern bir kolhoz³² denemesi olacaktır. Öğrenciler iş içinde eğitilecek, geleceğin Türkiye’sinin kurulmasında bu öğretmenlerden faydalanacaklardır. Tarımdan, teknikten, sağlıktan, sanat ve edebiyattan anlayan ateist gençlik olacaktır. Köy Enstitüleri mücadelesi, bir yandan Müslüman halkla çatışma içindedir. Öte yandan milliyetçi gruplarla aralarında bir Türklük Moskofluk tartışması başlatmışlardı. Allah, din, evlilik gibi kavramlar enstitüler içinde düşman ilan edilmiştir”* (Bilecik, 2016: 334-335). Bu eğitim kurumlarındaki din konusundaki olumsuzluklar zincirin halkası gibi ahlak alanını da etkilemiştir.

3.5. Köy Enstitülerinde Ahlak Durumu

Köy Enstitüleri zamanında ahlaksızlık olayları her geçen gün biraz daha artmıştır. Kurumlarda ahlak kavramını yıkmayı kolaylaştıran birçok nedenler vardır (Sançar, 1966: 212-213).

1- Köy Enstitüleri karma eğitim verilen yerlerdir. Bu okullar iyi denetlenmemiş hatta kız ve erkek çocuklar çok serbest bırakılmıştır.

2- Bu kurumlarda iş ve yaşama tarzları kız ve erkek talebelerin her yerde birlikte bulunmalarına sebep olmaktadır. Bunlar sınıfta, tarlada, bahçede ve ahırda hep beraberdirler.

3- Solcu ve komünist yazarların ahlaksızlığı teşvik edici yazıları öğrencilere okutturulmuştur.

³² Eski Sovyetler Birliği'nde devlete ait topraklarda üretim yapan, ücretin emeğin niteliğine ve çalışma süresine göre verildiği, belli sayıda köylü ailenin oluşturduğu devletin veya devlet ile çiftçilerin ortak mülkiyetindeki tarım işletmesidir (TDK, 2017).

4- Köy Enstitüleri Dergisinde ahlak bakımından zararlı konular yazılıp talebelere okutturulmuştur.

5- Bu kurumlarda kadın, erkek idareci ve muallimlerin bir kısmının ahlaksızlığı öğrencilere kötü örnek olmuştur.

6- Tonguç da bu okullara yolladığı yazılarının bir kısmında ahlaksızlığı teşvik etmiştir. Anası ve babası köylü olanları eleştirmiş, “*bu çocukları bunların yolundan ayıramayız*” demiştir.

7- Ahır, ağıl ve kümes gibi yerlerde biri kız diğeri erkek talebe olmak üzere gece nöbeti tutulmasını sağlamışlardır. Bu olaylar daha da artmış. Buralarda içki tüketilmiş, evlilik müessesesi sorgulanmış ve tatsız olaylarda³³ görülmüştür.

1946 yılında İsmail Hakkı Tonguç Düziçi Köy Enstitüsünü ziyaret etmiştir. Burada bir toplantı düzenlenmiş ve bol miktarda alkol tüketilmiş hatta kız öğrencilere de sarkıntılık yapılmıştır. Her okulda içki rahat olarak tüketilmiştir. Öğretmenler ailelerin gözü önünde öğrencilerle birlikte şarap içmişlerdir. Kız ve erkek talebeler başıboş bırakılmışlardır.

Hasanoğlan’dan mezun, Konya merkez ilk müfettişi olanlardan biri nikâh hakkında şu düşünceleri paylaşmıştır: “*Nikâh ne demektir? Medeni ülkelerde bunun yeri yoktur. İnsan bir kadınla evlenir ve herhangi bir sebeple ayrılabilir* (Demir, 1959: 24-30).

Düziçi, Hasanoğlan, Isparta’da enstitülerde bir kız öğrenci yüzünden öğretmen ve erkek talebe arasında tatsız hadiseler yaşanmıştır. Okullarda cenin bulunmuş ve sağlıksız doğum kontrol yöntemleri yüzünden bazı kız öğrencilerin hayatı tehlikeye girmiştir (Dilipak, 1989: 107- 108). Ahlak ile ilgili tatsız hadiseler Köy Enstitüleri Dergisine de sığmamıştır.

Köy Enstitüleri Dergisinde dedikodu isminde bir hikâye yayınlanmıştır. Hikâyede bir adam karısını kendi kardeşiyle ilişkisi olduğunu öğrendiği için

³³ Enstitülerde Freud’un bir makalesi bulunmuştur. Bu makalede şunlar denilmiştir: “*Bir genç kıza birkaç aydır aşk duyan bir erkek tarafından kur yapıyordu. Bir gün âşık kıza tecavüz etti. Kadın bu duruma karşı koyamadı. Freud daha da derinlemesine girip bu durum kavramlarıyla devam ettirmiştir. Genç kadın sıhhattedir ve biyolojik bakımdan ilişkiye hazırdır veya ilkel cinsel içgüdülerini tatmin etmeye çalışmaktadır. Freud bu içgüdülere libido demektedir. Ahlak ve dinin libidoya karşı olduğunu söylemiştir*” (Dilipak, 1989: 106-107).

öldürmüştür. Fakat eserin sonunda böyle bir münasebetin olmadığı ve dedikodudan ibaret olduğu anlatılmaktadır. Adam durumu aşağıdaki satırlarla ifade etmektedir:

“Sevdiğim karımı düşünüyordum. Onu kardeşimin kolları arasında hayal ediyor ve bu vaziyeti kafamda şekillendiriyordum”

“Damdaki pencereden içeri baktım. İçeri sanki birden bire aydınlanmıştı. Gözlerim bu aydınlıkta karımın yatağını buldu. Kardeşim yanında idi. Saçları sanki birbirine karışmıştı” (Sançar, 1973: 135). Tarzında bu dönemdeki mecmualarda bile böylesi olaylar sansürsüz anlatılmıştır.

Ötüken Dergisinin 1975 yılında yayımlanan ikinci sayısında Köy Enstitülerinde yetişen bir kişi şunları anlatmıştır: *“Yapacağımız iş, hükümeti devirerek şehirde yaşayan insanla köylüyü eşit yapmaktır. Bunları yapmak ve memleketi kurtarmak için aşağı tabakayı ayaklandırıp komünizmi ilan etmek hedefimizdir. Komünist rejim insanı her yönden tatmin edicidir. Mesela Yüksek Köy Enstitüsünde 28 genç kız vardır ve bunların hepsi çocuk sahibi olacak durumdadır. Bu kızların kısır olması ve çocuk yapmaması memleketin zararınadır. Genç erkeklerle bu kızları yakınlaştırmamız gerekir”* (Ataer, 1976: 222). Okullardaki ahlak ile ilgili yerleştirilmeye çalışılan bu tarz algılar dolayısıyla olumsuz hadiseler tabiatıyla derslere de yansımıştır.

Hüseyin Rahmi Gürpınar adlı yazarın Kadınlar Vaizi kitabında şu konuşmalar geçmektedir: (Sançar, 1973: 172-173).

“L. Hanım- Karı elli yaşına geldi. Yüzünden pudrası, kaşından boyası, gözünden sürmesi eksilmedi.

M. Hanım- Aaa kendisinden yirmi beş yaş küçük bir delikanlıya vardı. Her gün telli bebek gibi geziyor.

N. Hanım- Aaa, duymadınız mı? Şimdi daha bir gencini güzelini bulmuş. Bundan boşanıp onla evlenecekmiş.

L. Hanım- Gençler bu kadının nesine bayılıyorlar?

M. Hanım- Beyoğlu’ndaki apartmanına. Benim de öyle kırk odalı apartmanım olsa bana da bayılırlar.

N. Hanım- Aman, onlar öyle ar ve namusu az bir aile... Duymadınız mı? Geçen sene küçük dul hemşiresi çocuk düşürdü.”

Derslerde böylesi kitap örnekleri seçilmiş ve aile ahlak gibi kavramlar eleştirilmiştir

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. SONUÇ

1930'lu yıllarda millet mektepleri ve halk evlerinin açılmasıyla bir fikir olarak ortaya çıkan Köy Enstitüleri; Milli Eğitim Bakanları Saffet Arıkan, Hasan Ali Yücel ve İGM İsmail Hakkı Tonguç'un girişimleriyle 1940'ta yasayla resmen kurulmuştur. 1944'lere kadar bu okulların ülkenin eğitim seferberliği, içtimai, iktisadî vb. kalkınması açısından büyük bir yararları olmuş, kuruldukları yerlerde tarım, ticaret gibi faaliyetler canlanmıştır. Köy çocuklarının hatta onlardan sonraki kuşakların da büyük bir kısmı bu müesseseler sayesinde yetişip ülkenin çok önemli mevkilerinde görev almışlardır.

2. Dünya savaşından sonra Türkiye ve dünyadaki iç-dış gelişmelere bağlı olarak bu kurumlarda siyasi-ideolojik fikirler iyice yerleşmiş ve tarafsızlık neredeyse kalmamıştır. Devrin Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel ve İGM İsmail Hakkı Tonguç buralardaki dini, ahlâkî vb. olumsuz gidişatın ve halkın tepkilerini duymazdan gelmelerinin yanı sıra bazı zararlı propagandalar yapılmasına seyirci kalmakla eleştirilmişlerdir.

Gelen tenkitlerin ve ülke genelindeki siyasi havanın giderek partisi aleyhine yoğunlaşmasının da etkisiyle 1946 yılında İnönü, Hasan Ali Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç'a görevlerini bıraktırmış, milliyetçi ve ılımlı bir isim olan Reşat Şemsettin Sirer'i Milli Eğitim Bakanı yapmıştır. Yeni atanan bakan bu okullarda komünizm faaliyetleri yapan kişileri görevlerinden almış ve Köy Enstitülerini bu düşüncelerin etkisinden kurtarmaya çalışmıştır. 1948 yılında Sirer görevden alınca enstitülerde komünizm propagandası önceki gibi devam etmiştir.

1950'de DP'nin iktidara gelmesiyle önemi azalmış olsa da bu kurumlarda komünizm propagandasının devam ettiği görülmüştür. Devrin Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri, Şubat 1953'te yapılan Beşinci Milli Eğitim Şûrasındaki yerli ve Wofford gibi yabancı eğitim uzmanlarının da rapor ve görüşleri doğrultusunda iktidarın desteğiyle bu okulları zararlı faaliyetlerden temizlemiştir. Nihayetinde 27 Ocak 1954

tarikli kanunla Köy Enstitüleri ilköğretmen okulları ile birleştirilse de çoğunluğun yaklaşımına göre kapatılmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Köy Enstitüleri hakkında değerlendirmeler yapılırken genellikle şahısların yanı sıra devrin siyasi ideolojisine de bağlı kalınmıştır. Tek taraflı yaklaşımlar baskın görüş olmuş ve o yıllarda eğitim vb. pek çok açıdan önemli görevler yapmış bu kurumlarla ilgili nitelikli bir çözüm analizi yapılamamıştır. Devrin kaynakları enstitüler hakkında çoğunlukla dolaylı ve dolambaçlı bilgiler verdiği için de elbette ki doğru sonuçlara ulaşılabilmesi güçleşmiştir.

DP iktidara gelince bahse konu kurumlarla ilgili nitelikli araştırmaların sayısı artmaya başlamıştır. Farklı görüşler çerçevesinde tarafsız yorumlar yapılmaya çalışılmış ve enstitülerle ilgili bilinenlerden farklı bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat bu bilgilerin doğru olmadığını iddia eden kesim ile doğru olduğunu ve kapatılmayı çoktan hak ettiğini ileri sürenler arasında bugünlere uzanan çok çelişkili yaklaşımlar sürmektedir. O yüzden Köy Enstitülerinin objektif ve bilimsel ölçütler çerçevesinde değerlendirilmesi sorunu, çözümlenemeyen bir mesele olarak günümüzde de devam ettiğinden şimdiye dek fazla nazara verilmeyen eleştirel yaklaşımlar da göz önüne alınarak mesele açıklığa kavuşturulmaya çalışılmıştır.

Öneriler

- 1- Bu kurumlar hakkında çalışanlar hem kendisinin ideolojik, sosyal ve kültürel hem de dönemin siyasi atmosferinin etkisinde kalmadan objektif değerlendirmeler yapmalıdır.
- 2- Detaylı bir şekilde basın ve yayın organlarına bakılmalıdır.
- 3- Bu okullarda yetişmiş ve çalışmış insanların görüşlerine başvurulmalıdır.
- 4- Dönemin kanun ve yasa teklifleri ayrıntılı olarak incelenmelidir.
- 5- Günümüze kadar gelen bu sorunun çözümü için kurumlar ayrıntılı çalışmalar yapmalı, mevcut araştırma merkezleri daha fonksiyonel olmalıdır.
- 6- Bu mevzu üzerinde tarafsız çalışma yapacak araştırmacılar teşvik edilip desteklenmelidir. Gerekirse çalışmalarda bu kurumlardan yetişen

öğretmenlerin aile bireylerinin ve öğrencilerinin de görüşleriyle değerlendirmelerinden istifade yoluna gidilmelidir.

- 7- Eğitim sistemimiz ile konu arasında ilişki kurulmalı ve ülkenin eğitim hayatında önemli sonuçlara imza atmış bu kurumlardan bu gün daha fazla nasıl yararlanılabilir? Siyasi, ideolojik vb. yaklaşımlardan uzak bir şekilde konuyla ilgili bilimsel araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akandere, Osman (1998). *Milli Şef Dönemi*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Akdoğan, Esra M. (2016). *Köy Enstitülerinde Eğitim Anlayışı ve Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi Öğretimi*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Akyüz, Yahya (1997). *Türk Eğitim Tarihi* (6. Baskı). İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları.
- Altunya, Niyazi (2005). *Köy Enstitüsü Sistemine Toplu Bir Bakış*. İstanbul: Başarı Yayınları.
- Apaydın, Talip (1995). *Bilgiden Bilince Eğitim*. Ankara: Eğitim-Der Yayınları.
- Arman, Hürrem (1990). *Piramidin Tabanı* (2. Cilt). İstanbul: Arkın Kitabevi.
- Ataer, İbrahim E. (1976). *Milli Eğitimde Olaylar ve Belgeler Kızıl Rapor*. İstanbul: Güryay Matbaacılık.
- Aydemir, Şevket S. (1991). *İkinci Adam II. Cilt* (6. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aydoğan, Mustafa (2006). *Köy Eğitimi Sistemi Köy Enstitüleri*. Ankara: Aydan Yayıncılık.
- Aysal, Necdet (2005). “Anadolu’da Aydınlanma Hareketinin Doğuşu: Köy Enstitüleri”. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 9(35), 267-282.
- Başaran, Mehmet (2008). *Özgürleşme Eylemi Köy Enstitüleri* (5. Baskı). İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Başgöz, İlhan (2010). “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Türkiye’de Eğitimin Genel Görünümü”. *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Politikaları*. İstanbul: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 7-17.
- Bilecik, Sümeyra (2016). Eğitime Siyasi ve İdeolojik Yaklaşımlar Bağlamında Köy Enstitüleri ve İmam Hatip Okulları. *Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi*, 3(6), 329-347.
- Binark, İsmet (2004). *Türk Parlamento Tarihi VI. Dönem II. Cilt*. Ankara: TBMM Basımevi Müdürlüğü.
- Çakmak, Fevzi (2007). Kuruluşundan Kapatılışına Kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi İçerisinde Köy Enstitülerine Yönelik Muhalefet. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 221-250.

- Çıkar, Mustafa (1997). *Hasan Ali Yücel ve Türk Kültür Reformu*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Çoban, Ahmet (2011). Öğretmen Yetiştirme Politikası Olarak Köy Enstitülerin Örneğinin İncelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 449-458.
- Çufalı, Mustafa (2012). *Türk Parlamento Tarihi VII. Dönem II. Cilt*. Ankara: TBMM Basımevi.
- Darendelioğlu, İlhan (1976). *Türkiye’de Komünist Hareketleri*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Demir, Mustafa (1959). *Köy Enstitüleri ve Solculuk*. İstanbul: Fakülteler Matbaası.
- Demircan, Ömer (1997). Bizim Köy Enstitüleri. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 4, 1-20.
- Deniz, Muzaffer (2001). *Milli Eğitim Şuralarının Tarihçesi ve Eğitim Politikalarına Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Dilipak, Abdurrahman (1989). *İnönü Dönemi*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Eraslan, Cezmi ve diğerleri (2014). *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II. Cilt* (10. Baskı). Ankara: Diyanet Vakfı Matbaası.
- Esen, Serkan (2013). *Köy Enstitüleri*, Yüksek Lisans Tezi, Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kilis.
- Eyuboğlu, Sabahattin (1999). *Köy Enstitüleri Üzerine*. İstanbul: Yeni Gün Haber Ajansı Basın ve Yayıncılık.
- Gedikoğlu, Şevket (1971). *Evreleri, Getirdikleri ve Yankalarıyla Köy Enstitüleri*, Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- Geray, Cevat (1969). Türkiye’de Köy Enstitüleri Hareketi ve Köy Kalkınması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 2(1), 197-207.
- Goloğlu, Mahmut (1974). *Milli Şef Dönemi (1939-1945)*, Ankara: Kalite Matbaası.
- Güven, İsmail (2010). *Türk Eğitim Tarihi*, Ankara: Naturel Yayıncılık.
- Güvenç İhsan, (Nisan-1945). Tanrı. *Köy Enstitüleri Dergisi*, 1(2), 301-304.
- İnan, M. Rauf (1988). *Bir Ömrün Öyküsü Köy Enstitüleri ve Sonrası* (2. Cilt). Ankara: Öğretmen Yayınları.

- İsfendiyaroğlu, Fethi (1966). *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri. (Köy Enstitüleri)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 11-52.
- Kafadar, Osman (1997). *Türk Eğitim Düşüncesinde Batılılaşma*. İstanbul: Vadi Yayınları.
- Kaplan, Mevlüt (2002). *Aydınlanma Devrimi ve Köy Enstitüleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kapluhan, Erol (2012). Atatürk Dönemi Eğitim Seferberliği ve Köy Enstitüleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 26, 172-194.
- Kartal, Sadık (2008). Toplum Kalkınmasında Farklı Bir Eğitim Kurumu: Köy Enstitüleri. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 23-36.
- Kaya, Yalçın (2001). *Bozkırdan Doğan Uygarlık Köy Enstitüleri II* (2. Cilt). İstanbul: Tıglat Matbaacılık.
- Kısakürek, Necip F. (1962). *Türkiye'de Komünizma ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: Doğan Güneş Yayınevi.
- Kirby, Fay (2012). *Türkiye'de Köy Enstitüleri* (4. Baskı). İstanbul: Tarihçi Kitabevi.
- Koç, Nurgün (2013). *Türk Kültür Tarihi İçerisinde Köy Enstitüleri* (1. Baskı). İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.
- Köstüklü, Nuri (2001). *Kazım Karabekir ve Eğitim* (1. Baskı). Konya: Çizgi Kitabevi.
- Köy Enstitüleri Kanunu. (1940). T.C. Resmi Gazete, 4491, 22 Nisan 1940.
- Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun. (1954). T.C. Resmi Gazete, 8625, 4 Şubat 1954.
- Kurnaz, Cemal (2016). *Kara Kitap Bir Devrin Yüz Karası*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Laski, Harold (Ekim-1945). Demokrasi ve Sosyalizm. *Köy Enstitüleri Dergisi*, 1(4), 589-596.
- Maarif Vekilliği. (1943). *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*. Ankara: Maarif Basımevi.
- Makal, Mahmut (2009). *Köy Enstitüleri ve Ötesi* (5. Basım) İstanbul: Literatür Yayınları.
- MEB. (1947). *Köy Enstitüleri Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB. (1952). *Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Öğretim Programı (Taslak)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

- MEB. (1953). *Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Ortaş, İbrahim (2003). Ülkemizin Kaçırıldığı En Büyük Eğitim Projesi. *Pivolka*, 4(17), 3-5.
- Öner, Kenan (1948). *Öner ve Yücel Davası*. İstanbul: Kenan Matbaası.
- Özkan, Salih (2010). *Türk Eğitim Tarihi* (4. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Öztürk, Kazım (1999). *Türk Parlamento Tarihi IX. Dönem II. CİLT*, Ankara: TBMM Basımevi.
- Sançar, Nejdet (1966). *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri. (Köy Enstitüleri Meselesi)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 52-73.
- Sançar, Nejdet (1966). *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri (Vatansever Köy Enstitüsü Mezunlarına Açık Mektup)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 165-180.
- Sançar, Nejdet (1966). *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri (Köy Enstitüleri Toplantısı Hakkında)*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 234-236.
- Sançar, Nejdet (1973). *İsmet İnönü ile Hesaplaşma*. İstanbul: Afşın Yayınları.
- Sarı, Muhammed, Uz, Esmâ (2017). Cumhuriyet Döneminde Köy Eğitim Kursları. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 6(1). 29-55.
- Sayılğan, Aslan (1966). Köy Enstitüleri. *Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 111-118.
- Semerci, Bekir (1989). *Türkiye'de İleri Atılımlar ve Köy Enstitüleri*. İstanbul: Özgür Yayın Dağıtım.
- Sirer, Reşat Ş. (1986). *Büyük Larousse Sözlük ve Ansiklopedisi (20.cilt)*, 10586, İstanbul: Gelişim Yayınları.
- Şeker, Kadir (2011). *İnönü Dönemi Kültür Hayatı (1938-1950)*. Isparta: Fakülte Kitabevi Yayınları.
- Şeren, Mehmet (2008). Köye Öğretmen Yetiştirme Yönüyle Köy Enstitüleri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 203-226.
- Tangülü, Zafer (2012). Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 10(2), 389-410.
- Türk Dil Kurumu. (2017). Kolhoz. www.tdk.gov.tr. adresinden 15.11.2017'de alınmıştır.

- Tevetoğlu, Fethi (1967). *Türkiye’de Sosyalist ve Komünist Faaliyetler*, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Tonguç, Engin (1970). *Devrim Açısından Köy Enstitüleri ve Tonguç*, İstanbul: Ant Yayınları.
- Turan, Osman (1959). Köy Enstitüleri Hasreti ve Milli Şuuru Koruma Zarureti, *Türk Yurdu Dergisi*, 7(277), 1-6.
- Turan, Osman (1964). *Türkiye’de Komünizmin Kaynakları*, Ankara: Şark Matbaası.
- Turan, Şerafettin (2003). *İsmet İnönü Yaşamı, Dönemi ve Kişiliği* (2. Baskı), Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turgut, Mehmet (1959). Köy Enstitüleri ve Yabancılar. *Türk Yurdu Dergisi*, 8(277), 41-42.
- TBMM Zabıt Ceridesi (1942). Devre:VI, Cilt: XXVI, İçtima: III, TBMM Matbaası: Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi (1947). Devre: VIII, Cilt: VI, Toplantı: I, Büyük Millet Meclisi Kitaplığı: Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi (1950). Devre: VIII, Cilt: XXIV, Toplantı: IV, Büyük Millet Meclisi Kitaplığı: Ankara.
- TBMM Tutanak Dergisi (1950). Devre: VIII, Cilt: XXV, Toplantı: IV, Büyük Millet Meclisi Kitaplığı: Ankara.
- Türkoğlu, Pakize (2004). *Tonguç ve Enstitüleri* (2. Basım). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tütengil, Cavit O. (1977). *Bir Türk Tecrübesi: Köy Enstitüleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Uygun, Selçuk (2010). M. Emin Soysal’ın Hayatı ve Köy Enstitüleri Tarihindeki Yeri. *Milli Eğitim Dergisi*, 39(185), 148-161.
- Uygur, Ali (1966). *Köy Enstitülerinin İç Yüzü, Köy Enstitüleri ve Koç Federasyonu İç Yüzleri*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 125-128.
- Vural, Mithat K, Kerimoğlu Hasan T. (2011). Hasan Ali Yücel’in Milli Eğitim Bakanlığında Ayrılmasına Yol Açan Siyasi Süreç ve Yücel’in Bakanlıktan Ayrılmasının Yansımaları. *Aramızdan Ayrılışının 50. Yılında Hasan Ali Yücelden Günümüze Eğitim, Bilim, Kültür Politikaları Sempozyumu’nda sunulmuş bildiri*, İzmir.
- Yalçın, Güler (2012). *Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri*. İstanbul: E Yayınları.

Yiğit, Ali A. (1992). *İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası (1938-1950)*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Yiner, Abdulsasır (2012). Köy Enstitüleri Üzerine Bir Deneme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(4), 307-317.

EKLER

Ek-I. Köy Enstitüleri Kanunu

Kanun Numarası: 3803

Kabul Tarihi: 17 Nisan 1940

Yayımlı R. Gazete: Resmi Gazete, 22 Nisan 1940, Sayı 4491, s. 13682-13683

Madde 1 — Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazisi bulunan yerlerde, Maarif Vekilliğince köy enstitüleri açılır.

Madde 2 — Bu enstitülerin 1 numaralı cedvelde gösterilen maaşlı muallim ve memurları 3656 sayılı kanunun ikinci maddesine bağlı cedvelin Maarif Vekilliği kısmına ilâve edilmiştir.

Madde 3 — Enstitülere tam devreli köy ilkokullarını bitirmiş sıhhatli ve müstaid köylü çocuklar seçilerek alınırlar. Enstitülerin tahsil müddetleri en az beş yıldır. Öğretmen olamayacağına kanaat getirilen talebenin ayrılacağı mesleklerin tahsil müddetleri Maarif Vekilliğince tesbit edilir.

Madde 4 — Enstitülere kabul edilenler sıhhi sebepten gayri sebeplerle müesseseden ayrıldıkları veya çıkarıldıkları takdirde okudukları müddete isabet eden masraf, kendilerinden veya kefillerinden alınır.

Madde 5 — Bu müesseselerde tahsillerini bitirerek öğretmen tayin edilenler, Maarif Vekilliğinin göstereceği yerlerde yirmi sene çalışmaya mecburdurlar. Mecburî hizmetlerini tamamlamadan meslekten ayrılanlar Devlet memuriyetlerine ve müesseselerine tayin edilemezler. Bu gibilerin kendilerinden veya kefillerinden müessesede buldukları zamana aid masrafın iki misli alınır.

Madde 6 — Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, tayin edildikleri köylerin her türlü öğretim ve eğitim işlerini görürler. Ziraat işlerinin fennî bir şekilde yapılması için bizzat meydana getirecekleri örnek tarla, bağ ve bahçe, atelye gibi tesislerle

köylülere rehberlik eder ve köylülerin bunlardan istifade etmelerini temin ederler. Bu öğretmenlerin disiplin işlerinin ne suretle görüleceği bir nizamname ile tayin edilir.

Madde 7 — Köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler, ayda (20) lira ücretle Maarif Vekilliğince tayin edilirler. Muvaffakiyetle hizmet görenlerin ücretleri 6 ncı ders yılı başında 30, 15 inci ders yılı başında da 40 liraya çıkarılır. Bu öğretmenlerin istihkakları üç ayda bir peşin olarak yılda dört defada ödenir. Öğretmenlerin aylık ücretleri ve vazife mahalline gitme zarurî yol masrafları Maarif Vekilliği bütçesinden ödenir,

Madde 8 — Köy enstitülerinden mezun olan öğretmenler hasta oldukları takdirde, 788 sayılı kanunun 84 üncü maddesinin A, B ve C fıkralarındaki hükümlere göre, ücretlerini alırlar.

Madde 9 — Köy enstitülerinden mezun öğretmenlerin filî askerlik hizmetleri esnasında kayıdları terkin olunmayacağı gibi kendilerine 1076 numaralı kanun mucibince asteğmenlik veya askerî memurluk tevcihine kadar almakta oldukları ücretin üçte ikisi aylık tazminat olarak verilir.

Aynı öğretmenler, seferberlik, talim ve manevra gibi sebeplerle silâh altına alındıkları takdirde, 3041 numaralı kanun ahkâmına tâbi tutulurlar.

Madde 10 — 'Köy enstitülerinden mezun olanlara, Maarif Vekilliği bütçesinden ve bir defaya mahsus olmak üzere vazifeye başladıkları ay içinde zatî teçhizat bedeli olarak (60) lira verilir.

Madde 11 — Köy enstitülerinden mezun öğretmenlere istihsale yarayıcı aletler, ıslah edilmiş tohum, çift ve irad hayvanları, cins fidan gibi istihsal vasıtaları, köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okulların demirbaşına geçirilmek suretile Devletçe parasız olarak verilir.

Madde 12 — Köy öğretmenlerinin tayin edildikleri okullara, köy hududu içindeki ziraat işlerine elverişli araziden Köy Kanununa göre satın alınarak öğretmenin ve ailesinin geçimine, okul talebesinin ders tatbikatına yetecek miktarda arazi tahsis

edilir. Köyde Devlete aid arazi bulunduğu takdirde okula tahsis edilecek arazi tercihan bunlardan ayrılır.

Madde 13 — Köy öğretmenlerinin okul namına meydana getirdikleri her türlü işletmelerdeki mahsul, hayvan ve binalar kuraklık, sel, yangın, çok hasar yapan nebat ve hayvan hastalıkları ve bilûmum cevvi hadiseler gibi sebeblerle ziyana uğradıkları takdirde işletmeyi yeniden tesis maksadile ve Maarif Vekilliği bütçesinden zamanında okul namına zarar ve ziyanı karşılayacak bir yardım yapılır.

Madde 14 — Köy okuluna aid her türlü demirbaş eşya, hayvan vesaire okulun malı olup bu işletmeden elde edilecek hasılat, öğretmene aiddir. Ancak öğretmenin ayrılışında bu demirbaşlar yeni gelen öğretmene, bu mümkün olmadığı hallerde yeni öğretmen gelinceye kadar köy ihtiyar heyetine, işletilmek üzere, aynen teslim edilir. İşletmeyi köy ihtiyar heyeti tesellüm ettiği takdirde işler imece ile yapılır. Bu suretle elde olunan mahsullerden satılması zarurî olanlar, ihtiyar heyetlerince satılarak nakden ve diğerleri aynen muhafaza ve yeni öğretmene devir ve teslim olunur. İşletmeye aid eşya ve tesisat ile hayvanlar Devlet emvali muamelesine tâbi tutulur.

Madde 15 — Köy öğretmenlerinin işleri, gezici başöğretmenler ve ilk tedrisat müfettişleri tarafından takib ve teftiş edilir. Köy öğretmen işlerinin normal bir şekilde yürütülmesine Devlet teşkilâtı mensublan yardım ederler.

Madde 16 — Köy Öğretmenlerinin tayin edilecekleri okulların binaları ve öğretmen evleri Maarif vekilliğince verilecek plânlara göre Köy kanununa tevfikan, bölge ilk tedrisat müfettişi ile gezici başöğretmenin nezaretinde köy ihtiyar heyetleri tarafından yaptırılır ve öğretmen tayin edilecek köylere keyfiyet üç yıl önce bildirilir. Köy bütçesinde de ona göre tedbirler alınır. Öğretmen işe başlamadan evvel okul binası ile Öğretmen evi tamamen bitirilir.

Köy okulları binalarının tamiri ve okulun daimî masrafları köy ihtiyar heyetlerince temin edilir.

Madde 17 — Köy enstitülerine aşağıda adları yazılı müesseselerden mezun olanlar öğretmen tayin edilirler:

- 1) Yüksek okullar ve Üniversite fakülteleri mezunları,
- 2) Gazi Terbiye enstitüsü mezunları,
- 3) Öğretmen okulları mezunları,
- 4) Ticaret liseleri ve orta ziraat okulları mezunları,
- 5) Erkek sanat okulları ve kız enstitüleri mezunları,
- 6) Köy enstitüleri mezunları,
- 7) İnşaat usta okulları mezunları,
- 8) Bunlardan başka her türlü teknik ve meslekî okullar mezunları.

Bu enstitülerde rnutahassis işçiler yevmiye veya aylık ücretle usta öğretici olarak çalıştırılabilir. Köy enstitülerinde çalıştırılacakların ne suretle tayin edilecekleri, terfi şekilleri ve bu enstitülerin idarî işlerinin nasıl yürütüleceği bir nizamname ile tesbit olunur.

Madde 18 — Bu kanun hükümlerine tâbi olacak köy öğretmenleri için Maarif vekilliği tarafından, hükmî şahsiyeti haiz ve mercii Vekillik olmak üzere «Köy öğretmenleri tekaüd sandığı» ve «Köy öğretmenleri sağlık ve içtimaî yardım sandığı» teşkil edilecektir.

a) Tekaüd sandığının sermayesi ve gelirleri şunlardır:

1 - Maarif vekilliği bütçesine Köy enstitüleri masrafı olarak her yıl konulacak tahsisat yekûnunun binde biri,

2 - Aylıkları arttırılan, sandığa dahil, köy öğretmenlerinin ücretlerinden kesilecek ilk aylık zamları,

3 - Sandık sermayesinin bütün gelirler ile bilûmum müteferrik gelirler. Tekaüd sandığımla, mevcut alacakları Devlet emvaline mahsus hak ve ruhbanları haizdir. Bu paralar ve alelûmum aidat ile faiz ve temettüleri bir gûna harç ve resme tâbi olmadığı gibi haciz ve temlik edilemez. Hizmet müddetleri (30) seneyi dolduran ve sandığa

dahil bulunan köy öğretmenleri tekaüdlüklerini talep edebilirler. Bu gibiler ayda 20 Ura ücretle tekaüde sevk edilirler. Tekauüdlük ücretleri üç ayda bir peşin olarak ödenir.

b) Sağlık ve içtimaî yardım sandığının sermayesi ve gelirleri şunlardır:

1 - Maarif vekilliği bütçesine Köy enstitüleri masrafları namile her yıl konulacak tahsisat yekûnunun binde biri,

2 - Sandığa dahil öğretmenlerin aylıklarından kesilecek yüzde birler,

3 - Teberrular

4 - Sandık sermayesinin gelirleriyle sair bilûmum gelirler.

Her iki sandığın tediyeleri Divanı muhasebat vizesine tâbi değildir.

Madde 19— Bir öğretmenin vefatı halinde okula aid olup menfaati öğretmene tahsis edilmiş bulunan emvalin ölüm yılı içinde elde edilecek hasılatının yarısı yardım sandığına ve yarısı da gelecek öğretmene verilir.

Ölen öğretmenin mirasçıları, okul emvalinin hasılatı üzerinde hiç bir hak iddia edemezler.

Madde 20— Köy öğretmenleri tekaüd sandığı ile Köy öğretmenleri sağlık ve içtimaî yardım sandığının idaresi, işleyiş tarzı, öğretmenlerin tekaüde sevk usulleri, yapılacak yardımların şekilleri, velhasıl bu iki sandığın bütün işlerine müteferri bilûmum hususlar birer nizamname ile tesbit olunur.

Bu nizamnamelerde hükmî şahsiyeti haiz Devlet müesseselerinde kurulmuş mümasil sandıkların azalarına temin eylediği menfaatlere mütenazır menfaatler gösteren hükümlerin bulunması şarttır.

Madde 21 — Köylerde çalışan öğretmenlerin ve ailelerinin, köy okullarındaki talebenin sıhhat işlerine meccanen bakmak üzere Maarif vekilliğince sıhhat müfettişi hekimler tayin edilir. Köy öğretmenleri, öğretmenlerin eşleri ve çocukları Maarif vekilliği prevantoryum ve sanatoryumunda parasız tedavi edilirler.

Madde 22— Bu enstitülerin tesisat, inşaat ve tamirat işleri 2490 sayılı Arttırma ve eksiltme ve ihale kanununa tâbi değildir.

Muvakkat madde — A) 1 numaralı cedvelde gösterilen kadrolardan ilişik 2 sayılı cedvelde yazılı muallimlikler ve memuriyetler 1939 yılı Umumî muvazene kanununun 16'ncı maddesine bağlı (L) cedvelinin Maarif vekilliği kısmına konulmuştur.

B) 7 /7/1939 tarih ve 3704 numaralı kanunda adı geçen köy öğretmen okulları bu kanunla köy enstitülerine kalbedilmişlerdir. Mezkûr kanunun metnindeki köy öğretmen okulları tâbirleri köy enstitüleri şeklinde değiştirilmiştir. 18/1/1940 tarih ve 3782 sayılı kanunun 7 nci maddesile açılan (Köy öğretmen okulları her türlü masrafı) unvanlı fasıl (Köy enstitülerinin maaş, ücret ve her türlü masrafları) şeklinde değiştirilmiş ve bu fasla fevkalâde tahsisat olarak (250 000) lira konulmuştur.

C) 1939 ve 1940 malî yularında bu enstitülerde çalıştırılacak ücretli müstahdemler kadrosu İcra Vekilleri Heyetince tesbit edilir.

D) 1939 malî yılı umumî muvazene kanununun 4 ncü maddesine bağlı (D) cedvelinin Maarif vekilliği kısmında yazılı leylî talebeler mey anma (Köy enstitüleri) talebesi namile 2 000 aded talebe kadrosu ilâve edilmiştir.

Madde 23 — Bu kanun neşri tarihinden muteberdir.

Madde 24 - Bu kanunun hükümlerini icraya icra Vekilleri heyeti memurdur.

20/04/1940

(1 ve 2 numaralı cedveller buraya iktibas edilmemiştir)

Ek-II. Köy Enstitüleri İle İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkındaki Kanun

Kanun Numarası: 6234

Kabul Tarihi: 27 Ocak 1954

Yayım. R. Gazete: Resmi Gazete, 4 Şubat 1954, Sayı 8625, s. 8093- 8095

Madde 1 — Köy enstitüleriyle ilköğretmen okulları, «İlköğretmen okulları» adı altında birleştirilmiştir.

Madde 2 — İlköğretmen okullarının tahsil müddeti, ilkokul mezunları için (6), ortaokul mezunları için (3) yıldır. İlköğretmen okullarında, gerekirse hazırlık sınıfları da açılabilir.

Madde 3 — İlk öğretmen okullarına alınacak öğrenciler imtihanla seçilir. Bu okullara her yıl alınacak öğrencilerin % 75 inin köy ilkokulları mezunlarından olması şarttır.

Madde 4 — İlköğretmen okullarına alınan öğrencilerden ilk tahsil yılı içinde, buldukları okulun öğretmenler kurulunca, öğretmen olamayacaklarına dair karar verilenlerin okulla ilişkileri kesilir. Bu gibiler hakkında tazminat kovuşturması yapılmaz.

Madde 5 — İlköğretmen okulu mezunları, mecburi hizmetlerini tamamlayıncaya kadar köy okullarında çalıştırılırlar. Bunlardan öğretmen yetiştiren yükseköğrenim müesseselerine devam edecek olanların mecburi hizmetleri Millî Eğitim Vekâletince tecil olunur.

Madde 6 — 5129 sayılı Kanunun 8 nci maddesiyle kurulmuş olan «Köy öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı»nın adı «Köy Öğretmenleri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı»na çevrilmiştir. Bu sandığın idaresi, işleyiş tarzı, yapılacak yardımların şekilleri ve her türlü işleriyle ilgili hususlar bir tüzükle belirtilir.

Madde 7 — 4274 sayılı Kanunun 46 nci maddesinin birinci bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

İlköğretmen okullarının öğretmenleri, haftada 17 saat ders okutmaya ve bunlarla ilgili uygulamaları yapmaya mecburdurlar. Bu öğretmenlere 1702 sayılı Kanunun 3 ncü maddesinin (b) bendinde yazılı ücretle 7 saat daha ders verilebilir.

İlköğretmen okullarının öğretmenleri, mesai saatleri içinde okulda kalarak, kendilerine verilen eğitim ve öğretim işlerini görmek, ders dışı faaliyetlere katılmak ve ayrıca nöbet vazifelerini yapmakla mükelleftirler.

Madde 8 — Millî Eğitim Vekâleti Kuruluş Kadrolarıyla Merkez Kuruluş ve Görevleri hakkındaki 2287 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair 4926 sayılı Kanuna bağlı (1) ve (2) sayılı cetvellerde gösterilen kadrolardan ilişik cetvelde yazılı bulunan kadrolar kaldırılmış ve yerine, bağlı (1) ve (2) numaralı cetvellerde gösterilen kadrolar konulmuştur.

Madde 9 — 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (K) işaretli cetvele dâhil köy enstitüsü mezunu başöğretmenlere ait ek görev kadroları bu cetvelden çıkarılmış ve (İlkokul başöğretmeni) unvaniyle ilişik (3) numaralı cetveldeki kadrolar 5166 sayılı Kanuna bağlı (2) sayılı cetveldeki kadrolara eklenmiştir.

Madde 10 — 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununa bağlı (K) işaretli cetvele dâhil ücretli stajyer köy öğretmenleriyle stajyer sağlık memurları kadroları 26/12/ 1949 tarihli ve 5479 sayılı Kanuna eklenmiştir. Bu stajyerler hakkında çeşitli kanunların (K) cetvelinde bulunanlar hakkındaki hükümlerinin uygulanmasına devam olunur.

Madde 11 — İlköğretmen okullarının idare, eğitim ve öğretim işleri İlköğretim Genel Müdürlüğünün görevleri arasına alınmıştır.

Geçici Madde 1 — Köy enstitülerinden mezun öğretmenler, bu kanun yürürlüğe girdiği tarihten sonra, ilköğretmen okullarından mezun öğretmenler hakkındaki

hükümlere tâbi olurlar. Ancak bunlardan aylığa geçirilmemiş olanlar hakkında 5479 sayılı Kanun hükümleri uygulanır.

Geçici Madde 2 — Köy enstitüsü mezunu öğretmenlerden aylığa geçmemiş olanların eylemli askerlik hizmetleri esnasında kayıtları silinmez ve kendilerine almakta oldukları ücretin üçte biri verilir.

Geçici Madde 3 — Köy enstitüsü mezunu öğretmenler, aylığa geçirilinceye kadar bu kanunun 6 nci maddesinde yazılı «Köy Eğitimcileri ve Köy Sağlık Memurları Sosyal Yardım Sandığı» n üyeliği hakkını muhafaza ederler.

Geçici Madde 4 — Halen köy enstitülerinde çalışanlardan Millî Eğitim Vekâletince tesbit ve kabul edilen öğretmen okulları, ziraat okulları, sanat okulları ve enstitüleri mezunu öğretmenlerin öğretmen okullarında istihdamlarına devam olunur.

Geçici Madde 5 — İlişik (4) numaralı cetvelde ücret ve adedi yazılı ek görev kadroları 1953 Mali yılı Bütçe Kanununa bağlı (L) işaretli cetvele eklenmiştir.

Madde 12 — 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile 5352 ve 5541 sayılı kanunlar ve 4274 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilât Kanununun 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11, 29, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 49, 50, 51, 52, 53, 62 ve 63 ncu maddeleri ve 10 ncu maddesinin (a) bendinin 1, 2, 3, ve 6 nci fıkraları ve 5210 sayılı Kanunun 12 nci maddesi, 6076. sayılı 1953 yılı Muvazenei Umumiye Kanununun 11 nci maddesiyle 4644 sayılı Kanunun 12 nci maddesi kaldırılmış ve 3704, 4274, 5129, 5210 sayılı kanunlarda geçen «Köy enstitüleri» tâbiri «İlköğretmen okulu» olarak değiştirilmiştir. 4926 sayılı Kanuna bağlı (1) sayılı cetvelin (Lise, öğretmen okulu ve ortaokullar öğretmen ve memurları) başlığı ile (2) sayılı cetvelin (Lise, öğretmen okulu ve ortaokullar idarecileri) başlığından (Öğretmen okulu) tâbirleri çıkarılmıştır.

Madde 13 — Bu kanun neşri tarihinden itibaren mer'idir.

Madde 14— Bu kanunun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Cenk MISIRLIOĞLU	İmza:	
Doğum Yeri:	ANKARA		
Doğum Tarihi:	26.05.1990		
Medeni Durumu:	Bekâr		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Abay İlköğretim Okulu			1997-2004
Ortaöğretim				
Lise	Yenimahalle Mobil Lisesi		ANKARA	2004-2007
Lisans	N.E.Ü. A. Keleşoğlu Eğitim Fakültesi	Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	KONYA	2009-2013
Yüksek Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi	Sosyal Bilgiler Eğitimi	KONYA	

Becerileri:	
İlgi Alanları:	
İş Deneyimi:	
Yayımlar:	
E- Posta	cenkmsrloglu@gmail.com
Tel:	5425011500
Adres	